

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ

Doç. Dr. Neylan Ziyalar

SUÇ MAĞDURU ÇOCUĞUN DİNLENMESİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Av. Celal Babayiğit

İSTANBUL, 2016

TEŞEKKÜR

Akademik çalışmanın emekleme dönemi sayılan bu tez çalışmasında, keşife çalıştığım bu dünyanın kapısının aralanmasında engin tecrübesiyle bana yol gösteren, cesaret veren, en zor zamanlarımda dahi ilgi ve emeğini esirgemeyen saygı değer hocam sayın Doç. Dr. Neylan Ziyalar hanımefendiyi burada minnet ve şükran ile anmak istiyorum. Ve yine bu kapsamda sıcak ve samimi alakası ile katkılarını esirgemeyen araştırma görevlisi Can Çalıcı'nın desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Her ne kadar tez konumuz suç mağduru çocuğun mahkemede dinlenmesi olmakla beraber işin hukukiliğinin izahı yapılırken daha sağlıklı bir zemine kavuşturulması için çocuğun gelişimine dair temel disiplinler hakkında da bir bilgiye olan ihtiyacı gideren Okan Üniversitesi çocuk gelişimi Ö.Ğ.R. GÖR. Sayın Bahar Yazgan hanımefendiye desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Av. Celal Babayiğit

İSTANBUL, 2016

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca son birkaç yüzyıldır insan hakları ihlalleri bakımından yaşanan acı tecrübeler kadar “gerek sayısal fazlalık, gerekse muhteva itibarıyla” insanlık onurunun, vicdanının kaldıramayacağı başka bir zaman dilimi olmamıştır. Bu sebeple bu büyük sorunu hal yoluna koymak adına çok yoğun bir çaba sarf edilmiştir. İnsanlık kendi geleceğini kurtarmak adına öncelikle konunun yasal boyutunu oluşturmak amacıyla onlarca insan hakları metinleri oluşturmuştur.

Fakat bu öneri katalogları büyük oranda yazıldıkları sayfalarda kalmış ve pek çoğu hayata geçirilememiştir. Bu nedenle çocuk haklarına ilişkin ortaya konulan yazılı metinlerin ve önerilerin de aynı akıbetle karşılaşmaması temennimizdir. Bu tezin konusu evrensel ve devredilmez nitelikteki insan haklarının / çocuk haklarının “*Çocuğun Üstün Yararı Kuralı uyarınca mağdur çocuğun mahkemelerdeki dinlenmesi sürecine dair ortaya konulan prensiplerin*” güzel öneriler kataloğu olmaktan kurtarmak adına koca nehirde bir damla mesabesinde katkı sunmaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET

ABSTRACT

1.Giriş ve Amaç

2.Genel Bilgiler

2.1. Çocukluk Kavramı ve Tanımlar

2.1.2. Çocuk Kavramı.....	4
2.1.3.Çocuk Kimdir?.....	7
2.1.4.Çocuğun Gelişimi.....	12

2.2.Toplumsal Tarihte Çocuk.....14

2.2.1.Yunan ve Roma Uygarlığında Çocuk.....	14
2.2.2. Avrupa Toplumsal Tarihinde Çocuk.....	16
2.2.3.Osmanlı Türk Toplumunda Çocuk.....	17
2.2.4.Türkçede Çocuğa Verilen İsimler.....	19

2.3.Mevzuatta Çocuk Ve CMK’ nun 236. Madde.....20

2.3.1. Uluslararası Sözleşmelerde Çocuk Tanımı.....	20
2.3.2. Türk Yasalarında Çocuk.....	28
2.3.3.CMK’nun 236. Maddesi.....	32

2.4. Mağdur Çocuklar ve Adli Görüşme.....33

2.4.1. <u>Mağdur</u> Çocuğun Tanımı.....	33
2.4.2. <u>Mağdur</u> Çocuğun Dinlenmesi.....	36
2.4.3.Çocukla Adli Görüşme.....	41

3. Gereç ve Yöntem.....	55
--------------------------------	-----------

4. Bulgular.....	57
-------------------------	-----------

4.1. “Mevzuatın yeterliliği hususunda uygulayıcı kanaatleri”

4.2. Uygulayıcıların meslek hayatları boyunca mağdur çocuğun dinlenmesine ilişkin eğitim programına katılma sıklıkları ve kendilerini bu konuda yeterli görüp görmediklerine ilişkin kanaatleri.

4.3. Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının adaletin tecellisine bir katkısı olup olmadığı ile yargılama süjelerinin daha dikkatli olmasını temin edip etmediği konusunda uygulayıcıların kanaatleri.

4.4. Mağdur çocuğun dinlenmesinde özel tekniklere gerek var mı? ÇİM’leri biliyor musunuz soruları hakkında değerlendirme;

4.5. Uzmanlar ifade alma işleminden önce çocukla yeterli miktarda görüşme imkânı bulabiliyorlar mı ve uzmanlar görev sırasında, sürece müdahil olmak için hâkim savcı ya da kolluk görevlisinin iznini beklemeden doğrudan müdahil olmalı mıdır?

4.6. Uygulayıcılar mağdur çocuğun ifadesi alınırken ikincil örselenme yaşamamaları için yeterli çabayı gösteriyor mu?

4.7. Uygulayıcılar mağdur çocuğun ifadesi alınırken psikolojisini bozan davranışlara sebep oluyorlar mı, eğer oluyorsa en sık rastlanan ihlaller nelerdir.

4.8. Avukatlar görevlerini gereğince yerine getiriyor mu?

5. Tartışma.....	67
-------------------------	-----------

6. Öneriler.....	77
-------------------------	-----------

7. Kaynaklar.....	79
--------------------------	-----------

8.Özgeçmiş.....	84
------------------------	-----------

ÖZET

Çocukların yargılama safhalarında gerek şikayetçi (Mağdur) gerek sanık veya tanık olarak bulunmaları halinde, yetişkinlere ilişkin usul ve yöntemlerle yargılamaya dahil edilmeleri mümkün değildir. Çok özel bir konu olan çocuk yargılaması ve mağdur çocuğun dinlenmesinde klasik yargılama usullerinin yetersizliği bilinen bir gerçektir. Bu sebeple yeni çözüm modelleri olarak türlü yöntemler geliştirilmiştir. Ceza Yargılama Hukukumuzda henüz on yıllık bir geçmişi olan 236. Maddesi'nde mağdur çocuğun dinlenmesine ilişkin usul düzenlenmiştir.

Bu araştırmanın amacı CMK 'nın 236. maddesinde düzenlenmiş olan mağdur çocuğun dinlenmesi sırasında uzman bulundurma zorunluluğuna ilişkin olarak yargılamanın değişik safhalarında görevli kamu personelinin “polis, savcı, hâkim, görevli uzman” yasal düzenlemenin amacına matuf olarak uygulamayı ne oranda benimsedikleri, konuya ilişkin mevcut mevzuatın çocuğun üstün yararı ilkesinin korunmasına yeterli olup olmadığı hususlarıdır.

Araştırma mağdur çocuğun mahkemede dinlenmesi sırasında görevli olan 2015 yılında İstanbul adliyelerinde görev yapan 5 Savcı 5 Hakim 10 Çocuk Adalet Uzmanı 10 Avukat olmak üzere toplam 30 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma yöntemi derinlemesine mülakatlardır. Yapılan mülakatlar ses kayıt cihazına kaydedilerek yazdırışı yapılmış ve sorulara verilen yanıtlar üzerinden mevcut durum tespit edilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Araştırmanın bazı önemli sonuçlarına göre; görüşülen kişiler mevzuatı kısmen yeterli bulurken, görüşülenlerin büyük bölümü Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının adaletin tecellisine katkıda bulunduğu noktasında hem fikirdir. Özellikle avukat görüşmeciler mağdur çocuğun ifadesi alınırken çocuğun ikincil örselenme yaşamamaları hususunda yeterli özenin gösterilmediğini belirtmiştir. Avukatların mağdurun dinlenmesinde gerekli müdahaleleri yapıp yapmadıklarına dair soruya ilişkin, hakim ve savcılar özellikle CMK' dan görevlendirilen avukatların bu anlamda yeterince hassas davranmadıkları yönünde fikir beyan etmişlerdir.

ABSTRACT

For the judgement of children who take part as complainant (victim) as well as defendant and witness, it is not possible to practice the process and methods concerning adults. It is known that the classic proceedings are insufficient because of the characteristics of children's judgement and examination. Therefore many new methods were improved to solve this problems. Article 236 which is a ten year old regulation in criminal proceedings law regulates the examination methods of victim children.

The purposes of this study are the questions of the obligation about an expert being present during listening of victim children as per Article 236 of the Turkish Penal Procedure Code; at what rate civil servants like police, prosecutor, judge, expert who are in charge at different phases of trial has adopted the procedure in accordance with the purpose of legislative regulation, and of whether existing regulation concerning to the subject is sufficient to protect the principle of best interest of children.

The study was carried out with 30 civil servants; 5 prosecutors, 5 judges, 10 child justice experts and 10 lawyers authorized during listening of children at court and at courthouses of İstanbul at 2015. The methods of study are detailed interviews. After recording the interviews to the tape recorder, they were printed and solutions were offered determining the present situation through the answers responded to the questions.

According to some important results of the study; the interviewees have found the regulation sufficient partially, the large part of interviewees have agreed about an expert being present during examination of victim children contributes justice. Especially lawyer interviewees stated that sufficient care is not to be taken while taking statements of victim children whom in order not to encounter secondary trauma. Judges and prosecutors declared that specially lawyers assigned from the Turkish Penal Procedure Code do not behave sensitive enough in this sense regarding the question whether the lawyers interfered necessarily during examination of victims.

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Çocukların yargılama safhalarında gerek şikâyetçi (Mağdur) gerek sanık veya tanık olarak bulunmaları halinde, yetişkinlere ilişkin usul ve yöntemlerle yargılamaya dâhil edilmeleri mümkün değildir. Konunun özelliği sebebiyle özel yöntem ve usullerin geliştirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu bağlamda genelde çocuğun yargılama safhalarında bulunmasının yanında özel bir hal olan “mağdur çocuğun yargılama safhalarında dinlenmesine ilişkin, uzman bulundurma zorunluluğunun türlü yönleri bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Sürekli değişen ve gelişen ceza adalet sistemleri, gerçeğin ortaya çıkarılması hedefine doğru ilerlerken her geçen gün biraz daha insancıl usul ve yöntemleri keşfedip geliştirmektedir. Çok özel bir konu olan çocuk yargılaması ve mağdur çocuğun dinlenmesinde klasik yargılama usullerinin yetersizliği bilinen bir gerçektir. Yeni çözüm modelleri olarak türlü yöntemler geliştirilmiştir. “ bazı memleketlerde mahkeme başkanı hukukçu, üyeler ise tabipler psikiyatri mütehassısları psikolog ve pedagoglar arasından seçilmektedirler. Kız çocukların yargılanmasında bir kadın üyenin bulunmasını mecbur tutanlar da vardır.(Erem 1997)

Bu çalışma Ceza Yargılama Hukukumuzda henüz on yıllık bir geçmişi olan CMK 236.maddedeki mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurma zorunluluğunun yargılama süjeleri bakımından hangi düzeyde algılandığı, başlangıçta öngörülen faydanın ne düzeyde sağlandığı özellikle yargılamanın asıl sürükleyici unsuru olan hâkim ve savcılar tarafından uzmanların ne düzeyde işe dâhil edildikleri gibi sorulara cevap vermeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın kapsamı ve amaçları tayin edilirken 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin genel amacı Riyad İlkeleri olarak bilinen (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri) ve 14 Aralık 1990 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararıyla kabul edilen ilkeler ışığında gençlerin haklarını ve esenliklerini korumakla yükümlü devlet organlarının bu manada yasal düzenleme yapma ve kötü muameleye tabi tutulmalarını önleme yükümlülüğü ve yine çocukların sert ve aşağılayıcı muameleye tabi tutulmasının önlenmesine dair hükümlerin araştırma konusu kapsamında ülkemizde hangi oranda uygulama bulduğu yine bu manada Pekin- Beijing

Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar) çerçevesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 29 Kasım 1985 tarihinde kabul ettiği ilkeler bağlamında uluslararası düzenlemelerin öngördüğü çağdaş muhakeme hukuku kıstaslarının ne oranda karşılandığı da araştırma konumuz içinde değerlendirmeye tabi tutulacak konulardan birisi olacaktır.

Bu çalışmanın amacı CMK' nun 236. maddesinde düzenlenmiş olan mağdur çocuğun dinlenmesi sırasında uzman bulundurma zorunluluğuna ilişkin olarak yargılamanın değişik safhalarında görevli kamu personelinin “polis, savcı, hâkim, görevli uzman” yasal düzenlemenin amacına matuf olarak uygulamayı ne oranda benimsedikleri, konuya ilişkin mevcut yasal ve diğer mevzuatın çocuğun üstün yararı ilkesinin korunmasına yeterli olup olmadığı hususlarıdır. Zira yukarıda kaynak olarak belirtilen (Uluğtekin, 2004) yayında da ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere 2253 sayılı Çocuk mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu'nun 20. maddesiyle 1989 yılından itibaren Türk Hukuk sistemine dahil olan *(aynı konu daha sonra 03/07/2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 3, 34, 35 gibi değişik maddeleri ile düzenlenmiştir.)* sosyal hizmet görevlilerinin mahkemelerde ki çalışmalarında, henüz kanunun amacına uygun eski alışkanlıklardan uzak bir uygulamanın oturmadığı dikkate alınarak mağdur çocuğun dinlenmesinde yeni bir düzenleme olan çocuk adalet uzmanı bulundurma zorunluluğunun, çocuk yargılamasında yeterince yerleşip yerleşmediğine dair değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çünkü az yukarıda da değinildiği üzere, suça sürüklenen çocuk yönünden ceza uygulamasına dâhil edilen sosyal hizmet görevlisi kavramı üzerinden yirmi yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen halen uygulamanın beklentilerin çok uzağında olduğu araştırmacılarca kabul edilen bir durumdur.

Mağdur çocuğun mahkemede dinlenmesi sırasında bulundurulması gereken uzmanın, isimlendirilmesinde mevzuat da tam bir terim birliği yoktur. Çocuk Koruma Kanununun tanımlar başlıklı 3. Maddesi e bendinde “ **Sosyal çalışma görevlisi:** *Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır. Ve yine 15, 22. Maddelerinde aynı şekilde sosyal çalışma görevlisi olarak tanımlanmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin tanım başlıklı 4. maddesi f bendinde “ **f) Sosyal çalışma görevlisi:** *Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, ifade eder şeklinde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin*

devam eden maddelerinde de aynı terimin kullanıldığını görmekteyiz. Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş Görev Çalışma Yönetmeliği 4. Maddesinde ise konu şu şekilde tanımlanmıştır.” **Sosyal Çalışmacı:** Çocukların ve ailelerinin kendileri veya çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal sorunların tespit edilmesi çalışmalarını yürüten, lisans düzeyinde eğitim almış sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog, çocuk gelişimcisi gibi emniyet hizmetleri sınıfı dışındaki personeli, ifade eder “Aile Mahkemelerinin Kuruluş Ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 5. Maddesinde uzman başlığı ile düzenlenen konu aşağıdaki şekilde tarif edilmiştir.”...Adalet Bakanlığınca , tercihan; evli ve çocuk sahibi , otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından , birer psikolog , pedagog ve **sosyal çalışmacı atanır**. “Son olarak konu hakkında diğer düzenleme olan CMK 236. Madde d konunun şu şekilde tanımlandığını görmekteyiz.”... Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında **uzman bir kişi bulundurulur**” Yasal düzenlemelere bakıldığında değişik isimlendirmelerin olduğu ve bir terim birliğinin sağlanamadığını anlamaktayız. Bu sebeple bu karmaşanın ortadan kaldırılması adına yasal düzenlemelerde bulunan değişik isimlendirmeler yerine daha kapsayıcı olacağı kanaatiyle bu tezin yazılması sırasında “**Çocuk Adalet Uzmanı** “ kavramını kullanmayı tercih etti .

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Çocukluk Kavramı ve Tanımlar

2.1.2 Çocuk Kavramı

Çocuk; Küçük yaştaki erkek veya kız. Soy bakımından kız evlat. Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız. Uşak. Büyükler arasında daha yaşlı olan kişi. Büyüklere yakışmayacak, daha da küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse gibi anlamaları olan bir kavramdır (Akyüz, 2013)

“Çocukluk kavramı, toplumdan topluma, zamandan zamana değişen dinamik bir kavramdır. Bu gün bile herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı, çocuğun net bir tanımı yapılabilmiş değildir.(Polat, 1997) Tıpkı özgürlüğün tanımının yapılamayışı gibi, zira özgürlük insanoğlunun yeryüzü serüvenini takip eden ve sürekli değişen gelişen bir kavramdır. Bu sebeple durağan olmayan ve sürekli değişim içinde olan özgürlüğün tanımı mümkün olamamaktadır. Henüz çocukluğun sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğini ve çocuğun ne olduğunu tam olarak tanımlamak mümkün değil. Zira temel disiplinler arasında da bu tanıma tam bir uyumdan bahsetmek mümkün değildir. Ceza Hukuku bilimi ile Pedagoji ve Psikoloji alanlarındaki tanımlamalarda çocuk kavramlarının tam olarak örtüştüğünü söylemek mümkün değildir.

Yine bu bağlamda karşılaştırmalı olarak baktığımızda her ülkenin hukuk sisteminde çocuğun sorumluluğunu belirleyen yaş sınırının değişik olduğu görülmektedir. Örneğin Fransa’da asgari ceza sorumluluk yaşının 13 olmasına karşın Bu sınır Belçika’da 16, Danimarka’da 15 olabilmektedir. (Akyüz, 2013)

Hipokrat’a göre 7 yaşına kadar “İnfans” 14 yaşına kadar “puer” daha sonrası içinse “adolescens” ayrımı yapılmaktadır. Bu ayrım günümüzde de hemen hemen aynıdır. (Bumin,1998)

Hipokrat geleneğini sürdüren ortaçağın Latince kaynaklarında çocukluk dönemi üç bölüme ayrılır; **Infantia** doğumdan 7 yaşına kadar, **pueritia** kız çocuklar için 7 yaşından 12 yaşına kadar ve erkek çocuklar için 7 yaşından 14 yaşına kadar ve **adolescentia** 12 veya 14 yaşından 21 yaşına kadar olan dönemlere ayrılarak isimlendirilmiştir. (Heywood,2003)

Çocuğun ayrı bir birey olarak algılanması Dünya tarihinde 16. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu sürece kadar çocukluk diye bir kavramın olmadığı ve çocuğun ayrı bir varlık olarak algılanması sürecinin 19. Yüzyılla birlikte yerleşmeye başlaması hak ettikleri değeri ve ilgiyi çok geç görebildiklerini anlatmaktadır. “Rönesans’la birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim 19.yüzyılda da devam ederek, çocukların yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı iyice pekişmiştir. Bu değişimde ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi etkenlerin de rolü olmuştur.” 19. ve 20. Yüzyılda çocukluk kavramının oluşması için filozofların, araştırmacıların, hukukçuların, eğitimcilerin onları incelemeleri, gelişimleri ve çocuk hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri nedeniyle bu yüzyıl “Çocuk Yüzyılı” olarak adlandırılmıştır. (Gander ve Gandiner, 1993)

J. J. Rousseau “Nice çocuk, kendilerine yürüme yanlış öğretildiği için yaşam boyunca sıkıntı çekmektedir.” der. Çünkü insanların tüm davranışları çocukluğunun ürünüdür. Bundan dolayı insanlara, çocukluk döneminde örnek davranışlar aşılacak gereklidir. Bir çocuğun hayatı, iyi bir eğitimle tamamen değişebilir ve iyi yetişmiş bireylerle de daha güvenli, mutlu, sağlıklı bir toplum oluşturulabilir. (Rousseau, 2005)

Rousseau, kitabını çocukluğun dönemleri üzerine kurmuştur. Bu dönemler yaşamın ilk üç yılı süresince “içgüdü dönemi” dört ila on iki yaş arasında “duygular dönemi” ve ergenlik süresince “düşünceler dönemi” olarak sıralamıştır (Heywood, 2003).

Çocuğun ne olduğu sorusunun cevabı aranırken tartışılan en önemli kavramlardan birisi çocuğun toplumsallaşma sürecindeki konumudur. Bilindiği üzere toplumsallaşma; toplumun değerlerinin davranış normlarının çocuğa aktarılması ve çocuğunda bunları benimsemesidir. Bu süreçte çocuğun edilgin olduğuna dair kanaat terk edilmiş olup bunun yerine yeni çocuk sosyolojisinde artık çocuğun toplumun yetişkin bireyi gibi yapıcı bir unsur olduğu kabul edilmektedir. “Çocuklar içinde yaşadıkları toplumdan etkilendikleri kadar yaşadıkları toplumu ve kültürü de etkilerler.” (Berk, 2013)

Çocuğun yeryüzünde var olduğu günden beri kendisi olmasına bir türlü müsaade edilmemiş, her yüzyılın şartlarına göre bu hegomonik tavır değişik yöntemler kullanmıştır. Bu bağlamda yaşadığımız zaman dilimi içerisinde çocuklar internet ve diğer kitle iletişim araçları sebebiyle daha henüz kendisi olamadan adeta bir yetişkin olmaya mecbur edilmektedir. Artık yetişkinlerle çocuklar arasındaki sınırlar gitgide kaldırılmakta ve böylece “ortaya adeta küçülmüş yetişkinler çıkmaktadır” (Onur, 2007) 20. Yüzyılda kimi yazarların korunmuş çocukluk adını verdiği bu olgu değişik isimlerle adlandırılmıştır “Postman-Çocukluğun Yok Oluşu”, “Winn-Çocukluğu Olmayan Çocuklar”, “Vittachi-Çalınmış Çocukluk”, “Elkind-Acele Ettirilmiş Çocukluk”, “Sommerville-Çocukluğun Yükselişi ve Düşüşü”, “Holt-Çocukluktan Kaçış” Çocukluğun bu şekilde erken bitmesi ve yine diğer taraftan yetişkinliği aşındırarak yetişkinlerle çocuklar arasındaki farkı ortadan kaldıran en önemli faktör televizyondur. Çünkü ortalama ilkokul çocuğu zihin dünyası üzerinden yayın yapan televizyon bu dili sebebiyle yetişkinleri adeta çocuklaşmaya mecbur ettiği gibi çocukların da yetişkin olmasının önünde en büyük engeli oluşturmaktadır (Akyüz, 2013).

Çocuk kavramını değerlendirirken çocukluk duygusunun çocukluk sevgisinden farklı olduğunu çocuğun kendisine özgü bir varlık olduğunu, çocuğun yetişkinlerden ayrı bir özne olduğunu bilerek (Onur, 2007) diğer tüm değerlendirmelerin bu kabul üzerinden yürütülmesi gereklidir.

Bütün toplumların geleceğini hazırlayan birey olma özelliği taşıması nedeniyle çocuk önemli bir varlık konumundadır. Toplumsal mirasın aktarılması ve devamlılığının sağlanması, geçmiş ile gelecek arasındaki köprü niteliğindedir. Bu oranların hem yıl hem de cinsiyet bazında önemli bir değişim Türkiye nüfusu 2013 yılı sonu itibariyle 76 667 864 iken çocuk nüfus 22 761 702 oldu. Türkiye nüfusunun %29,7’sini çocuk nüfus oluşturmaktadır. Çocuk nüfus yaş grubuna göre incelendiğinde, 2013 yılında çocuk nüfusun %27,3’ünü “0-4” yaş grubu, %27,6’sını “5-9”, %28’ini “10-14” ve %17,2’sini ise “15-17” yaş grubu gösterdiği görüldü. Kentleşme, kadının eğitim düzeyinin artması, kadının çalışma hayatına aktif katılımı vb. gelişmeler doğurganlığın azalmasına, doğumların ileri yaşlara ertelenmesine, kadın başına düşen ortalama çocuk sayısının düşmesine neden olmuştur. Bu değişimler, çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranının azalmasına etki etmektedir. Çocuk nüfus oranının 2023 yılında %25,7’ye, 2050 yılında %19,1’e ve 2075 yılında %17,6’ya düşeceği tahmin edilmektedir (TÜİK,2014).

Dünyada ülkelerin sahip oldukları çocuk ve genç nüfus sayısının en önemli zenginlikleri olduğu düşünülmekte ve doğurganlığın artması için çeşitli politikalar sürdürülmekte ve çözüm önerileri geliştirilmektedir. Bir ülkedeki çocuk sayısı ve aldıkları eğitim ve bunun niteliği o toplumun gelişmişlik seviyesini göstermekte ve yapısını etkilemektedir.

Doğu ülkelerinde çocuğa yüklenen sorumluluk ve değer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığı zaman daha fazla olduğu fark edilmektedir. Türkiye’de çocuğa ailenin temelini oluşturan, neslin devamlılığı ve ailenin soyadının sürdürülmesi için özellikle erkek çocuğa olmakla birlikte Avrupa ülkelerine göre yüklenen değer daha fazla olduğu bilinmektedir (Dolunay, 2013).

Özellikle 20. Yüzyılın ilk yarısında yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve bu savaşların etkilediği sosyal olayların etkisiyle kimsesiz, yoksul ve evlilik dışı vb. çocuk sayısındaki artış ve bu çocukların sorunlarında görülen fazlalaşma çocuk hakları ve bu hakları konu alan çalışmalar yapan çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır (Akyüz, 2000).

Türkiye’nin 2010 - 2015 dönemi verilerine göre toplam doğurganlık hızı 2,1’dir. 2045-2050 dönemi tahminlerine göre toplam doğurganlık hızının 1,8 olacağı tahmin edilmektedir. 2010 - 2015 dönemi tahminlerine göre dünyada bebek ölüm hızı binde 41,8’dir. Bebek ölüm hızı binde 12,2 olan Türkiye 186 ülke arasında 120. sırada yer almaktadır. 2045-2050 dönemi tahminlerine göre dünyada bebek ölüm hızının binde 23,4 olması beklenmektedir. Bebek ölüm hızı binde 5,3 olarak tahmin edilen Türkiye’nin 186 ülke arasında 133. sırada yer alması beklenmektedir. Anne ve çocuk sağlığına yönelik hizmetlerin kullanımına ilişkin olarak, özellikle doğum öncesi bakım, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir (TÜİK, 2015).

2.1.3.Çocuk kimdir?

Yakın zamana kadar çocuk “küçük, eksik, tamamlanmamış bir yetişkin” olarak görülürdü ve çocukluk çağına da bir an önce “geçmesi gerekli” bir dönem gözüyle bakılırdı. Oysa bu gün artık çocuk, kendine özgü gereksinimleri, kendi mantığı, kendi ölçüleri, kendi bütünlüğü olan kusursuz bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır. Çocukluk çağı ise onun gelişmesinde çok önemli işlevi bulunan hayatın bir dönemidir (Akyüz, 2013).

Çocuk bizatihi kendisi olarak kendi gelişimine katkıda bulunabilecek ve hem de çevresini etkileyebilecek güçtedir. Fakat bu gücünün sağlıklı bir şekilde temayüz edebilmesinin önünde ciddi engeller vardır, özellikle oyunlar. Çocuklar bilgisayarlar, oyun makineleri ve cep

telefonları yolu ile oyun oynamaktadır. Sanal oyunlar oynayan çocuğun sosyalleşmesi ve içerisinde var olduğu dünyayı, yaşamı tanıması için gerekli deneyimleri kazanması engellenmektedir. Böylece temel bir çocuk hakkı olan oyun oynama hakkı engellenmektedir (Çelik, 2011).

“Çocukluk yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Ancak çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil sosyo- kültürel bir kavramdır. Bu nedenle öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenir.” (Akyüz, 2000)

Çocuğun yalnız başına bir değer olduğu kendine özgü bir varlık olduğunu kabul ettikten sonra, soğuk hukuk metinleri ya da yavan bilimsel, deneysel bilgilerinde çocuğu keşfetmeye yetmeyeceğini bunların hepsinin gerekliliği yanında birde çocuğun bunların hepsinin toplamından farklı ve fazla bir varlık olduğunu onun yalnız başına bir dünya olduğunu anlamak, ancak sınırsız keşiflere açık bir varlık olduğunu kabul ile doğru sonuca yaklaşılabılır. Çocuğu anlamak için çocuğun ruhuna girmek lazım. Pozitivist hukuk eğitim anlayışıyla, yasacı hukuk eğitim anlayışıyla istediğiniz kadar hümaniter, bireyci yasalar çıkartın bunun ruhunu oluşturan felsefe, sosyoloji, tarih, psikoloji bilinmezse hiçbir yere gidilemez (Öktem, 2006).

Günümüz çocuğunun içinde bulunduğu çıkmazı anlamaya çalışarak işe başlamak gereklidir. Tarık Buğra “televizyon çocuğu” yazısında televizyon çocuğunu şöyle yorumluyor: “Çilesiz, çabasız, araştırmasız ve asıl önemlisi içten gelen heves ile hakkını ödemedi öğreniyor; seçmeden, yeteneklerinin içgüdüğü ile benimsemeyi öğreniyor. Kimi yüksek atlamak, kimi çekiç atmak, kimi maraton veya şu-bu mesafeden koşmak için yaratılmış ama tümü aynı yarışta koşturuluyor.” (Şirin, 2006).

Bu popüler kültür modern çocuğu kendisi tanımlamış, bu konuda anne ve babanın kendi kültürel havzasından tamamen bağımsız olan tüketim çerçeveli çocuk tanımını daha çocuk doğmadan anne babaya kabul ettirmiştir. Onun içindir ki dünyanın her yerinde çocuğun tüketileceği mama markası ile yiyeceği çikolata markası, oynayacağı oyuncaktan giyeceği kıyafete kadar her şey düşünülmüş ve karar verilmiştir. Anne babaya düşen görev kendilerine ve çocuğa sorulmadan verilen bu kararlara uymasındır. Çocuğun izleyeceği çizgi film ve oturacağı sıranın rengine kadar her şey adeta numaralandırılmış halde belirlenmiştir. Cemil Meriç’in deyişiyle iğdiş edilmiş, hiçbir zaman okumak ve düşünmek alışkanlığı kazanmamış, sokaktaki adam için icat edilmiş bir nevi afyon olan televizyonun yerini alan çok daha girift, farklı iletişim araçları en çok da çocukları etkilemektedir. Çünkü sözün yerini illüzyonların

aldığı bu iletişim dünyasında insan ilişkileri azaldığı gibi yabancılaştırıcı bir iletişim ortamı tüm hayatımıza hakim olmaktadır. Söz olmayınca insanın insana açılımı da olamıyor ve bu kültür kuşatması en çok da çocukları etkiliyor. Çünkü en çok onların yüz yüze iletişime ihtiyaçları var (Şirin, 2006).

Çocuğun gelişim sürecinin en önemli alanı olan oyunun sanal ya da geleneksel oyun alanlarından hangisi ile doldurulduğu büyük önem kazanmaktadır. Çünkü gerçek yaşamla hayal dünyası arasında sürekli gidip gelen çocuk zamanla gerçekle hayal dünyası arasındaki ayırımı kendisi deneyimleyerek görmektedir. Geleneksel oyunlardaki sağlıklı hayal kurgusu, çocuğun oyun oynarken içine daldığı bu hayal dünyası onun gerçek yaşamı daha iyi görmesini ve kavramasını sağlayarak gerekli fiziksel ve psikolojik olgunluğuna erişmesine yardımcı olmaktadır. Oysa sanal oyunlar gerçek yaşam ile hayal dünyası arasındaki ayırımı belirsizleştirmektedirler. Bu durum çocuğun gerçek hayata intibak etmesi sırasında zorluklara sebep olmaktadır. Bu nedendir ki sanal oyunlar çocukların ruhsal, bilişsel, sosyal ve hatta fiziksel gelişimleri bakımından olumsuz etkilere sahiptirler (Çelik, 2011).

Çocukluğu bir dil öğrenir gibi öğrenmeliyiz. Medeniyet merkezli çocuk bilgimiz olmadan çocuk yüzlü hiçbir yolculuğa çıkamayız ve çocukta buluşamayız. Kimlere çocuk denir başlığı altında izah etmeye çalıştığımız gibi çocukluğun tanımı üzerinde bir anlaşma henüz sağlanamadı. Herkesin (Medeniyet- Düşünür- Temel Disiplin) farklı bir çocuk tanımı vardır. Çocuk tarihçisi Ariés, çocukluğun icat edildiğini savunuyordu. Çocuk gelişimcisi ve psiko tarihçi Erikson ise çocukluğun kültürel bir oluşum sonucu ortaya çıktığını ve geliştiğini ileri sürmüştür. Yeni çocukluk ise Postman'ın vurgusu ile yetişkinle arasındaki farklar giderek azalan bir çocukluktur. Bilge şair Sezai Karakoç dizelerinde çocukluğun anlamını çocuklara mahsus, çocuklara ait, çocuklara dair göz ağrısı ile sezebileceğimizi hatırlatır bize (Şirin, 2006).

Çocuk kimindir?

Baba: Benimdir. Geleceğimdir. Benim istediğim gibi gelişmeli.

Devlet: Benimdir. Benim istediğim gibi gelişmeli.

Kendi: Çocuk kendi olamaz mı? (Şirin,2006).

Sürekli değişen ve gelişen her geçen gün daha güçlü bir şekilde tahkim edilen çocuk hakları kavramının birincil ilkesi olan “çocuğun en yüksek menfaatinin gözetilmesi” artık tüm

uluslararası mevzuatta yerini almış bulunmaktadır. Bu kavramın uzantısı olarak, çocuğa sahip çıkmak isteyen tüm otoritelere cevaben çocuğa önce kendisi olma hakkı verilmelidir, kaideside artık mevzuatta yerini almıştır.

11 Temmuz 1990 tarihinde Addis Ababa’da kabul edilen Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartının “Çocuğun en yüksek menfaatinin gözetilmesi” başlıklı 4. maddesinin 2. bendinde bu husus çok açık olarak ifade edilmiştir. “Kendi görüşlerini ifade edebilme gücüne sahip bir çocuğu ilgilendiren bütün yargısal ve idari davalarda / işlemlerde, doğrudan ya da o davanın bir tarafı durumundaki bir yansız temsilci aracılığı ile çocuğun görüşlerinin dinlenilmesi için olanak / fırsat tanınacaktır ve söz konusu bu görüşler, konu düzenleyen yasa hükümlerine uygun olarak, ilgili yetkili makam tarafından dikkate alınacaktır.”

Sözleşmenin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü başlıklı 9. maddesinin 1. bendinde açıkça ifadesini bulduğu üzere:

“Her çocuk, düşünce vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahip olacaktır.”

9. maddenin 2. bendinde ise;

“Anne baba yasal görev olarak çocuğa ancak rehberlik yapma” hakkına sahip kılınmıştır. Yani başka bir ifade ile çocuk kendi kişisel tercihlerinde prensip olarak özgürdür ve bu özgürlüğü doğal ve temel kişilik haklarının zorunlu sonucudur. Kimse çocuğun sahibi değildir. Çocuğu düşündüğünü iddia eden otoriteler ancak çocuğa gerekli olması ve istemesi halinde yardım edebilirler. Yoksa bu yardım veya adı rehberlik olan eylemler çocuğun kişilik haklarını ortadan kaldıracak bir şekle dönüştürülemez (Ziyalar, 2012).

19. yüzyıl Fransa’sında eğitimin şekli tartışmaları yapılırken de aslında konu eğitimin ne olması gerektiğinden ziyade çocuğun sahibinin kim olacağı kavgasının eğitim üzerinden verilmesinden başka bir şey değildi. Öğretimin parasız, zorunlu ve laik olması gerektiğini savunan Cumhuriyetçiler ve öğretimi parasız, kılmadaki asıl amaçlarının giderek tanrı tanımaz bir okulu zorunlu hale getirmek olduğu iddiasıyla onların karşısında yer alan dinsel topluluklardı. Kiliseler paralı idi ve kendi tekellerindeki eğitimi (çocuğu) bırakmak istemiyordu. Zorunlu eğitime karşı çıkarken gerçekte niyetleri sahip oldukları çocuğun eğitim hakkını bırakmak istememeleri iken bunu babanın çocuğun eğitimindeki hakkını savunarak sağlamaya çalışıyorlardı. Aynı şekilde cumhuriyetçilerde bu defa çocuğun hakkını savunduklarını söyleyerek gerçek niyetleri olan çocuğun eğitim hakkını (çocuğun kendisini) sahiplenme niyetlerini saklıyorlardı. Cumhuriyetçilere göre bir babanın nasıl ki çocuğu

fiziksel olarak kör yapma hakkı yoksa aynı şekilde entelektüel bakımdan da eğitimsiz bırakarak kör yapma hakkı yoktur. Ve bu nedenle çocuğun parasız ve zorunlu eğitimle bu hakkı sağlanmalıdır. Oysa bu kavganın asıl sebebinin kilise ve dinsel alanın özelde eğitimde genelde ise toplumun tamamında sahip oldukları gücü kırmak isteyen devlet otoritesinin başlattığı egemenlik savaşı olduğu bilinen tarihsel bir gerçektir. Sorun şu ki çocukların kilisenin çocukları olmaktan kurtulup devletin çocukları olmaları, onları özgür kılmıyordu (Bumin , 1998).

Tarihte çocuk ve eğitim toplumların sosyal değişiminde güç ve iktidar savaşlarının tam ortasında yer almış bir olgudur. Çocuğun yeryüzünde var olduğu günden beri kendisi olmasına bir türlü müsaade edilmemiş, her yüzyılın şartlarına göre bu hegomonik tavır değişik yöntemler kullanmıştır” (Onur, 2007).

Artık günümüz çocukluk anlayışı için çocukluğu gerçek yaşama hazırlanılan bir dönem olarak gören anlayıştan uzaklaşmıştır. Bunun yerine çocuğun da toplumun her alanında yapıcı rolünün olduğu kabul edilmektedir.

Çocuğun ne olduğu sorusunun cevabı eğitim kuramlarını da şekillendirmiştir. Genel kabulün aksine ünlü pedogog Wyneken’in 1906 Paul Geheeb ile birlikte kurduğu Wickersdorf Serbest Okul Komün Ötesi ile ortaya koymaya çalıştığı üzere; her şeyden önce çocukluğu gerçek yaşama hazırlanılan bir dönem olarak gören anlayıştan uzaklaşmak gerekiyordu. Çocukluk geçici bir hazırlık dönemi değil kendine özgü gereksinimleri taşıyıp, kendine özgü yasalarla düzenlenen bir yaşam dilimiydi. Okul çocukların yıllar sonraki gereksinimlerine değil şimdiki gereksinimlerine cevap vermeliydi. Anti otoriter eğitim anlayışından esinlenen bu teoride alışılmış sınıflar yoktu. Sınıflar yerlerini öğretmenlerin çevresinde oluşan gruplara bırakmıştı. Çocukların belli şeyleri öğrenmeleri için baskı yapılmıyordu. Öğretim çocukların kendiliğinden ve istemli istekleri üzerine kurulmuştu. Pedegoji tarihinde anti otoriter eğitim anlayışıyla okulun ve öğretmenin aşılmasına matuf radikal bir anlayıştı ve temel paradigması “yalnızca çocuğun doğasını tanımaktan geliyordu. Çocuğun doğasında iyilik vardı ve çocuk her halde kötünün üstesinden gelebilirdi. Bunun için katı okul ritüellerine gerek yoktur.” düşüncesine dayanıyordu(Bumin, 1998).

Yine eğitime ve okula dair özgün düşünceleri olan ünlü düşünür İvan Illich bilimi ve tekniği, Endüstri Toplumunda bir ideoloji olarak görüyor ve, bütün insani gereksinimler gibi bilgi de bir meta durumuna gelmekte, bu meta’nın üretilip pazarlanmasının tekeli ise okulun elinde bulunmaktadır diyor. Bu nedenle toplumun olumsuzlaştırılmasının zamanı gelmiştir. Sonuç

olarak çocuğu kurulu bu düzenin gönüllü kurbanı yapmaya kimsenin hakkı yoktur, çocuk devletten de anne babadan da, kiliseden de, dinden de bağımsız yalnız çocuk haliyle var olmalıdır, derken çocuk üzerinden yürütülen iktidar kavgasında da tercihini çocuktan yana kullanmaktaydı (Illich, 2015).

Aristo İnsan yaşamında çocukluğu bir felaket olarak sunuyordu. İnsan yaşamını tehlikeye sokabilen bin türlü zorluklar, hastalıklar, kazalar arasında çocukluk dönemi de bulunuyordu. Çocuk, hareketlerinde aklını kullanamadığı için erdeme ulaşamazdı. Çocukluk kendi haline bırakılacak olursa mutsuzluk ve huzursuzluktan ibaretti. Çocuğa çocuk olarak hiçbir saygınlık tanımamakta, çocuğun ancak yetişkin babasında (ona katılarak) ideal olan yetişkinliğe yöneldiği ölçüde değer kazanabileceği ifade edilmekteydi. Augustin, yüzyıllarca etkisini sürdüreceği anlayışında çocukluğu günahkârlıkla niteliyordu. Bebeğin annesinin memesine saldırması, kıskanç olması, kimseyle bir şeyini paylaşmak istememesi bile günahkârlığının belirtisi olarak değerlendiriyordu (Bumin, 1998).

Ortaçağda çocuk anlayışı ise, çocuğun ilerinin yetişkininden ibaret olduğu düşüncesine dayanmaktaydı. Ulaşılabilecek ideal yetişkinlik olduğuna göre; eğitimin amacı çocuğu bu ideal için sıkı bir disiplinle biçimlendirmeye çalışmaktır. Batı Ortaçağında çocuk İlerinin yetişkini olarak görüldüğünden sanat eserlerine baktığımızda gerçek bir çocuk imajı göremiyoruz. Çocuk şeklindeki melekler olsun, küçük çocuklar olsun, hepsi birer yetişkin gibidirler (Bumin, 1998).

13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başında yaşamış olan Âşık Paşa, Garip-name adını taşıyan eserinde insanın yaşamını her birinin kendine has özellikleri olan çocukluk, gençlik ve yaşlılık olmak üzere üç ayrı döneme ayırmaktadır. Ona göre çocukluk dönemi, kişilerin doğruyu yanlıştan ayıramadıkları, düşünmedikleri, endişe duymadıkları ve vakitlerinin büyük çoğunluğunu oyuna harcadıkları bir dönemdir (Araz, 2013).

Çocukluğu bir dil öğrenir gibi öğrenmeliyiz. Medeniyet merkezli çocuk bilğimiz olmadan çocuk yüzlü hiçbir yolculuğa çıkamayız ve çocukta buluşamayız (Şirin, 2006).

2.1.4. Çocuğun Gelişimi

Bir organizmadaki şekil değişmesi dört kavram ile ilişkilendirilmiştir; gelişme, olgunlaşma, büyüme ve öğrenmedir (Bacanlı, 2001). Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak beden, zihin, dil, duyu ve sosyal yönden sürekli olarak ilerlemesi yönünde bir değişimdir (Senemoğlu, 2001). Büyüme, genellikle uzuvsal gelişmenin herhangi bir şekli anlamına

gelen bir terimken, olgunlaşma daha özeldir ve psikolojik büyümeyi de kapsar. Bunlar standart ölçü birimleriyle saptanamazlar; ancak kan, idrar tetkikleri, kemik yaşı tayini gibi değişik yönlerde yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılabilir. Öğrenmeyi gelişimden ayırt etmek ise daha zordur ve bu geleneksel bir tartışma konusudur. Öğrenme, bilginin algılanmasından zihinde tutulmasına kadar ki nicel değişiklikleri içerir. Dolayısıyla, bilginin bireye sunulması ve bireyin bu bilgiye tepki vererek değişmesi öğrenme anlamına gelir(Akt. Öcal, 2007).

Büyüme, döllenmeden fiziksel olgunluğa kadar, çocuğu dinamik olarak etkileyen genetik, beslenme, travmatik, sosyal ve kültürel etmenler altında meydana gelen sürekli değişimlerdir. Büyüme bütün çocukluk çağında aynı hızda sürmez. Bir çocuğun büyümesi, vücut ağırlığı ve boy ölçüsü, aynı yaştaki normal çocuklardan elde edilmiş fizik ölçü tabloları ile karşılaştırılarak değerlendirilir. Gelişmenin değerlendirilmesi ise daha karışık olup, yine normal çocuklarda belirli yaşlarda görülen gelişme ile karşılaştırılarak yapılır. Doğa gelişimi şekillendirirken en belirgin olarak, daha sonraki gelişimin tüm ardışık örüntülerini belirleyebilen genetik programlamayı kullanır. Olgunlaşma örüntülerinin üç niteliği bulunmaktadır. Evrenseldir, bütün çocuklarda görülür ve kültürel sınırlardan bağımsızdır; ardışıktır, ortaya çıkan bir beceri ya da karakteristik özellik örüntüsünü içerir; çevresel etkilerden görece olarak bağımsızdır. Olgunlaşma tarafından belirlenen ardışık gelişim örüntüleri en saf biçimiyle, alıştırma ve eğitimden etkilenmemiş olarak ortaya çıkar. Belirli bir deneyimin olgunlaşma sürecine en iyi şekilde katkıda bulunabileceği zaman duyarlı dönem olarak adlandırılır. Kritik dönemde ise deneyim kesinlikle yaşanmalıdır yoksa gelişim sürecinde bu belirli kilometre taşı, geri dönülmez şekilde atlanmış olur (Bee, ve Boyd,2009).

Çocuk gelişimine dair çok geniş literatürün varlığına karşın bu tezin konusunu esas itibariyle CMK 236. Maddenin hukuki boyutunun oluşturmakta olduğu dikkate alınarak, çocuk gelişimine ilişkin konu hakkında yukarıda yazılı kısımla yetinilmiş ve konu hakkında daha fazla literatür çalışması eklenmemiştir. ,

2.2.Toplumsal Tarihte Çocuk

2.2.1.Yunan ve Roma Uygarlığında Çocuk

Ege bölgesi ve adalar, doğudan batıya doğru yol alan yeni gelişmeler için önemli duraklardan birisidir. Bu sebeple önyasyanın batıya doğru uzantısı durumunda olan Anadolu Yarımadası Girit uygarlığına önemli katkılarda bulunmuştur. Girit Uygarlığı'nda çocuk yaşamın, yenilenmenin, doğadaki dönüşümün sembolü, bolluk ve bereketin sağlanmasında bir tür aracı kişi olarak görülmektedir. Böylece çocuk Girit Uygarlığında yaşamın kaynağı ve varlığın devamı niteliğindedir. Bu görüşün bir uzantısı olarak da Girit dinsel düşüncesinde tanrısal çocuk veya genç tanrı betimlemelerine şahit olunmaktadır. Fakat diğer taraftan da bu düşüncenin tam tersi olarak Girit Uygarlığı'nda çocukların birtakım dini törenlerde kurban edilmelerine rastlanmaktadır. Nitekim Knossos'ta bir evde kurban edilmiş çocuklara ait bir çok kemik bulunmuştur (Mutluay, 2007).

Yunan toplumunda kız ve erkek çocuklarına farklı bir bakış söz konusu olup onlara göre erkek çocuk önemliydi çünkü aileyi o temsil edecektir. Bu sebeple erkek çocuk “paidagogos” denilen kişilerce çok sıkı bir eğitime tabi tutulurdu. Kız çocuklarının eğitimine ise erkeklerinki gibi önem verilmiyordu. Sadece evi idare edebilecek kadar okuma yazma ve hesap bilgisine sahip olmak onlar için yeterli idi. Buna karşın gelecekte Atinalı erkeklerle arkadaşlık kuracak olan hetaira/”metres” ise müzik, şiir, dans hatta felsefe konularında bilgi edinerek saygın kızlardan daha iyi yetişmektedir (Mutluay, 2007).

Roma toplumunda çocuk her zaman önemli olmuştur. Özellikle erkek çocuk soyun devamını sağlması ve babanın ölümünden sonra kendi ailesini kuracak olması erkek çocuğu daha değerli kılmaktadır. Kız çocukları ise; Yunan toplumunda olduğu gibi, erkek çocuklara kıyasla çok daha az önemsenirdi ve evlenmeyle birlikte kendi ailesiyle olan tüm akrabalık ilişkileri biterdi ve hiçbir hukuki hak ve yükümlülük de kalmazdı. Çocuğa verilen değer sebebiyle; bekâr kalmayı tercih edenler veya çocuksuz aileler cezalandırılır, üç çocuk ve daha fazla çocuk sahibi olanları ise devlet ödüllendirmiştir. Fakat çocuğa atfedilen bu öneme karşın diğer taraftan da babanın çocuk üzerindeki hakları mutlak haklar olarak kabul edilmiştir. Aile babası yeni doğan kız ve erkek çocukların yaşamları hakkında söz sahibiydi. Kızları satabilir erkekleri köle olarak verebilirdi veya özürlü çocuğu kentin çöplüğüne ölüme terk etme hakkı vardı. Tüm bu kötü uygulamalara karşın yeni doğan çocukların kayıt altına alınması gibi

güzel uygulamalarda vardı. İlerleyen zamanlarda babanın bu mutlak otoritesine getirilen sınırlandırmalar yasal uygulamalarda kendisini göstermiştir. Hatta çocukların durumu yasal anlamda da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Roma’da rüşet yaşı 25 ‘ti . Buna göre 25 yaşına kadar dönem için “küçükler” diye tarif edilmiştir. Tıpkı bu günkü modern hukukta olduğu gibi (Roma hukuku modern Avrupa hukukunun temelidir.) erginlik belli yaş gruplarına göre sınıflandırılmıştır. 0-7 yaş arası mutlak anlamda çocuğun kendisini ifade edemeyeceği dönem olarak kabul edilmiş ve yaptığı işlerden dolayı hukuki sorumluluğu olmadığı kabul edilmiştir. 7-14 yaş arası; kısmi sorumluluk zamanı olarak gruplandırılmıştır. 14-25 yaş aralığı ise karine olarak işlem ehliyetine sahip olmakla beraber olaya göre aksini ispat etme hakkına sahip bireyler olarak kabul edilmiştir (Karadeniz, 1977).

Bundan tam dört bin yıl önce Nippur şehrinde yapılan kazılarda elde edilen tablette yazılanları okuduğumuzda çocukların yarım ücretle çalıştırıldığı ve bu mağduriyetten bıkip kaçan çocuğun hissettiklerine ilişkin annesine yazdıklarının sanki dün okuduğumuz bir mülteci-göçmen yada yarım ücretle adeta gizli köle gibi çalıştırılan çocuk hikayesiyle aynı benzer olduğu hissedilebilir.

Annem üzüntüden uyuyamıyor,

Odasına bir kızgın söz girmeyen o,

Durmadan yolculara sağlığını soruyor,

Selam mektubumu eline ver.....

“sevgili oğlun ludingirra’dan selam “de ona...

Başka bir tablette; Sümerli bir baba, okulda haylazlık yapan oğluna öğüt verirken,” adam ol, sokaklarda dolaşma bak, seni hayatımda hiçbir zaman tarlama kazmak için göndermedim. Senin gibiler çalışarak ailelerini geçindiriyor. Ben bir gün bile ‘git çalış demedim” diye oğluna öğüt vermekte iken binlerce yıl önce bir babanın oğlu ile arasında geçen bu konuşmanın sanki dün Anadolu’nun her hangi bir köyünde bir baba ile oğlu arasında geçen bir konuşma olduğu hissine kapılmaktayız. Binlerce yıl geçmesine rağmen çocuk ve mağduriyetleri anlamında karşılaşılan örnekler yaşananların hala benzer olduğunu düşündürmektedir (Mutluay,2007).

2.2.2.Avrupa Toplumsal Tarihinde Çocuk

Hristiyanlık orta çağdan itibaren çocuğun günahkâr bir varlık olduğu inancını geliştirmiş, çocukluğun masumluluğu görüşü ancak on sekizinci yüzyılda Rousseau'nun dil eğitim felsefesi ile ve romantik şairlerin yazdıklarıyla yeniden güç kazanabilmiştir. Avrupa'da XVII yy. sonlarında gençler çocuk denecek yaşta (evlilik için yasal yaş kızlar için 12, erkekler için 14'dü) kendilerine danışılmadan evlendirilebiliyorlardı. Nişanlanma yaşı çok daha düşük olarak kızlar için 7 erkekler içinse 12'ydi.) Anne babalar ve çocuklar arasında bir yakınlık söz konusu değildi. Çocuk doğar doğmaz genellikle bir sütanneye teslim ediliyor, koleje girene kadar da burada kalıyordu. Kız çocukları kolejlerden daha sıkı bir düzeni olan manastırlara teslim ediliyordu (Bumin, 1998).

Her şeye rağmen Hristiyan öğretisinden kaynaklı olarak azda olsa çocuğun masumiyetine dair görüşler toplumsal tarihte kendisine yer bulmuş ise de esas itibariyle yaygın olan kanaat “çocuğun günahkâr bir varlık, iç çeken zavallı bir hayvan” olduğudur (Heywood, 2003).

XVIII. yüzyıldan itibaren batı toplumlarında yeni bir çocuk imajı doğmuştur. Geleneksel eğitimin çocuğa sürekli güvensizlikle bakan, onda kötülüğün kaynağını bulan düşüncesinin sonucu olarak 1600'lü yıllara kadar batı toplumlarında ayrı bir çocuk kavramı gelişmemiştir. Bu nedenle Orta Çağda çocukların kendilerine özgü giysileri, besinleri, oyunları, oyuncakları olmadığı gibi, yetişkinlerin dilinde çocukları anlatacak özel sözcükler de kullanılmıyordu. Batı medeniyetinin özgün sanat eserlerine rağmen çocuğa ilişkin sanat eserlerine baktığımızda gerçek bir çocuk imajına tanık olmak mümkün değildir. Çünkü çocuk yetişkinlerden farklı bir birey olarak algılanmadığından tıpkı “bodur bir yetişkin” olarak heykelleştirilmişlerdir. Ancak 19. yüzyılda Batı toplumlarında yerleşen masumluk anlayışı Freud'un kişilik kuramıyla yeniden sarsılmıştır (Berk, 2013).

Roma' da olduğu gibi Avrupa'da da ortaçağın başında çocuklar sokağa terk ediliyor, ebeveynleri tarafından satılıyor, dini bir mekana yollanıyor, yada zenginlere hizmetçi olarak veriliyordu.Paris'te 19. Yüzyıl boyunca şehirde doğan bebeklerin yaklaşık olarak beşte biri terk edilmiştir.Sen Petersburg'da 1830'larda ve 1840'larda bu rakam üçte bir ile yarısı; Milano'da %30 ila %40 arasında idi. Bunu yapan ailelerin ortaçağda olduğu gibi fakir olmaları gerekmiyordu. Örneğin 18. Yüzyıl Parisi'nde Buluntu Çocuklar Hastanesi'nin kayıtlarından babalarının doktor, avukat, sanatçı, asker ve soylu oldukları ortaya çıkabilmekteydi (Heywood, 2003).

2.2.3 Osmanlı Türk Toplumunda Çocuk

Osmanlı Türk Toplumunda ve İslam medeniyet havzasında çocuk hiçbir zaman doğuştan suçlu olarak kabul edilmemiş aksine çocuk masumiyetin zirvesi olarak “melek” tahayyül edilmiştir. Osmanlı Türk toplumunda ve halen günümüzde çocuk sevgisi hiç değişmemiş özlü bir anlatımla her zaman çocuk sever bir toplum olmuştur. Ubucini isimli batılı bir gözlemci “çocukların bunca sevgi ve özen gördükleri bir ülke daha görmedim” demektedir. Yine bir başka Batılı gözlemci Brayer” erkeklerde de, kadınlarda da evlat sevgisi çok barizdir” diyor (Onur, 2007).

Çocuk sevgisinin varlığına dair hiçbir tereddüt olmamakla beraber halen azda olsa etkisini sürdürmekte olan bir geleneğe göre babalar sevgisini çocuklara açıktan göstermemeyi tercih etmektedirler. Baba daha çok sevgisini içinde hissetmeli ama çocuk babanın daha çok otoriter tarafı ile yüzleşmelidir. Bu durum çocuğun yetiştirilmesinde temel bir ilke olarak Türk toplumunda kendini güçlü bir gelenek olarak hissettirmiştir. Osmanlı Türk toplumundaki tarihsel süreç boyunca değişmeyen bu çocuk sevgisinin İslam’daki çocuğun masum (melek) olduğu kabulünden kaynaklandığı görülmektedir. Ortaçağ Batı Dünyasında çoğunlukla aksi düşünülse de özellikle İslam âleminde masumiyetin ve günahsızlığın sembolü olarak kabul edilir ve onların yaptığı duaların kabul edileceği inancının gereği olarak herhangi bir musibet ile karşılaşıldığında çocuklara dua ettirilirdi (Araz, 2013).

Aralık 1881 tarihli bir belge İstanbul’daki göçmen çocuklarının 222’sinin sokaklardan toplatıldığı ve okullara yerleştirildiği belirtilmiştir. Genel anlamda çocuk sevgisi yanında özel olarak da yetim ve kimsesiz çocukların korunup gözetilmesine dair Kuran ayetleri ve yine aynı şekilde Hz. Muhammed’in açık emirleri sebebiyle, Osmanlı toplumu bu anlamda da Müslüman ve Gayrimüslim ayrımı yapmaksızın yetimlerini koruyup gözetmiştir. Bu durum dönemin resmi belgelerine de yansımıştır. İlk örneği 1863 yılında Tuna valisi Mithat Paşa tarafından açılan bu müessesenin adı Kur’an ayetinden kaynaklı olarak “İslahhane” olarak isimlendirilmiştir. İlk örneği Balkanlarda başlayan bu kurumlar daha sonra neredeyse Anadolu’nun tamamına yayılmıştır (Şahin ve Şafak 2012).

Osmanlı Türk toplumunda çocuğun sosyal gelişiminde (toplumsallaşmasında) geniş akraba yapısı ile birlikte etkin olan önemli unsurlardan birisi de komşuluk ilişkisidir. Zira komşular birbirinin çocuğunu kendisinin gibi kabul eder, “her komşunun diğerinin çocuğu üzerinde adı söylenmemiş velayet hakkı vardı” (Onur, 2007).

Pek çok hatıra yazılarından bilmekteyiz ki çocuklar komşu teyze ve amcaların dayakları ile büyülerdi ve çocuğun anne babası bilirdi ki komşu haksız yere çocuğunu cezalandırmamıştır. Birde meşhur çıkmaz sokaklar vardır şehrin güvenli limanları olan, dışarıdan tanımadık yabancı ya da şüpheli bir unsur dahil olduğunda en hassas güvenlik sistemleri gibi devreye giren otokontrol. Şu sorunun cevabının, ülke olarak ortaya koyacağımız çocuk perspektifi için önem arz ettiğini düşünüyorum. Acaba eskinin mahalle ve sokak çocuğu ile şimdinin korunaklı, üst düzey güvenli sitelerinde yaşamakta olan çocukların hangisi, hayatı daha korunaklı, ve yaşanılır kılmak bakımından tercihe şayandır (Kırmızı Beyaz, 2008).

Ülkemizde değişen sosyal yapı ile birlikte çocuğun aile içindeki konumu da buna bağlı olarak köklü değişimlere uğramaktadır. Özellikle son yıllarda çok hızla yaşanan köyden kente göçle birlikte geniş aile, çekirdek aile kavramları üzerinden akrabalık ilişkileri de büyük değişimlere uğramış, artık geniş aile yerine çekirdek aile ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda kadının eskiye oranla çalışma hayatına daha çok dâhil olmasından kaynaklı olarak gerek kadının aile içindeki konumu ve gerekse kadının çalışma hayatına dâhil olması sebebiyle anne baba ve çocuk ilişkisindeki öncelikler ve beklentilerde de çok ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Örneğin 50-60'lı yıllarda anne ve babalarının %60/70 inin çocuklarından öncelikli beklentisi aileye ekonomik katkı sunması ve özellikle anne – baba olarak yaşlandıklarında kendilerine bakması iken artık 2000'li yıllara geldiğimizde bu oranın artık çok daha az olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (Onur, 2007).

Günümüzde çocuk küçükken ebeveynlerine olan bağımlılığı, büyüdüklerinde anne babanın çocuğa bağımlılığına dönüşmüyor ise; bu durum çocuğun daha özerk olmasını sosyalleşmesini mümkün kılacaktır. Bu durum çocuğun kişilik, ahlak gelişmesi, karar verebilme, kararlarının sorumluluğunu taşıyabilme nitelikleri itibariyle çok daha yüksek düzeyde bir gelişimini mümkün kılmaktadır. Ancak toplumumuzun batılı toplumlardan farklı olarak temelde ilişkilerin kişiler arası bağıllık ve karşılıklı bağımlılığa dayanıyor olmasından kaynaklı olarak çekirdek ailedeki anne baba ile çocuk arasındaki bu özerklik anlayışının kök salmasına rağmen halen anne babalar ile yetişkin çocuklar arasındaki iletişim kuvvetli olarak devam etmektedir ve anne babanın evlatlarının kurduğu yeni çekirdek aileye ilişkin olarak ömürleri boyunca etkileri ailenin bir bireyi gibi işlevselliklerini devam ettirirler. Ailedeki bu duyuşsal yakınlığın devam etmesi sosyoekonomik gelişmeye ters bir durum değildir. Ayrışma, çekirdekleşme ve bireycilik ile sonuç itibariyle bencillik insanoğlunun kaderi değildir. Özerklik ve bağıllık duygularının her ikisini de bünyesinde bulunduran bir gelişim modeli insanoğlunun temel gereksinimlerine daha uygun çözümdür (Dolunay, 2013).

2.2.4.Türkçede Çocuğa Verilen İsimler

Savaşlarda esir alınan ve asker olarak yetiştirilmesi öngörülen çocuklarla ilgili düzenlemeleri içeren “Pençik Kanunu”, (Esir Çocuklar Kanunu) 12 yaşını çocukluğun sonu olarak tespit etmiştir. Kanuna göre 3 yaşına kadar olan çocuklara “şirhor” yani meme emen denirdi. 3 yaşından 8 yaşına kadar olanlara “beççe” (yavru), 8’den 12 yaşına kadar olanlara “gulañçe” (küçük çocuk) ve buluğa ermiş olanlara “gulañ” denirdi.” (Araz, 2013).

10 ila 15 yaşları arasında cinsel olarak olgunlaşıp karşı cinse ilgi duymaya başlayan erkek çocuklar “şabb-ı emred” , “emred oğlan” olarak nitelendirilmekte idiler.

Çocuklar Arapça kökenli bir tanımlamayla genellikle “sagır-e” olarak tarif edilmekte idi. Bütün çocukluk dönemini kapsayacak şekilde yaygın olarak kullanılan “sagır-e” sözcüğüne çocukluğun belli dönemlerini anlatan başka tanımlamalar eşlik etmekte idi. “Sabi/ye”, “oğlancık”, “uşak” gibi tanımlamalar çocukluğun ebeveyne daha bağımlı eve dönük erken dönemlerinin anlatmak için kullanılmaktaydı. Erken çocukluğun “sevimli” tanımlamalarının yerini çocukluktan erişkinliğe geçişte “murañık/a” , “mümeyyiz/e” , “emred” , “şab-ı emred” , “oğlan” , “emred oğlan” gibi kız çocuklarla erkek çocuklar arasındaki farklılığı derinleştiren farklı deyimler kullanılmaktaydı (Araz, 2013).

Yine Osmanlı döneminde günlük dilde kullanılan çocuğun gelişim sürecindeki farklılıkları dikkate alarak farklı kullanımlar vardır. *Sıbyan= sabiler- çocuklar sıbyan mektebi: ilk mektep ,ilkokul sabi: çok küçük yaşta çocuk sabi-i nuabbir: hem konuşan hem de konuştuğunu bilen çocuk sÂbÎ: yedinci*

Osmanlı Hukuk Sisteminde çocuğun başkalarının yardımına gerek duymadan temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi anlamında çocuk; “istiğna” olarak adlandırılmıştır. Hukukçuların bunun genellikle 7 yaşında gerçekleşebileceği konusunda genel bir kanaat vardır. Fetvalarda belirtilen şekilde ise; bir çocuğun istiğna hükmünde kabul edilmesinde esas olanın fiziksel olgunluk ve ifade edilen yetileri kazanmış olmasıdır (Cin ve Akgündüz 1990).

Çocukların velayet haklarının düzenlenmesine ilişkin Osmanlı Hukuk kaidelerinde kız çocuklarının cinsel olarak arzulanabilir fiziksel olgunluğa eriştikleri dönemi ifade etmek üzere “müştihat” tabiri kullanılmıştır. İslam Hukukunun temel kaynaklarında çocukluk 2 ana döneme ayrılmıştır.0-7 Yaş arası “Gayri mümeyyiz” ve 7 yaşından Erişkinliğe kadar olan Dönemi ise; Çocukluğun Temyiz Çağı olarak nitelendirmiştir.

2.3. Mevzuattaki Çocuk ve CMK'nun 236. Maddesi

2.3.1. Uluslararası sözleşmelerde çocuk

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1.KISIM MADDE 1'de ifade edildiği üzere: “Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 25.01.1996 tarihli Strazburg şartının BÖLÜM 1 başlığında sözleşmenin uygulanma alanı, amacı ve tanımlar başlığının 1. Maddesinde ifade edildiği üzere: “Bu sözleşme 18 yaşına ulaşmamış çocuklara uygulanır.” hükmü ile 18 yaşının ikmal edilmesine kadarki dönemi çocukluk olarak tanımlamıştır.

CMK'nun 236. maddesinde düzenlemesini bulan mağdur çocuğun ifadesi alınırken bir uzman bulundurulma zorunluluğunun temeli olan uluslarüstü düzenlemelerin başında hiç kuşkusuz “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme” gelmektedir. Bu çerçevede BM tarafından 22 Temmuz 2005 tarih ve 2005/20 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı ile Yol Gösterici İlkeler yayımlanmıştır. Bu yol gösterici ilkeleri esas alan UNICEF ve UNODC tarafından hazırlanan “Çocuk suç mağdurları ve tanıkları için adalete yönelik yol gösterici ilkeler” incelendiğinde çocuk yargılamasına dair temel paradigmanın ne olduğunu daha açık bir şekilde anlamaktayız. CMK 236. maddenin maksadı ancak bu paradigma çerçevesinde tam anlamıyla anlaşılabilir.

Çocuk suç mağdurları ve tanıkları için adalete yönelik yol gösterici ilkelerin bazıları; (Mağdur çocuğun yargılama sürecindeki konumu ile irtibatlı olduğunu düşünülen ilkeler)

Saygılı ve şefkatli davranılmasını isteme hakkı; Çocuk mağdurlara ve tanıklara yargı sürecinin bütün aşamalarında özenli ve duyarlı davranılmalıdır.

Her çocuğa, kendi gereksinimleri, arzuları ve duyguları olan bir birey olarak davranılmalıdır.

Herhangi bir suçu soruşturanlar, ne olup bittiğini çözmeye çalışırken bir çocukla ancak gerektiği uzunlukta konuşmalıdırlar.

Bir çocuk mağdur veya tanıkla görüşecek kişiler bu konuda özel eğitim almış olmalıdır ki uygun soruları uygun biçimde sorabilsinler. Bu kişiler çocuğun neye gereksinimi olduğunu düşünmeli ve çocuğa saygılı ve adil biçimde davranmalıdırlar

Bir çocuk mağdur veya tanıkla temasta olan herkes çocuğun ihtiyaçlarını, düşüncelerini ve duygularını dikkate almalıdır. Bu kişiler çocuklar güvenli ve rahat yerlerde konuşmalı, çocuğun kullandığı ve anlayabileceği bir dilden konuşmalıdır.

Ayrımcılığa karşı korunma hakkı; Yaşları ne olursa olsun bütün çocuklar bu durum yüksek yararlarına aykırı olmadığı sürece yargı sürecine tam olarak katılma hakkına sahiptir. Bir çocuk tanık durumunda olduğunda aksi kanıtlanmadığı ve çocuk kendisine yöneltilen soruları anlayıp bunlara başkasının yardımı olmadan yanıt verdiği sürece bu çocuğun verdiği ifade doğru sayılmalıdır. Çocuk bu süreçte yer aldığı için herhangi bir zarar görmemeli ve risk altına girmemelidir.

Bilgilendirilme hakkı; Çocukların yargı sürecinin her aşamasında nelerin olacağını bilme hakları vardır. Çocuklara tanıklık yaptıklarında kendilerinden ne beklendiği, tanıklıklarının neden önem taşıdığı, bunun ne zaman ve nasıl olacağı söylenmelidir. Bu tanıklığın gerçeğin ortaya çıkmasına ne yönden yardımcı olacağı anlatılmalıdır. Çocuklara söylenmesi gereken bir başka şey de soruşturma ve duruşmalar sırasında kendilerine farklı yollardan sorular sorulabileceğidir.

Söylediklerinin dinlenmesi görüş ve duyarlılıkları açıklama hakkı; Yargı sisteminde görevli profesyoneller ve diğerleri çocuk mağdurların ve tanıkların düşüncelerini ve hissettiklerini özgürce ve kendi yollarından dile getirebilmelerini sağlamak için her türlü çabayı göstermelidirler.

Etkili biçimde yardım görme hakkı; Çocuk mağdurlar ve tanıklar ve gerektiğinde bu çocukların aile üyeleri, doktor, hastabakıcı, avukat, polis, sosyal çalışmacı gibi eğitilmiş profesyonellerle çocuk mağdurlar ve suç tanıkları ile ilgili görev yapan diğer bütün kesimlerden yardım alabilmelidirler.

Profesyoneller çocuk mağdurlar ve tanıklara yardımcı olurken birlikte çalışmak için her tür çabayı göstermelidirler ki çocuklar yargı sürecinde gerekli olandan daha uzun zaman geçirmek zorunda kalmassınlar.

Profesyoneller çocukların daha kolay ve rahat ifade verip tanıklık etmelerini sağlayacak yollar geliştirmelidir

Yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı; Yargıcında yardımıyla çocukların mahkemede anlayabilecekleri bir dilden ve kendilerini ürkütmeyecek biçimde sorgulanabilmeleri sağlanmalıdır.

Çocuğun sanıkla ancak mutlaka gerekli olduğunda karşılaşması sağlanmalıdır.

Pekin- Beijing Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985'te kabul edilmiştir. Gençlerin, insani gelişme sürecinin erken aşamalarında bulunmaları nedeniyle, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma; barış, özgürlük, değer ve güvenlik koşullarında yasal korumaya gereksinimleri olduğunu kabul edilmiştir. Mevcut ulusal yasal düzenlemelerin, politikaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekebileceğini belirleyerek, mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve hukukî koşullarda tamamen yerleştirilmesi güç de olsa en azından asgari sınırları belirleyecek bir sınırın belirlenmesi uygun görülmüştür. Suçlu çocuğun yakalanmasından itibaren ilk inceleme ve sorgulama, yargılama ve hüküm ile kurum dışı infaz yolları hakkında asgari standart kuralları belirlemiştir. Çocuk suçlulara ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer görüşler, millî ve sosyal köken, varlık, doğum yeri vs. hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanacak olan kuralların temel ilkeleri şunlardır:

- Üye ülkeler, kendi temel çıkarları dairesinde, çocukların ve ailelerin daha iyiye yönlendirilmelerini sağlamalıdır.
- Üye ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için çocukların içinde bulundukları koşulları iyileştirmelidirler.
- Çocukların refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dâhil olmak üzere her kaynağın harekete geçirilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır.

- Gençliğin korunması ve toplumda barış düzenin sürdürülmesi amacı ile tüm çocuklara ayrıntılı bir sosyal adalet çerçevesi içinde uygulanacak adalet, her ülkenin ulusal kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir.
- Bu kurallar bütününün her üye ülkede uygulama yöntemleri o ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel koşullarına bağlıdır.
- Çocuk ceza adaleti hizmetleri, hizmetteki personelin çalışma yöntemleri, yaklaşımları ve bilgileri de dâhil olmak üzere sistematik olarak geliştirilmelidir. Ayrıca doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen yahut görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polis görevlilerinin özel olarak eğitilmesi gereklidir. Bu amaçlarda büyük kentlerde özel polis birimleri oluşturulmalıdır. Çocuk ceza adaletinin çocuklara uygulanması ile görevli tüm kanun adamlarının özel olarak eğitilmesine dikkat çekmektedir. Polisin çocuk suçlularla ilk temas noktası olduğu göz önüne alındığında, bilgili olması ve iyi davranışta bulunması büyük önem arz etmektedir. Kentleşme ile suç arasındaki ilişkilerin karmaşık bir nitelik taşıdığı açıkken, çocuk suçlarındaki artışla kentlerin özellikle hızlı ve plansız biçimde daha da büyümesi arasında ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla, alanlarında uzmanlaşmış polis birimlerinin varlığı, yalnızca bu belgede yer alan belirli ilkelerin uygulanması açısından değil, ayrıca daha genel olarak çocuk suçlarının önlenmesi, denetlenmesi ve çocuk suçlulara yönelik muamele açısından da vazgeçilmez olmaktadır.

Havana Kuralları

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin birleşmiş milletler kuralları (havana kuralları)

Genel Kurul'un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Gözetiminde veya tutuklu bulunan çocuklarla ilgili olarak taraf devletlerin uyacağı kurallar belirlenmiştir. Havana Kurallarına göre gözetiminde olan veya muhakeme devam ederken tutuklu bulunan (yargılanmamış) çocuklar masum sayılır ve buna göre muamele görürler. Çocukları tutuklamaktan mümkün olduğu kadar kaçınılır ve istisnai hâllerle sınırlı olarak tutuklama kararı verilir. Bu suretle alternatif tedbirlerin uygulanması için her türlü çaba gösterilir. Her nasılsa tutuklama kararı verilmiş ise, soruşturma organları ve çocuk mahkemeleri, tutma süresini mümkün olan en kısa süreye indirmek için, bu işlemlerin süratle yapılmasına öncelik verirler. Tutuklu çocuklar, hükümlü çocuklardan ayrı yerlerde tutulur. Havana Kuralları özgürlüklerinden yoksun bırakılacak olan çocukların tutulacakları yere giriş,

sınıflandırma ve yerleştirme, fiziksel çevre ve kalma yerleri, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, din, sağlık bakımı, hastalığın, kazanın ve ölümün bildirilmesi, dış dünya ile ilişkiler, fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, disiplin usulleri, toplum içine dönüş konularını içermektedir.

Tüm dünyada özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların durum ve koşullarından duyduğu endişeyle, özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların istismara, zararlı davranışlara ve haklarının ihlaline son derece açık olduklarının bilinciyle, birçok sistemin, yargı sürecinin çeşitli aşamalarında yetişkinlerle çocuklar arasında ayırım gözetmediğini ve bu nedenle çocukların yetişkinlerle aynı hapishanelerde ve tesislerde tutulduklarını endişeyle kaydederek, 1. Bir çocuğun belirli bir kuruma yerleştirilmesinin her durumda en son ve en kısa süre için başvurulacak bir yöntem olması gerektiğini teyit eder; 2. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, güçsüz ve savunmasız durumları nedeniyle özel bakıma ve korumaya gereksinimleri olduğunu, haklarının ve esenliklerinin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları süre içinde ve sonrasında güvence altına alınması gerektiğini kabul eder; 3. Sekreterliğin bu alandaki çalışmalarını; Sekreterlik ile, çocuk hakları ve çocuk adalet sistemleri ile ilgilenen uzmanlar, uygulayıcılar, hükümetler arası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar topluluğu, bu arada özellikle Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası ve Radda Barnen Çocuk Koruma Kurumu (İsveç Çocuk Koruma Federasyonu) arasında Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nın hazırlanması sırasında gerçekleşen işbirliğini takdirle karşılar; 4. Bu karara ek olarak verilen Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nı kabul eder; 5. Suçları Önleme ve Kontrol Komitesi'ne, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele konularında çalışan Birleşmiş Milletler kurumlarının da yardımıyla Kurallar'ın etkili biçimde uygulanmasına yönelik önlemleri alması çağrısında bulunur; 6. Üye Devletler'e, gerektiği durumlarda, kendi ulusal yasalarını, politikalarını ve uygulamalarını, bu arada özellikle çocuk adalet sisteminde görevli her tür personelin eğitimiyle ilgili hususları bu Kurallar'ın ruhuna uyacak biçimde uyarlamaları ve bu Kurallar'ı en geniş kesimlere tanıtmaları çağrısında bulunur; 7. Ayrıca, Üye Devletler'i, Kurallar'ı yasalarına, politikalarına ve uygulamalarına yerleştirme yönündeki çabalarını Genel Sekreter'e bildirmeye, uygulamada alınan mesafeyi düzenli olarak Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne rapor etmeye davet eder; 8. Kurallar'ın yer aldığı metnin, Birleşmiş Milletler'in bütün resmi dilleriyle mümkün olan en geniş biçimde tanıtılması için Genel Sekreter'den talepte bulunur ve Üye Devletler'i de bu yöndeki çalışmalara davet eder; 9. Genel Sekreter'den, karşılaştırmalı araştırmalar yürütmesini, bu

alandaki gerekli işbirliğini sağlamasını, ciddi düzeyde ve sürekli suç işleyen farklı kategorilerdeki çocuklara ilişkin stratejiler geliştirilmesini ve Birleşmiş Milletler Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele Dokuzuncu Kongresi'ne bu çalışmalar konusunda bilgi vermesini talep eder; 10. Ayrıca, çocuk adalet sisteminde görev yapan her türden personelin işe alımı, eğitimi ve mübadelesi başta olmak üzere, Kurallar'ın başarılı biçimde uygulanmasını sağlayacak gerekli kaynakların tahsisini Genel Sekreter'den talep eder ve aynı konuda Üye Devletler'i teşvik eder; 11. Birleşmiş Milletler'in ilgili bütün organlarının, bu arada özellikle Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun, bölgesel komisyonların ve uzman kurumların, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele konularıyla ilgilenen kuruluşlarının ve yine konuyla ilgili hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşların Genel Sekreter'le işbirliği yaparak, Kurallar'ın yaşama geçirilmesi için kendi teknik yetkinlik alanlarında uyumlu ve sürekli çabalar göstermelerini talep eder; 12. İnsan Hakları Komisyonu Azınlıkların Korunması ve Azınlıklara Ayrımcılık Yapılmasını Önleme Alt Komitesi'ni, hükümlerini yaygınlaştırmak üzere bu yeni uluslararası belgeyi dikkate almaya davet eder; 13. Dokuzuncu Kongre'den, Kurallar'ın yaygınlaştırılması ve Kurallar'ın uygulanması, ayrıca bu kararda yer alan tavsiyelerin benimsenmesi alanında kaydedilen gelişmeleri, çocuk adaleti ile ilgili ayrı bir gündem maddesi altında değerlendirmesi talebinde bulunur.

I. Temel Perspektifler 1. Çocuk adalet sistemi, çocukların haklarının ve güvenliğinin lehinde davranır ve onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarına destek olur. Bir çocuğun hapsedilmesi, başvurulacak en son tedbirdir. 2. Çocuklar ancak, bu Kurallar ile, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nda (Pekin Kuralları) yer alan ilkelere ve usullere göre özgürlüklerinden yoksun bırakılabilir. Bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, başvurulabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir. Özgürlükten yoksun bırakma süresinin uzunluğuna yetkili yargı makamları tarafından karar verilir; bu karar çocuğun daha erken salıverilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz. 3. Bu Kurallar, insan haklarına ve temel özgürlüklere uygun olarak, bütün tutma türlerinin zararlı sonuçlarını bertaraf etme ve çocuğun toplumla bütünleşmesini kolaylaştırma düşüncesiyle, herhangi bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunması için Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen asgari standartları oluşturmayı amaçlamaktadır. 4. Bu Kurallar, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve özgürlük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, tarafsızlıkla uygulanır. Çocukların dini ve kültürel inançlarına, bunları uygulamalarına ve

manevi değerlerine saygı gösterilir. 5. Bu Kurallar, başvurulabilecek uygun standartlar olarak işlev görmesi ve çocuk adalet sistemi işleyişiyle meşgul olan meslek adamlarına yardım etmesi ve yön göstermesi için düzenlenmiştir. 6. Bu Kurallar, çocuk adalet sistemi içindeki personelin ulusal diline çevrilerek hemen kullanımına sunulur. Tutma kurumunda çalışan personel tarafından konuşulan dili iyi bilmeyen çocuklar, gerekli olduğu her zaman ve özellikle sağlık muayeneleri ve disiplin yargılaması sırasında bir çevirmenden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptir. 7. Devletler, uygun gördükleri takdirde bu Kurallar'ı kendi mevzuatlarına içselleştirir veya mevzuatlarını bu Kurallar'a göre değiştirir. Devletler, çocuğa verilen zarardan dolayı tazminat ödenmesi de dahil, bu Kurallar'ın ihlal edilmesine karşı etkili iç hukuk yolları sağlar. Devletler ayrıca bu Kurallar'ın uygulanmasını kontrol eder. 8. Yetkili makamlar, tutulan çocukların bakımının ve topluma dönüşe hazırlanmalarının önemli bir sosyal hizmet olduğu konusunda kamuoyunun ilgisini yükseltmek için sürekli çaba harcar; bu amaçla, çocuklar ile çevre halkı arasında yakın ilişki kurulmasını kolaylaştırmak için gerekli tedbirler alınır. 9. Bu Kurallar'daki hiçbir hüküm çocukların, küçüklerin ve bütün gençlerin hakları, bakımları ve korunmaları açısından onların daha yararına olan, uluslararası toplum tarafından tanınmış ilgili Birleşmiş Milletler insan hakları belgeleri ve standartlarının uygulanmasını önleyici şekilde yorumlanamaz.

Riyad İlkeleri

Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin birleşmiş milletler yönlendirici ilkeleri (riyad ilkeleri)

Genel Kurul'un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelikte yaklaşımlara ve stratejilere gerek duyulduğunu belirleyerek, her çocuğun, ücretsiz eğitim başta olmak üzere temel insan haklarına sahip olduğunu teyit ederek, yasalarla herhangi bir sorun yaşasınlar ya da yaşamasınlar, kendi başına bırakılan, ihmale uğrayan, istismar edilen, uyuşturucu kullanımına sürüklenen, marjinal koşullarda yaşayan ve genel olarak sosyal risklerle karşılaşan çok sayıda çocuk olduğunu bilerek, suçluluğun önlenmesi ve toplumun esenliği yönünde benimsenen ilerici politikaların sağladığı yararları dikkate alarak, kabul edilmiştir prensiplerdir.. Yasal düzenlemeler ve Çocuk ceza adalet sisteminin yönetimi yapılması gerekenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Hükümetler tüm gençlerin haklarını ve esenliklerini geliştirmeyi ve korumayı hedefleyen yasalar ve yönetmelikler kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Gençlerin kötü muamele ve istismara maruz kalmalarını ve suç işlemede kullanılmalarını yasaklayacak yasal düzenlemeleri kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Hiçbir çocuk ya da genç, evde, okulda ya da başka yerlerde sert ve aşağılayıcı ceza ve ıslah tedbirlerinin konusu olmamalıdır.
- Çocukların ve gençlerin her tür silaha ulaşmasını kısıtlamayı ve denetim altına almayı öngören yasal metinlerin kabul ve uygulamasının öngörülmesi gerekir.
- Gençlerin daha sonradan suça, lekeli ve ezik bir yaşama itilmelerini önlemek için bir yetişkin tarafından işlendiğinde suç niteliğinde kabul edilmeyen ya da ceza konusu olmayan fiiller bir genç tarafından işlenirse yaptırıma bağlanmamasını öngören yasal metinler kabul edilmelidir.
- Gençlerin statüsünün, haklarının ve yararlarının korunup korunmadığını ilgililerin özgüledikleri hizmetlere kusursuz olarak sevk edilip edilmediklerini denetleyecek bir aracı memuriyet ya da benzeri işlevlerle görevlendirilmiş bir organ oluşturulması öngörülmelidir.
- Atanmış olan aracı ya da başka bir organ aynı zamanda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Yönlendirici Riyad İlkelerinin, Pekin Kuralları'nın uygulanmasını denetleyecektir. Aracı düzenli aralıklarla bu belgelerin uygulanma sürecinde elde edilen gelişmeler için, savaşı savunmakla görevli birimler kurulmalıdır.
- Görevli organların kadın-erkek tüm personeline yasa ve diğer yetkili organlarına uyma ve saygı anlayışını gençlerin özel gereksinimlerine yanıt vermeyi bilmeleri ve gençleri yargı sistemi dışına taşırabilmeyi hedefleyen olanak ve programları tanımaları ve olabildiğince kullanmaları için gerekli formasyon verilmelidir.
- Çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanımı ve alış verişine karşı korumayı öngören yasal düzenlemelerin kesinlikle kabulü ve uygulanması gerekir. (Göç,2006)

2.3.2 Türk Yasalarında Çocuk

Cumhuriyet Dönemi yasal düzenlemelerdeki çocuk tanımlamasından önce Osmanlı dönemi İslam Hukuku kaynaklı çocuğun yasalar nezdinde ki tanımlamasıyla yine eski Roma ve Bizans dönemi yasal düzenlemelerindeki çocuk tanımının da öncelikle irdelenmesinde fayda vardır:

Osmanlı Hukukunun temeli olan İslam Hukukunda 9 ile 15 yaş arası çocukluktan yetişkinliğe geçişin birbirini tamamlayan çeşitli aşamalarının gerçekleştiği dönem olarak görülmüştür. Ebusuud Efendi'ye göre kız ve erkek çocukları kendilerinin bildirmeleri halinde 12 yaşını tamamladıklarında buluğa ermiş kabul edilirdi. Böyle bir bildirimin yokluğu halinde kız çocukları 17, erkek çocukları ise 18 yaşında buluğa ermiş sayılırdı. Ancak genel İslam Hukuku uygulamasındaysa yaygın olan görüş biraz daha farklıydı. Buna göre fiziksel olarak olgunlaşan ve adet görmeye başlayan bir kız çocuğu 9 yaşını bitirdiğinde “baliğa” kabul edilirdi. Erkeklerin “baliğ” kabul edilmeleri için Alt yaş sınırı Ebusuud Efendi'de olduğu gibi 12 yaşının tamamlanmasıydı. Buluğa ermenin üst sınırı ise hem kız hem de erkek çocukları için 15 yaşının tamamlanması olarak görülmüştür. (Araz 2013)

Öncelikle şunu söylemek gerekir ki çocuk hukukuna dair gerek iç hukuk uygulamaları ve gerekse özellikle uluslararası mevzuat bakımından geliştirilen standartların takibi bakımından ülke olarak yetersiz olduğumuz dönemleri ifade etmek gerekir. Belki de bu ihmalin arkasında çocuğun mağdur edilebilirliğe daha açık konumda bulunmasının bu şekilde katlanan ve pekişen istismarın yattığını söylemek mümkündür. “Her konu halledildi, çocuk haklarına mı sıra geldi?” şeklinde bir sapkın zihniyetten beslenmektedir belki de bu ihmal (Gemalmaz, 2002). Fakat artık konuya ilişkin yeni düzenlemelerle büyük oranda mesafe kat edildiğini söylemek mümkündür.

Fakat özellikle söylemek gerekir ki bu tezin konusunda oluşturan CMK'nun 236. maddesi hümaniter yasa mantığının en grift ve seçkin örneğidir. Çocuğun hassas ruhunu bir çiçek kadar narin, bir o kadar korumasız ruhunu korumak için mevzuatımızdaki müstesna yerini almıştır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 28. maddesine göre hukuki şahsiyet çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar. Madde metninden anlaşılacağı üzere çocuğun hukuk âleminde bir hak sujesi (KİŞİLİK) olarak kabul edilebilmesi için SAĞ VE TAM OLARAK DOĞMUŞ olması gerekir. Yalnız yine burada zikredilen 28 . Maddenin ikinci fıkrasında ifade

edildiği üzere çocuk sağ doğmak şartıyla daha ana rahminde iken HAK EHLİYETİNE sahiptir. Bu bağlamda yine Türk ceza kanunun 99. Maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenleme ile gebelik süresi on haftadan fazla olan çocuğun düşürtülmesine rıza gösteren anne hakkında ceza sorumluluğu getirtilerek çocuğun daha bu aşamada ceza hukuku anlamında korunmaya değer ve gerek olan bir varlık olduğu kabul edilmiştir. Bu çerçevede anne karnına düşmüş çocuğu bir birey olarak (Hukuken korunmaya değer şahsiyet) kabul eden yasa TCK 99. maddesinin diğer fıkralarında anne dışında üçüncü şahısların çocuğa verdiği zararları ceza müeyyidesine bağlamıştır. Hatta TCK m.99/6 gereğince kadının suç mağduru olması sonucu gebe kalması halinde dahi eğer gebelik süresi yirmi haftayı geçmiş ise artık kadının rızasıyla olsa dahi gebeliğin sonlandırılmayacağını hüküm altına almıştır. TCK 100. madde ile annenin gebelik süresi 10 haftayı geçen çocuğunu kendisinin düşürmesini ceza sorumluluğuna bağlamıştır.

Türk Medeni Kanunu düzenlemesinde ÇOCUK tanımı yoktur. Sadece 14. maddesinde bir tanım yapılmadan sadece “KÜÇÜKLERİN” şeklinde bir ifade yer almıştır. Türk Medeni Kanunu’nun 13. Maddesindeki düzenleme ile her hangi bir yaş kıstası getirilmeden “akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir.” şeklindeki düzenleme ile çocuk kaç yaşında olursa olsun olayın özelliğine göre ayırt etme gücüne sahip olup olmadığının kararını hâkime bırakmıştır. Mesela 7 yaşındaki bir çocuk defter kalem alabilir; fakat pahalı bir dolma kalem alamaz. Makul surette hareket etmek iktidarı bir kimsenin fiil ve hareketlerinin saiklerini ve sonuçlarını doğru olarak kavramasını idrak etmesini ve bu sonuca uygun olarak davranmasını kapsar (Öztan, 1987).

Türk Medeni Kanunu’nun 11. maddesine göre 18 yaşın doldurulmasıyla artık fiil ehliyeti kazanılır. Kanunun bu tanımından anlaşıldığı üzere Türk Medeni Kanunu’nda esas itibariyle 18 yaş uygulamasına bağlı kalarak çocukluğun tamamlandığını kabul etmiş görünmektedir. Ancak 11/2 gereği evlenme ile ve yine TMK 12. madde de şartları düzenlendiği üzere kişi Yargı kararıyla da erginlik kazanılabilir.

Çocuk Koruma Kanunu madde 3/1-a’ya göre çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. Bu kanunla birlikte çocuğun üstün yararı ilkesinin ceza yargılaması hukukuna yansıyan bir uygulaması olarak çocuklara ilişkin ceza yargılaması konusuna hasren özel bir mahkeme türü oluşturulmuştur. Zira çocuğun yargılama faaliyetleri içinde yer alması durumunda çocuğa özel hassasiyetlerin dikkate alınması gerekmektedir. Henüz gelişimini tamamlamamış özel bir varlık olarak çocuğun tıpkı bir tomurcuk çiçek gibi

her türlü olumsuz etkiden korunması gerekir. Bu sebeple duruşma salonlarının tefrişinden görevli kişilerin tutumlarına kadar pek çok konunun özellikle ele alınması gerekir. Nitekim konuya ilişkin pek çok uluslar üstü sözleşme hükmünde olduğu gibi Çocuk Hakları Sözleşmesinin 37-38-39-40. Maddelerinde olduğu gibi çocuğa özgü bir adalet sisteminin gerekliliğini ayrıntılarıyla ortaya koyulmuştur (Atasoy 2002).

2253 sayı ve 7/11/1979 tarihli Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılaması Usulleri Hakkındaki Kanunun görev bahsini düzenleyen 6. Maddesi dolaylı bir tarifile 18 yaşın ikmalini çocukluğun sonu olarak tanımlamıştır.

Çocuk mahkemelerinin görevi:

Madde 6 - (Değişik: 25/2/1988 - 3412/4 Md.)

Onsekiz yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır. (1)

[(1) Bu fıkra da geçen "15" ibaresi, 30/7/2003 tarihli ve 4963 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle 7/8/2003 tarihinden geçerli olmak üzere "On sekiz" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.]

Çocuk mahkemelerinin kurulmasına ilişkin çalışmalar 1945’li yıllardan itibaren başlamış ise de yasal düzenleme ancak 1979 yılında gerçekleşebilmiştir. Çocuk Mahkemesi, bu Kanunda yazılı tedbirleri alırlar ve diğer Kanunla verilen diğer görevleri yapar. 7.1.1979.tarihinde düzenlenen Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunun uygulamasına, personel yetersizliği sebebiyle ancak 1982 yılında başlanacağı kanunun yürürlük maddesi olan 46.maddede düzenlenmiş ise de ilk bağımsız çocuk mahkemesi 1988 yılında dört ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Trabzon) kurulmuştur (Ankay,1990).

Çocuk Koruma Kanunu ismiyle yürürlüğe giren 3.7.2005 tarih ve 5395 sayılı kanunun 3. Maddesi a bendinde “ Çocuk: daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.” Şeklinde tanımlandığını görmekteyiz. Çocuk Koruma Kanununun 48. Maddesiyle 7.1.1979.tarih ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sebeple çocuk hukukuna ilişkin mevzuatın tamamına yakını artık 5395 sayılı kanun kapsamında kalmaktadır.

TCK, daha erken reşit olsalar bile 18 yaşını doldurmamış kişiyi çocuk olarak kabul etmiştir. (TCK madde 6/1-b Çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır.)

TCK 31. Maddesi 18. Yaş sınırı ile tanımladığı çocuğu gelişim evrelerine bağılı kalarak kendi içinde üç ayrı gruba ayırmıştır.

Birinci grup TCK.31/ I bend; Fiili işlediğı sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğı yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

Yasanın açık metninden anlaşılacağı üzere bu gruptaki çocukların ceza ehîyetleri yoktur ancak içinde bulundukları sosyal bozukluklarına uygun olarak tedavi ve eğitim maksatlı birtakım zorunlu tedbirler uygulanabileceğı kabul edilmiştir.

İkinci grup TCK:31/II bend:

Fiili işlediğı sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediğı fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğı yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediğı fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiğı takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiğı takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

Bu bendeki çocuk grubu ise eğer gelişim evreleri bakımından işlediğı fiilin sonuçlarını idrak edebilecek durumda ise prensip olarak işlediğı eylem hakkında cezalandırılacağı kabul edilmiş isede hükmolunacak ceza indirimine tabi tutulur. Eğer eylemin hüküm ve sonuçlarını algılayıp buna göre davranışlarını yönlendirebilecek yeterliliğı yok ise bu durumda birinci gruptaki çocuklar gibi işleme tabi utulacaktır.

Üçüncü grup TCK:31/III bend:

Fiili işlediğı sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiğı takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiğı takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar

hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.

Bu grup çocuklarda artık ceza ehliyetinin prensip olarak varlığı kabul edilmekte ancak eylemin kanundaki karşılığı ceza bir indirim yapılacağı kabul edilmiştir.

İş hukukundaki çocuk kavramı kanunun 71.maddesinde çocukların korunmasına dair yasal mevzuatımızın önemli bir parçası olarak iş kanunu ve çalışma mevzuatı bakımından çocuğu tanımlamıştır (Süzek,2008). 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71.maddesindeki çocuk tanımı çok açık değildir. Kanunun üçüncü bendinde ifade edilen yönetmeliğin (çocuk ve genç işçilerin çalıştırılması usul ve esasları hakkındaki resmi gazetenin 06.04.2004 tarih ve 25 ve 425 sayısında yayınlanan yönetmelik) kapsam başlıklı ikinci maddesinde 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış şahıslar GENÇ işçi 14 yaşını bitirmiş 15 yaşını doldurmamış ve ilkokulu bitirmiş çocuklar ise çocuk olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde 6331 sayılı İ Sağılığı ve Güvenliğı Kanunu'nun 3. maddesi e bendindeki tanımda Genç çalışan: Onbeş yaşını bitirmiş ancak onsekiz yaşını doldurmamış çalışan olarak ifade edilmiştir. İş mevzuatındaki bu tanımlama diğer mevzuattaki düzenlemeyle uyumsuzluk göstermektedir. Çünkü çocuğa ilişkin diğer tüm düzenlemelerde genel kanı 18 yaşını ikmal etmemiş şahsın çocuk olduğı yönündedir.

2.3.3. CMK' nun 236. Maddesi

CMK 236/3 maddeye aykırılık halinde kamu düzenine ilişkin olarak bu düzenleme sebebi ile usul kuralı gereğı Yargıtay incelemesinde resen bozma kararı verilmesi gerekmesine karşın uzman bulundurulmadan ifadesi alınan mağdur çocuğun bozma sebebi ile uzman marifetiyle ifadesi alınması halinde 236.maddenin 2.bendinde düzenlenen “ çocuğun bir suça ilişkin bir defa dinlenmesi “ prensibi ihlal edilmiş olacağından Yargıtay uygulamasında da başkaca bir bozma sebebi olmaması halinde sırf uzman bulundurulmaması bozma gerekçesi yapmadığı örnek kararları vardır. Aşağıdaki karar Yargıtay'ın bu uygulamasına ilişkin örneklerden birisidir. (Parlar, Hatipoğlu, 2008)

CMK.nun 236/3.maddesinin açık hükmü nedeniyle mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulundurulması gerekli ise de, aynı maddenin ikinci fıkrasında her dinlenmesinde psikolojisi daha da bozulacağından zorunluluk arz eden haller hariç mağdur çocukların bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceğinin öngörülmesi, mağdurun beyanlarını destekleyen doktor raporları, sanığın kolluk, savcılık ve sulh

Hakimindeki ikrarı birlikte değerlendirildiğinde ve ayrıca sanık hakkında, 5237 sayılı Kanunun 103/6.maddesinin uygulanmış olması karşısında aynı kanunun 103/4.maddesinin uygulanıp uygulanmamasının sonuç cezaya etkisi olamayacağı gözetildiğinde mağdur çocuğun ikinci kez dinlenmesinde zorunluluk bulunmadığından tebliğ namedeki düşünceye iştirak edilemediğinden bu husus bozma nedeni yapılmamıştır. (mahkûmiyet- onama)

Yukarıdaki Yargıtay uygulamasından farklı olarak zaman zaman CMK 236 /3. maddeye aykırılık halinde bu durumu bozma sebebi yapıldığı görülmektedir. Böylece çocuğun ifadesinin uzman marifetiyle alınması temin edilmekle birlikte zorunlu olarak CMK 236 2. Bentte öngörülen çocuğun bir defa dinlenmesi prensibi ihlal edilmektedir. Bu duruma ilişkin örnek Yargıtay kararı aşağıda gösterilmiştir(Parlar, Hatipoğlu, 2008).

T.C.YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ E. 2007/4853 K. 2007/5291 T. 26.6.2007

CMK. nun236/3. maddesi hükmüne aykırı olarak, çocuk yaşta olan mağdurun mahkemede dinlenilmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir bilirkişinin hazır bulundurulmaması,

SONUÇ: Kanuna aykırı, sanık müdafinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde görülüş olduğundan, hükmün bu sebeplerden dolayı 5320 sayılı Kanunun 8/1. maddesi gözetilerek CMUK. nun321. Maddesi uyarınca BOZULMASINA, 26.06.2007 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

2.4. Mağdur Çocuklar ve Adli Görüşme

2.4.1. Mağdur Çocuğun Tanımı

Kendilerine karşı işlenmiş suçun sonucu olarak herhangi bir zarara maruz kalan çocuklara mağdur çocuk denir. “Mağdur” suçun sonuçlarını doğrudan doğruya üzerinde hisseden kişidir. “Suçtan zarar gören” ise, dolaylı olarak zarar gören kişiye verilen isimdir (Yenisey, Nuhoglu 2015).

Bir suça maruz kalan çocuk, o suçun doğrudan mağdurdur. Fakat çocuk her zaman suçun doğrudan mağduru olmayabilir. Bazen bir suçtan dolaylı olarak mağdur olabilir. Örneğin gözleri önünde anne veya babası öldürülen, aile içi şiddete tanık olan çocuklar suçun dolaylı mağdurlarına örnek olarak gösterilebilir. Şiddet suçunun tanıkları olan çocukların, bu eylemin mağdurları kadar ciddi bir travma yaşadıkları gözden uzak tutulmamalıdır. Özellikle cinsel

istismar suçlarında beyanlarının dikkate alınması, aynı olayı defalarca anlatmak zorunda kalmaması ve muayene edilmek zorunda kalmaması mağdurun korunması bakımından sayılabilecek önemli hususlardır. (Yenisey, Nuhoglu 2015).

Bir kimsenin neden suçlu olduğunu araştırdığımız kadar, bir kimsenin neden mağdur olduğunun da araştırılması gerekir. (Victimology) Her ne kadar bir genelleme yapılamasa da bazı suç türleri için mağdurlar bakımından suçluların çağrışması – çekilmesinin kabul edildiğini söylemek mümkündür. Örneğin hırsızlık suçu bakımından mağdurun dikkatsizliğinin suçun işlenmesinde olumsuz bir katkısının olmadığını söylemek mümkün değildir. Hırsızlık suçları tedbirli davranan mağdurlara göre tedbirsiz davranan şahıslar aleyhine daha çok işlendiğini söylemek elbette mümkündür. Yine dolandırıcılık suçları bakımından mağdurun aç gözlülüğü ile dolandırılma ihtimalinin daha çok olduğunu söylemek pek ala mümkündür. Benzer şekilde şantaj suçları bakımından mağdurun suçluğunun bu suçun işlenmesinde ilave bir katkısının olduğunu söylemek pek ala mümkündür. Bir kısım davranış bilimcilerinin söylediği gibi “kuzunun kurdu çekmesi gibi suçluları çeken şahıslar vardır” mağdurun durumunun suçun işlenmesinde etkisini gözden uzak tutmamak gerekir. Bu bağlamda mağdur çocuğun dinlenmesi sırasında mağdurun bu anlamda suça bir katkısının olup olmadığının mağdurun psikolojik durumunun da dikkate alınarak değerlendirilmesi bakımından ifade alınırken hazır bulunan görevlilerce değerlendirilmesi gerekir (Erem, 1997).

Savcılar, hâkimler, polisler, sosyal çalışma görevlileri ve bilirkişi olarak atanan uzmanların, adli sistemin talebi üzerine çocuk ile gerçekleştirdikleri görüşmelere “Adli Görüşme” denir. Görüşmelerin amacı ve içeriği adli sistemin talebi doğrultusunda çocuğu tanımaya ve çocuğun korunma ihtiyacını belirlemeye ya da suç olgusuna yöneliktir. Adli görüşmeler, terapötik amaçlı görüşmelerden farklı olup özel kurallara tabiidirler (Sattler, 1998). Buna göre, adli görüşme kişinin suça doğrudan ya da dolaylı bağlantısı ve söz konusu suç içerisindeki konumunu ortaya çıkarmayı hedeflerken, terapötik amaçlı görüşmeler problemin teşhis ve tedavisini amaçlamaktadır. Terapötik görüşmeler gönüllülük esasına dayanır ancak adli görüşmeler resmi makamların talebi üzerine gerçekleştirilmektedir. Adli görüşmeler en fazla kısa birkaç oturumla sonlandırılırken, terapötik amaçlı görüşmeler daha uzun bir süreci kapsamaktadır. Ayrıca adli görüşmelerin en önemli özelliği görüşmenin kaydedilip görüşme içeriğinin yetkili merciiilere sunulması ve bu sırada haberdar olunan herhangi bir başka suçla ilgili bildirim zorunluluğudur. başka nedenlerle adli sistemin içine girmiş çocuklarla kurulacak iletişim esnasında, onların yaş ve gelişim durumlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak davranmak çocukların adalet mekanizması içinde ikinci kez mağdur olmasını engellemek

bakımından önem arz etmektedir. Yeniden mağduriyetin önlenmesi için bu görüşmelerin çok sayıda tekrarlanmaması önerilmektedir (Davies ve Westcott, 1999).

Mağdurun beyanları sonuç itibariyle karar verecek hâkim için ispat vasıtası olan durumlardan birisidir. Bu nedenle mağdurun sanıktan şikâyetçi olup olmamasına bağlı kalmaksızın mağdurun psikolojisinin bilinmesi TAKDİR hakkını kullanacak hâkim için vazgeçilmez bir şarttır. Kaldı ki suçun mağdurunu diğer şahitlerden daha üstün tutmamızı haklı çıkaracak bir zorunluluk yoktur. Aksine mağdurun sanığa karşı öfkesi onu gerçeği söylemekten alıkoyabileceği gibi, olayın mağduru olarak yaşadığı büyük travma –korku- panik- heyecan sebebiyle olayın tanığı olan her hangi bir şahitten daha fazla yanlış yapma ihtimalini ortaya koymaktadır.

Mağdurun tanıklığında; gerek usul muameleleri sırasında ki kusurlu sorgudan kaynaklı telkinin sebep olduğu yanlış beyanlar veya örneğin bir kız kaçırma vakasında kaçırılan kimsenin pek az bir mesafeyi kilometrelerce uzak diye tarif etmesinde olduğu gibi kendisinden kaynaklı telkin sebebiyle yanlış beyanda bulunma ihtimali vardır. Veya başlangıçta şüphe ile şikayette bulunduktan sonra sanığın beraat etmesi halinde kendisinin iftira davasına maruz kalacağı korkusuyla bilerek de yalan beyanda bulunmasına sebep olabilir. Eve geç kalan bir çocuğun savunma maksadıyla kendisine tecavüz edildiğini söylemesi veya sırf dikkati üzerine çekebilmek için öğretmenin kendisini dövdüğünü söyleyen çocuklar olduğu onlarca yargı örnekleriyle sabittir. Sırf hakim karşısına çıkmak için zevk olsun diye yalan söyleme ihtimalini hesaba katmak gerekir (Erem,1997).

Sosyal fobisi olan 11-18 yaş arasındaki gençlerle yapılan bir araştırma, eş tanık durumunda kişisel farklılıkların nasıl önem kazanabileceğini göstermiştir. Kaygıları yüzünden sosyal ortamlardan uzak duran kişilerin başkalarının düşüncelerinden ve bilgilerinden daha az yararlandıkları ve böylece başkalarından duydukları bilgilerden daha az etkilendikleri bulunmuştur. Aynı araştırma, sosyal ortamda eleştirileceğini düşünen bireylerin, insanların onayını almak için diğer kişilerin verdikleri ifadeye ortak olacaklarını da ortaya koymuştur (Wright, London, Waechter, 2009).

Başka bir araştırmada ise çocukların ifade verirken sosyal baskıdan etkilendiği bulunmuştur. Bu etkinin anının çocukların yaşlarına göre değişkenlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Sekiz yaşındaki çocuklar ile on yaşındaki çocuklar karşılaştırıldığında, on yaşındakilerin sosyal baskıdan daha az etkilendikleri bulunmuştur. Çocukların yanlarındaki yetişkinin verdiği

yanlış bilgiler ile oluşturduğu sosyal baskı iki yaş grubu için aynıdır. Diğer yandan yetişkin olan görüşmecinin sadece varlığıyla oluşturduğu sosyal baskıdan 8 yaşındaki Çocuklar daha çok etkilenmiştir. On yaşındaki çocukların, onlarla aynı odada bulunan yetişkinlerin verdikleri cevaplardan yanlış yönlendirici sorulara kıyasla daha çok etkilendikleri bulunmuştur (Schwarz, Roebbers, 2006).

Aynı zamanda çocukların üst biliş becerilerinin kısıtlı olduğu, bu yüzden çocukların suçlu teşhisinde kendilerine olan eminlikleri ile teşhisin doğruluğu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Çocukların yaşları küçüldükçe edindikleri bilgilerin kaynaklarını daha çok karıştırdıkları ortaya çıkmıştır. Çocukların bilgiyi edindikleri kaynağı karıştırmaları olayları yanlış hatırlamalarına sebep olmaktadır (Roberts, Blades, 2000)

Yine mağdur sıfatıyla dinlenen çocuğun psikolojisi değerlendirilirken göz önünde tutulması gereken başka bir husus da mağdur çocuğun ifadesi alınırken yine gelişim süreçlerine bağlı olarak odaklanma gibi benzer duygusal yetersizlikten kaynaklı olarak gerçeği eksik ya da farklı ifade edebileceği hesaba katılarak ifadesi değerlendirilmelidir (İnanç ve ark., 2013).

Hakim mağdur çocuğu dinlerken duruşmada hazır bulunanların şahadete olan tesirini dikkate alarak özellikle şahit sıfatıyla dinlenen mağdur çocuğun sanıktan korktuğu yada çekindiğini tespit ettiği veya bu hususta şüphe çeken bir durum hissettiğinde sanığı duruşma salonundan çıkarma yetkisini kullanmalıdır. (CMK 240)

2.4.2. Mağdur Çocuğun Dinlenmesi

Adli mekanizma içine girmiş çocuklarla görüşme yapılırken öncelikli olarak yapılması ve dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Görüşmenin hedefine odaklanmak, oda düzenlemesi yapmak, çocuğun genel durumu hakkında gözlem yapmak, görüşmeyi, sesli, görüntülü veya yazılı olarak kayıt altına almak, görüşmenin içeriği ve nedeni hakkında açıklama yapmak, ses tonuna dikkat etmek, sakin davranmak, acele etmemek, cevap alınamadığında dikkati başka yöne çekip bir süre sonra konuya tekrar dönmek, görüşmelerde açık uçlu sorulardan başlayarak kapalı uçlu sorularla devam ederek huni tekniğini kullanmak, iyi bir dinleyici olmak, etkin bir dinleme yapmak. Bu tip vakalarda çocuk için en uygun zamanın belirlenmesi, çocuğun fizyolojik (açlık, uyku, tuvalet) gibi ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, ifade öncesi tüm hazırlıkların inceliklerle

yapılması, ifade alınacak yerde çocuğun uzun süre tutulmaması, sorgulayıcı ve yargılayıcı tutumdan uzaklaşarak, belirli bir güven çerçevesinde olayı daha çok kendisinin özetlemesinin desteklenmesi, (Ziyalar ve Atasoy, 2002)

Ceza yargılamasındaki aktörler çoğu zaman çocuğun korunma ihtiyacının farkında olmadığı için sadece sanığın cezalandırılması üzerine bir yargılama yürütmektedir. Ancak ÇHS gereğince sanığın cezalandırılması yanında çocuğun korunması da temel amaç olduğundan, her iki sistemin birlikte veya yan yana yürümesi gerekmektedir. (Kırımsoy, Acar, 2013).

Türkiye Çocuk Adalet Sistemine bir şekilde dâhil olan mağdur çocuklarla ilgili uygulama sırasında yaşanan sorunların başında ikincil mağduriyete sebep olma ile mağdur çocuğun korunma ihtiyaçlarının çoğu zaman göz ardı edilebilmesi gelmektedir. Bu çerçevede; Mağdur çocuğun adalet sisteminden beklentilerinin başında dinlenilmek, işitilmek ve bilgilendirilmek gelmektedir. Bu da çocuklarla iletişimin önemini artırmaktadır.

Genel Olarak Mağdurun ifadesinin alınması önemli bir konudur. Bir suçun mağduru olan çocuk ile konuşurken hem onun yaşı ve gelişim düzeyini hem de geçirdiği travmanın etkilerini dikkate almak gerekir. Buna göre mağdur olan çocukla doğru ve etkili iletişim kurmanın çok önemi olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Mağdur çocukla doğru ve etkili iletişim hem sanığın gerekli cezayı alıp almamasına hem de çocuğun ihtiyaçlarının doğru tespit edilerek daha fazla örselenmesinin önüne geçilmesi açısından önemlidir.

Bu bakımdan, çocuklardan ifade alınması söz konusu olduğunda büyüklerin ifadelerinden farklı olan pek çok faktör karşımıza çıkmaktadır. Yapılmış olan bilimsel araştırmalarda elde edilen sonuçlar, çocukların yaşlarının ve gelişim düzeylerinin görüşmeye doğrudan etki ettiğini bildirmektedir. Çocuklarla yapılacak görüşmelerin başarılı olabilmesi, hedeflenen bilgilerin elde edilebilmesi için öncelikle çocuğun gelişim basamaklarını çok iyi tanıma ve uygun görüşme tekniğini etkin biçimde kullanabilme gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Ziyalar ve Atasoy, 2001; Davies, Westcott, 1999; Sattler, 1998).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol'ün 8/c-d maddesinde; “Çocuk mağdurların görüşlerinin, ihtiyaçlarının ve endişelerinin şahsi çıkarlarının etkilendiği duruşmalarda dile getirilmesine ve göz önünde bulundurulmasına ulusal hukukun usul kurallarıyla tutarlı bir biçimde müsaade edilmesi ve yasal sürecin tümü boyunca çocuk mağdurlara uygun destek hizmetlerinin sağlanması” öngörülmüştür. Bu nedenle öncelikle çocukla görüşme yapacak kişinin bu alanda

eğitim almış olması ve ikincil mağduriyeti önleyecek becerilere sahip olması gerekir (ÇKK m. 32). Dolayısıyla ifade alma işlemi sırasında çocuğun ikincil mağduriyetini önlemek için, yanında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanından bir uzman bulundurulması ve ifadenin görüntü ve sesli kaydının alınması zorunludur (CMK m. 52/3, CMK m. 236/3, ÇKK m.19

ÇKKY'nin 19. maddesi gereğince ifade sırasında hazır bulunacak uzman "Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak, çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlama dâhil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamak, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında da benzeri işlemleri ifa etmek" ile görevlendirildiğinden uzmanın asıl amacı beyan sonrasında çocuğun ikincil örselenmesini önlemektir. Bu amaçla çocuğu bilgilendirmesi, sürece hazırlaması, çocuğun gelişim düzeyine uygun olarak beyanının alınması ve çocuğun korunma ihtiyacını fark etmekle yükümlüdür. Bu nedenle, uzmanın mümkün olduğunca, çocukla dinlenmesi öncesinde iletişim kurmasına olanak ve görüşme için uygun ortam sağlanmalıdır. Mağdurun ikincil örselenmesini önleyebilmek için uygun koşullarda dinlenmesi gerekmektedir (CMK m. 236). Mağdur çocukla iletişim ve mağdur çocuğun özgün durumu konusunda bilgi ve beceri sahibi uzmanlar tarafından, çocuğu örselemeyen ve ceza adaletinin gerektirdiği nitelikte görüntülü ve sesli kayıt alınabilen ortamda dinlenmelidir. (Yenisey, Nuhoglu 2015)

Başbakanlığın 4/10/2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No'lu Genelgesi ile Çocuk İzlem Merkezleri kurulmuştur. Söz konusu Genelgede; "Çocuğun beden veya ruh sağlığına zarar veren ya da zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimini olumsuz etkileyen durumlar, çocuğa karşı kötü muamele şeklinde tanımlanmaktadır. Kötü muamelenin istismar ya da ihmal olmak üzere iki farklı boyutu bulunmaktadır. Ülkemizde istismara uğrayan çocuk ve/veya ailesi, yaşanan olumsuzlukları pek çok sebeple gizleme eğilimindedir. Bu sebeple de istismara uğrayan çocuğa verilmesi zorunlu olan hukuki, tıbbi, ruhsal ve sosyal destek aksayabilmektedir. Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması halinde, çocuğun uğradığı travma şiddetlenmektedir. Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınarak; çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara

uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek üzere; Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığınca koordine edilmesi gerekli görülmüştür.” denilerek, bu merkezlerin kurulma amacı açıklanmıştır. ÇİM’lerin çalışma ve yaygınlaşma sürecinin sağlıklı ve amacına uygun bir şekilde yürütülmesi için gerekli tedbirleri görüşüp karara bağlamak ve bu konuda kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak üzere; Sağlık Bakanlığı Müsteşarı ya da yardımcısının başkanlığında; Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı temsilcilerinin (bakanlıklardan müsteşar yardımcısı, başkanlıklardan başkan yardımcısı düzeyinde) katılımıyla ÇİM Yönetim ve Koordinasyon Kurulu (Kurul) oluşturulmuştur. *Gerek bu kurulun 22/10/2012 tarih ve 2012/1 sayılı kararı ve gerekse ÇİM’lerin çalışma sürecini sürdürmek üzere oluşturulacak bu kurula ilişkin 202/20 numaralı Başbakanlık genelgesinde bu hususlar etaflica düzenlenmiştir.*

Çocuğun mağduriyetinin kendi dünyasında sosyolojik ve psikolojik boyutunun dışında bir de hukuki ve yasal boyutu vardır. işte bu noktada adli merciler devreye girer .Bu anlamda Çocuk yargılamasının kendine özgülüğünü ve ceza yargılamasından farkını gösterir en önemli alanlardan birisi verilecek kararları yönlendiren prensiplerdir. Çocuğun eylemine verilecek tepki sadece suçun işleniş tarzı ve ağırlığına göre değil, çocuğun içinde yaşadığı koşullara, ihtiyaçlarına ve toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir. Verilecek tepki ve uygulanacak tedbirler belirlenirken de suçun işleniş tarzı veya ağırlığına göre değil, çocuğun içinde bulunduğu koşullara ve ihtiyaçlarına göre hareket edilmelidir. Bunun için çocuk mahkemesi yargıcının geniş takdir yetkisi ile donatılmış olması gerekmektedir. Çocukların eylemlerine verilecek tepkiler belirlenirken uluslararası hukuk incelenmeli, bu alandaki gelişmeler, denenen yeni tedbir ve hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif yöntemlerin bizim hukuk sistemimize dâhil edilmesine çalışılmalıdır.

Toplum henüz bu tür yenililiklere açık değilmiş, suç teşkil eden eylemlerin ağır biçimde müeyyidelendirilmesinden yana katı bir tutum içindeymiş gibi görünse de, bu tutumu değiştirecek bakış açısının oluşturulmasının da merkezi ve yerel otoritelerin görevlerinden olduğu unutulmamalıdır. Bu eğilimlerin, çocukluk ve çocuk haklarına yönelik B.M. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de öngörülen yeni bir bakış açısı ile değişeceği göz önünde bulundurularak, bu yönde çalışmalar yapılmalıdır. Bu aynı zamanda konu ile ilgili çalışma

yapan sivil toplum kuruluşlarının da görevlerindendir. Bu çalışma sırasında cezalandırıcı adalet ile, telafi edici adalet arasındaki temel ayrımın gösterilmesinden yararlanıla bilinir. Cezalandırıcı adalet sisteminde, kuralların ihlali yargılanır ve karşılığı ceza ile ödettirilir. Geçmişin değerlendirildiği bu yargılama sisteminde, kişide suçluluk duygusu uyanır, yargılama sürecinde suçlu ifşa edilerek toplum dışına itilir. Bu sistem toplumu suçlu ve mağdur diye ikiye böler. Cezanın sadece cezalandırmak için verildiği bu sistemde mağdura değer verilmediği gibi, zararının tazmini de sağlanamadığından toplumun adalet duygusu tatmin edilemez, aksine zedelenir. Oysa restoratif - telafi edici sistemde, ilişkilerin ihlali yargılanır ve zararın telafi edilmesi yoluna başvurulur. Böylece yargılama geçmişe değil, geleceğe yönelir ve yargılananda sorumluluk duygusunun uyanmasını sağlar. Bu sistemde hata ifşa edildiği için, kişi toplum dışına itilmez, adalet birleştirici ve toplumsal barışı sağlayıcı nitelik kazanır. Bu sistemde ceza durumu eski hale sokmak için verilir, dolayısıyla mağdurlar yargılamanın merkezinde yer alır ve taraflar tatmin olurlar.(Hancı,1999)

Hürriyeti bağlayıcı cezalara karşı geliştirilen alternatifler, son yüzyılın en önemli önerisi ve hareketidir. Bu nedenle uluslararası hukuka egemen olan eğilim, cezalara değil alternatif yöntemlere ağırlık vermekten yana gelişmektedir. Bu sistemin temel prensipleri şöyle özetlenebilir: yani suça sürüklenen çocuğa klasik ceza yargılamasının çok dışında cezadan çok çocuğun davranış ve ruhsal durumu tamire dönük tedbir anlayışı egemendir. O halde artık mağdur çocuğu da sadece suçluyu cezalandırmaya dönük lüzumsuz amacın kurbanı yapmaktan uzak durmak gerekir.

Her olay ceza yargısına konu edilmemeli, yukarıda da belirtildiği gibi çocuğun yetişmesinde ağır olumsuz etkiye neden olmayacak ve başkası için bir zarar doğurmayan davranışın suç olarak kabul edilmesinden ve cezalandırılmasından kaçınılmalıdır. Bir eyleme karşı tepki verilecekse bu derhal olmalıdır. 2-3 ay sonra veya 2-3 yıl sonra verilecek tepkinin olumlu hiç bir anlamının olmayacağı dikkatten kaçırılmamalıdır. Cezaya alternatif yöntemlerin toplumun güvenliğini sarsmayacağı, aksine toplumsal barışı ve huzuru tesis etmeye katkıda bulunacağı anlatılarak, toplumsal duyarlılık oluşması sağlanmalıdır.

Çocuğun eylemine verilecek tepkiyi belirlerken, temelde mağdur, suçlu ve toplum için anlamlı bir yanıt aranırsa devlet görevini yapmış olur. Yukarıda belirtilen ilkeler doğrultusunda çocuğun yetişmesinde ağır olumsuz etkiye neden olmayacak ve başkası için bir zarar doğurmayan davranışın suç olarak kabul edilmesinden ve cezalandırılmasından kaçınılmalıdır (Hancı. 1999).

2.4.3. Çocukla Adli Görüşme

Dünyanın gelişmiş toplumlarında adli mercilerin çocukların bilgilerine baş vurduğunda gösterdikleri hassasiyet kurumsallaşma düzeyindedir. Adli süreçte çocuk ile ilgilenen merkezler açılmıştır. Bu merkezler içinde sadece kolluk kuvvetleri değil aynı zamanda alanında uzman ve adli makamlarda bizzat görev alan doktor, psikiyatrist, psikolog, sosyolog, çocuk gelişim uzmanları, pedagoglar ve eğitimciler yer almaktadır. Bir çocuğun ifadesine ihtiyaç olup olmadığı önce dosya kapsamında inceleme altına alınır. Yetkili merci / hâkim çocuğun ifadesinin alınması gerektiğine kara verir ise çocuk ile Adli Görüşme yapılır.

Savcılar, hâkimler, polisler, sosyal çalışma görevlileri ve bilirkişi olarak atanan uzmanların, adli sistemin talebi üzerine çocuk ile gerçekleştirdikleri görüşmelere “Adli Görüşme” denir. Görüşmelerin amacı ve içeriği adli sistemin talebi doğrultusunda çocuğu tanımaya ve çocuğun korunma ihtiyacını belirlemeye ya da suç olgusuna yöneliktir. Adli görüşmeler, terapötik amaçlı görüşmelerden farklı olup özel kurallara tabiidirler (Sattler, 1998).

Suçla sürüklenmiş, bir suçun mağduru veya tanığı olarak ya da başka nedenlerle adli sistemin içine girmiş çocuklarla kurulacak iletişim esnasında, onların yaş ve gelişim durumlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak davranmak çocukların adalet mekanizması içinde ikinci kez mağdur olmasını engellemek bakımından önem arz etmektedir. Yeniden mağduriyetin önlenmesi için bu görüşmelerin çok sayıda tekrarlanmaması önerilmektedir (Davies ve Westcott, 1999).

Çocukların ifadelerini almak, bu ifadeleri alırken çocuğun ne denli doğru söylediğini çok iyi irdelemek gerekir. Ayrıca çocuğun her ifadesini yargı deliller ile desteklemek zorundadır. Çoğu zaman çocuğun ifadeleri ile deliller aynı doğrultuda değildir. Bu yüzden ifade alınırken çocuğun sözlü beyanı ile yaşanan olay ve deliller arasında bağ kurmak ve ortak başlıkları tespit ederek olayları birbirine bağlamak çok ama çok önemlidir. Bu sebeple iletişime dair temel verilerin eksiksiz ve yerli yerinde kullanılması adli sürecin sonuca ulaşabilmesi adına vazgeçilmez değerdedir. İngiltere ve Galler’de tanık çocukla video kayıtlı adli görüşmelerde

izlenmesi gereken protokole göre de; “görüşmeci görüşme sırasında çocukla olan iletişimde otoritesini çok vurgulamamalıdır.” Aşırı otoriter davranışlardan kaçınmak çocuğun kendisini rahat hissetmesinin yanında görüşmecinin bilerek ya da bilmeyerek yönlendirme riskini de azaltmaktadır. Çocukların özellikle küçük yaşlardakilerin otoriter bir tavırla yürütülen görüşmelerde tanık oldukları olaylara ilişkin sorulara yanlış ve yanıltıcı yanıtlar vermelerinin çokça mümkün olduğu, yetişkinlerle yapılan araştırmalarda da otoritenin itaati doğuran bir faktör olarak ortaya çıktığı bildirilmektedir (Meyer ve Jesilow; 1996).

Adli görüşmelerde çocukların beden dillerine ilişkin mesajlar onların içinde bulunduğu duygu durumu hakkında fikir verebilir. Böylece onlarla daha sağlıklı iletişim kurmak mümkün olur. Sözsüz iletişimde verilen mesajlara daha büyük anlam yüklemenin yanıltıcı olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Uzmanların, görüştükleri çocukların duygularını fark etmeleri beklenir. Çocuk üzgün mü, kızgın mı, korkmuş mu, endişeli mi, ya da bu veya başka duyguların birleşimi içerisinde mi? Pek çok yetişkin gibi, çocuk da çoğu durumlarda duygularını rahatça ifade edemez. Uzman çocuğun nasıl hissettiğini anlamak için sadece sözlerle ifade ettiklerine değil sözsüz mesajlarına da dikkat etmeyi unutmamalıdır. Görüşme esnasında çocuğa odaklanılmalı ve onun neler hissettiği anlamaya çalışılmalıdır. Göz teması kurulmalı, ama ona dik dik bakmaktan kaçınılmalıdır. Çocuğun yüzü, gözleri, beden hareketleri ve ses tonunu izlenmelidir. Bunlar, görüşmeciye çocuğun nasıl hissettiğine dair ipuçları verecektir. Çocuk dikkatlice gözlenmeli, ancak onu yargılamaktan, eleştirmekten ve sözlerini veya davranışlarını yorumlamaktan kaçınılmalıdır. Çocuk gerçeklerle ilgili olarak korku, tiksime, öfke, utanç ya da diğer öznel duygularını ifade edebilir. Ya da bu duyguları içinde o an o kadar yoğun yaşar ki olayı anlatmasına engel olabilir. İşte bu yüzden gözlem ve ifadenin alınması konusu ve iletişim oldukça hassastır. Çocuk bazen utanç ve vakıanın korkutucu boyutu sebebi ile bazı detayları atlayabilir. Utancından ya da korkusundan anlatamayabilir. İletişimin sözsüz kısmı bakımından dikkat edilmesi gerekenleri özetle sıralamak gerekirse; Görüşme yapılacak çocuğa 30-40 cm.’den fazla yaklaşılmalıdır. Fiziksel ya da cinsel şiddet mağduru olan çocuklara 50-60 cm.’den fazla yaklaşılmalıdır. Cinsel suç mağduru bir çocuk sizinle çok yakın temas kurmaya eğilim gösterse dahi ona 50-60 cm.’den fazla yaklaşılmalıdır. Cinsel suç mağduru bir çocuk genellikle fiziksel temastan kaçınır. Ancak bazı olgularda tam tersi bir durum görülebilir. Mağdur çocuk çok yakın temas kurmaya eğilim gösterebilir. Bu durum görüşmeciye, çocuğun teselli için yakınlaşmaya ihtiyacı olduğu intibamı uyandırabilir. Adli görüşme sırasında çocuk dikkatlice gözlenmeli,

ancak eleştirmekten ve onun sözlerini veya davranışlarını yargılamaktan kaçınılmalıdır (Bull & Corran, 2002).

Konuya ilişkin değişik uzmanlık alanlarından yapılan değerlendirmelerde çocuğun özel durumu gereği yargılama sürecindeki özel uzmanlığın gerekli olduğu noktasında ittifak vardır. Nitekim;” Suç işlemiş çocuklarla yapılacak görüşmelerde, çocuğun kendiliğinden yaptığı bildirimlerin değeri çok büyüktür. Bu nedenle görüşmelerin soru sorma şamasında başlangıçta mümkün olduğunca açık uçlu sorulara yer vermek, ancak görüşmenin ilerlediği ve konunun özelleştiği aşamalarda kapalı uçlu doğrudan sorulara geçmek gerekir” (Davies ve Westcott, 1999)..

Çocuklar ile yapılacak adli amaçlı görüşmelerde, yetişkinlerle yapılan görüşmelere nazaran farklı olan pek çok faktör karşımıza çıkmaktadır. Çocuğa duyarlı iletişimden kastedilen kullanılan kavramların çocuk tarafından anlaşılmasına dikkat etmek, bütün dikkatin çocuğa yöneltilmesi ve aşağıda anlatılacak iletişim tekniklerinin kullanılmasıdır. Bilimsel araştırmalar, çocukların yaşlarının ve gelişim düzeylerinin görüşmeye doğrudan etki ettiğini ortaya koymaktadır. Çocuklarla yapılacak görüşmelerin başarılı olabilmesi ve hedeflenen bilgilerin elde edilebilmesi için öncelikle çocuğun gelişim basamaklarını çok iyi tanımak ve uygun görüşme tekniğini etkin biçimde kullanabilmek gerekir. Yapılmış olan araştırmalar, çocukların konuşmalarında yer verdikleri ayrıntıların yaşa bağlı olarak arttığını göstermektedir. Çocuğun gelişim düzeyine bağlı olarak değerlendirilmesi gereken başlıca konular hafıza, telkine yatkınlık, dil gelişimi ve aldatma kandırma motivasyonudur. (Unicef, 2013).

Mağdur çocuğun dinlenmesinde asıl olanın çocuğun yetişkinlerden ayrı ve bağımsız mekânlarda dinlenmesidir. Bu sebeple çocuklar imkânlar ölçüsünde adliye dışında bir bağımsız bölüm ya da adliye içinde kısmen diğer bölümlerden bağımsızlığı sağlanmış mekânlarda görüşme suretiyle bilgisine başvurulmaktadır. Bu sebeple bu şekilde ki görüşmeler için hazırlanacak mekânın (Görüşme odalarının) asgari şartlarını öncelikle ortaya koymak gerekir. Bu mekan sağlandıktan sonra tüm yargılama süreçlerinin çocukla ilgili işlemleri bu görüşme odalarında yerine getirmesi temin edilecektir (Sattler, 1998)..

Bir görüşme “hazırlık” aşamasıyla başlar. Bu aşama, görüşme ortamının, görüşmeyi yapacak kişinin ve görüşme yapılacak çocuğun hazırlanmasını kapsar. Görüşmenin Süresi ve İçeriğinin Planlanması Hazırlık aşamasında öncelikle görüşmenin amacı ve elde edilmesi beklenen bilgi yeniden gözden geçirilerek görüşmenin hedefine odaklanılmalıdır. Alınması

istenen bilgilerden emin olmak ve soruları buna uygun olarak düzenlemek görüşme sırasında zaman kaybını ve hedeften uzaklaşmayı engeller. Bu hazırlıklar sanık ve müdafii, hâkim, savcı, Çocuk Adalet Uzmanı gibi görüşme öncesi tüm ilgili taraflarca yapılmış olmalıdır. Görüşmenin ön hazırlığı ne kadar iyi yapılırsa yapılsın her çocuğun ve her olayın biricik olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden önceden belirlenen plan ve strateji, görüşme esnasında her zaman değiştirebilecek esneklikte olmalıdır (Unicef, 2013).

Görüşmenin yapılacağı oda küçük, sade döşenmiş olmalı ve odada çocuğun dikkatini dağıtacak eşya ve oyuncaklar bulunmamalıdır. İlk bakışta çocuk kendisini güvende hisseceği şartlar oluşturulmalıdır. Görüşmeci ile çocuğun masayı aralarına alıp karşılıklı oturmaları yerine, birbirleri ile doksan derece açı oluşturacak bir oturma düzenini seçmeleri önerilmektedir. Böylelikle çocuk ve görüşen kişi arasında iletişimi zedeleyebilecek fiziksel engel ortadan kaldırılmakta ve masanın arkasında özel bir koltukta oturacak kişinin oluşturması muhtemel otorite figürü baskısı bertaraf edilmektedir. Araştırmacılar bu odada bulunacak eşyaların özellikle yetişkin boyutlarında olması ve odada oyuncak bulunmaması gerektiğini önermektedirler. Böylelikle çocuğun kendisini hayal ve oyun dünyasının dışında, ciddi bir ortamda hissetmesi hedeflenmektedir. Ancak çocuğun bu ifade sürecinde görüşme öncesi kendisini daha rahat ifade edebilmesi ve üzerindeki baskıdan kurtulabilmesinin en kestirme yöntemlerinden birisinin de çocuğun tüm bu zor süreçleri bir oyun havası içinde yaşamasını temin etmektir. Ve bu anlamda çocuğun ifadesi alınırken çok fazla olmasa bile odada da birkaç oyuncağın bulunmasının faydalı olacağı ifade edilmektedir. Ancak bu durumda işin ciddiyetinin tümünden kaybedilmesinin çocuğun özensizliğine sebep olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Görüşme sırasındaki oturma düzenin görevliler tarafından önceden hazırlanmasından başka, beklenmedik biçimde ortaya çıkabilecek her türlü gelişmeye karşı verilecek cevapların planlanması da araştırmacılar tarafından hazırlık aşamasında yapılması gerekenler arasında sıralanmaktadır (Sattler, 1998)..

Beklenmedik gelişmelerle kastedilen, çocuğun acıkması, susaması, tuvalet ihtiyacı duyması ya da aniden ağlamaya başlaması gibi durumlardır. Görüşmenin sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi için ilgilinin ihtiyacı olabilecek her tür malzemeyi yanında bulundurması ve başkalarının odaya girerek ya da telefon ile görüşmeyi bölmelerine önceden engel olması gerekir

Hazırlık aşamasında görevlinin araştırması gereken bir başka konu ise çocuğun gelişim düzeyidir. Bu konudaki bilgi dosya üzerinden elde edilebileceği gibi, görüşme başladıktan

sonraki ilk dakikalar içinde çocukla yapılacak kısa sohbet de ipucu verir. Çocuğun genel sağlık durumu, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişim düzeyi hakkında bilgi sahibi olmanın, etkin bir görüşme yapabilmek için şart olduğu bilinmelidir. Bu nedenle her bir somut olayda hakimın uzmanlardan cevaplandırmasını isteyeceği ilk soru “çocuğun mağduru olduğu olayı anlatma yeteneği olup olmadığı “ dır. Doğru ile yalan arasındaki farkı yeterince kavramış mı? Çünkü ancak bu soruların cevabının sağlıklı olarak değerlendirilmesinden sonradır ki mağdur çocuğun beyanlarına ne derece itibar edilip yada edilmeyeceği anlaşılabilir (Steller & Volbert, 1997).

Görüşme Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Temel Bilgiler

Öncelikle süreç hakkında bilgilendirilmelidir. Çocuk soru bombardımanına tabi tutulmamalıdır. Aynı anda sadece tek bir konunun cevabı için soru sorulmalıdır. Çocuğun sorunlarıyla ilgili olarak rahatça kendisini ifade etmesine müsaade edilmelidir. Çocukla konuşmadan önce karşılıklı güveni telkin eden tavır ortaya konulmalıdır. Bir görevi bitirmek için oradaymış gibi davranılmamalı, çocuğa değer verildiği hissettirilmelidir Çocuğun yaşı ve gelişim durumuna göre uygun olan süreden fazla konuşturulmamalı. Yapılan kayıt ve benzeri işlemler hakkında çocuk aydınlatılarak endişelenmesinin önüne geçilmeli Görüşmeyi yapan kişi çok yalın ve zaman zaman alçalıp yükselen ses tonuyla konuşmayı tercih etmelidir. Telefon ve kapı kapatılmalıdır. Çünkü aksi halde çocuğun dikkati dağılacaktır. Eğer çocukla görüşme odası gibi özel mekânların dışında genel adliye mekânlarında görüşülüyorsa, odadaki üçüncü kişileri dışarı çıkartmak gerekir. Zira aksi halde çocuğun üçüncü kişilerden olumsuz anlamda etkilenme ihtimali kuvvetle muhtemeldir. –çocuğun ailesinin yanında olmasının çocuktaki güven duygusuna katkı sağlayacağı durumları ayrıca değerlendirmek şartıyla - Tümüyle görüşülen kişi, görüşülen konu ve görüşmenin yapıldığı mekâna odaklanmak gerekir. Aynı anda başka şeyler yapmaktan kaçınılmalıdır.” *görüşmecinin saçı, sakalı ile oynaması kalem veya benzeri şeyleri sallaması gibi*” çünkü bu durum çocuğun dikkatini dağıtacağı gibi etkin dinlemeyi de büyük oranda ortadan kaldırıcı etkisi olur. Çeşitli nedenlerle odaklanılamıyor ise görüşme ertelenmeli ya da bir başka meslek elemanına devredilmelidir. Gözünüzü dikmeden göz teması kurulmalıdır. Görüşen kişi kendi kendine konuşmamalıdır. Çocuğun sözü kesilmemeli, ancak gerektiğinde çocuğun sözleri ona yansıtılmak suretiyle etkin dinlemenin gerekleri yerine getirilmeli Zaman zaman başımızla onu onaylamalıyız Sık sık ona ismi ile hitap edilmeli. Bu durum iletişimi rahatlatacaktır. Çocuk yorum yapmadan ve yargılamaksızın dinlenmeli. Eleştiri ve tartışmadan mutlaka kaçınılmalı Çocuk başkalarıyla kıyaslanmamalı. Kendi duygusal tepkilerimizi yansıtmaktan

kaçınılmalı. Daha çok açık uçlu sorular tercih edilmelidir. Çocuğun dikkatin dağılması yada yeterince açıklayıcı konuşamadığında Cevabı evet yada hayır olan kapalı uçlu sorular yada çocuğun dikkatini toplamasına yarayacak konu odaklı, açıklayıcı sorular tercih edilmeidir. Çocuk ne anlatıyorsa onu temel almalı, söylemediği şeyleri vücut dilinden yola çıkarak yada tahmin ederek sonuç çıkarma yoluna gidilmemelidir. (Peterson, Dowden & Tobin,1999).

Ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra “görüşme” aşamasına geçilir. Görüşmecinin öncelikle çocuğa nazikçe hoş geldin diyerek tokalaşması, kendisini tanıtması ve görüşme hakkında açıklama yapması güven ortamının oluşabilmesi için önemlidir. Görüşen kişinin kendini tanıtırken, mesleği ve görevlendirme biçimi ile ilgili de bilgi vermesi ve kimliğini göstermesi güven ilişkisi kurmasını kolaylaştırır. Bir görevi bitirmek için oradaymış gibi davranılmamalı, çocuğa değer verildiği hissettirilmelidir. Görüşmenin başlangıcında çocuğu iletişim ortamına hazırlamak da iletişimin başarısı, bakımından önemlidir. Bunu sağlamak için önce günlük hayatla ilgili bir kaç konuya değinmek uygun olacaktır. Örneğin güncel bir sportif, kültürel, sanatsal diyalog penceresi açılabilir. Bu şekilde karşılıklı güven ilişkisinin kurulmasını sağlamaya yönelik kısa konuşmadan sonra “Neden burada olduğunu biliyor musun?” diye sorulabilir ve “Lütfen, burada bulunmanı gerektiren olayı anlatır mısın?” diye konuya girilebilir. Çocuğu bu görüşmeye hazırlamak adına yapılması gereken bu giriş önemli olmakla birlikte çocuğun beyanının alınmasında asıl belirleyici unsur, çocuğu dinleyen kişinin onun dünyasına inebilmesinde ve onun gibi düşünüp hareket edebilme hissedebilme empatisine bağlıdır. Çocuğun ifadesi alınırken destekleyici yaklaşımlardan biride oyuncak çizim ve resimlerle çocuğa yaklaşmak olabilir.. Bazen çocuk yaptığı bir resim ile ruh halini ve olayın aslını anlatabilir. Çocuk konuşmayı hala reddediyorsa “Başka birisi ile konuşmak ister misin?” diye sorulabilir. Ancak, ısrarla konuşmak istemeyen bir çocuğu henüz hazır olmadığı bir konuda veya zamanda konuşmaya zorlamamak gerekir (Ziyalar, 2006).

Çocuk vakaları ile ilgilenildiğinde kesinlikle hiç konuşmayan ya da kendisini rahatça ifade edemeyen bir çocukla sıklıkla karşılaşabilir. Bu çocukların sessizliğinin çeşitli nedenleri vardır. Kimi çocuklar konuşamayacak kadar üzgün, korkmuş ya da şaşırılmış olabilirler. Örneğin, annesinin babası tarafından dövüldüğüne şahit olan ya da cinsel istismara maruz kalan bir çocuk bu durumda olabilir. Diğer bir kısım çocuklar ise duygularını kelimelerle ifade edemeyebilir. Örneğin, tecavüz mağduru bir çocuk veya kaçırılma olayına ya da şiddet suçuna tanık olan bir çocuk bu durumda olabilir. Bunlarla birlikte, çocuk söylenenleri anlamamış veya sorulan sorunun cevabını bilmiyor da olabilir. Çocuğun anlattıkları nedeni ile

yakınlarının zarar göreceği endişesi de konuşmasını engelleyebilir. Bu nedenle üzerinde konuşulacak olayın çocuğa ve yakınlarına etkisi de gözden geçirilmeli ve çocuk bu sonuçlarla ilgili bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmenin çocuğu rahatlamak için bile olsa gerçeğe aykırı bilgiler verilmesi biçiminde olmaması gerekir. Aksi hal çocuğun iradesini ve böylece beyanların sıhhatini sakatlayacaktır. Örneğin, “korkma sen olanları anlat, kimseye bir şey olmayacak” yerine, “eğer bize olanları anlatırsan, biz de senin ve ailen için neler yapabileceğimizi değerlendirebiliriz” denebilir. Böyle durumlarda onunla iletişim kurmanın güç olacağı açıktır. Yapılabilecek en iyi şey görüşmecinin kendi kontrolünde olan diğer iletişim yollarını açık tutmaya çalışmasıdır (Sattler, 1998).

Çocuğun bu özel durumuna ilave olarak çok yoğun iş yükü altında ezilen hâkim ve savcıların ifade esnasında suçlayıcı sorular sorması ya da ürkütücü sözcüklerle ve ses tonuyla ifade alması çocuğun rahat ifade vermesini sıkıntıya sokmaktadır. Görüşmenin başarılı olabilmesi çocuğun duygusal durumu ile yakından ilgilidir. Bu tür görüşmelerde çocukların gergin olmaları ve kendilerini baskı altında hissetmeleri kaçınılmazdır. Baskı altında olmak doğrudan hafıza üzerinde negatif etki oluşturmamakla birlikte çocukların kendilerini ifadede güçlüğe yol açtığı düşünülmektedir. Bu sebeple gerek duruşma sırasında veya savcılık soruşturması döneminde ve gerekse çocuk izleme merkezlerinde ifade alınırken en çok dikkat edilmesi gereken husus çocuğun iradesini etkileyecek baskı ortamına mahal vermemektir (Myers, Saywitz & Goodman, 1996).

Yetişkin kişinin şahitliğinin alınma usulünden farklıdır çocuğun duruşma salonuna çıkarılması. Çocuk kendi benliğinde böyle bir yapı çatısı altında yargıç ve hukuk insanlarının önünde ve bir mahkeme heyetinin karşısında sadece bilgisine başvurulacak olsa bile yine de kendisini suçlu gibi hissedebilir. Resmi bir mercide resmi kıyafetler ve bu denli yetişkin bir zümre içinde yer alan çocuk ne yapacağını ne diyeceğini bilemez. Yetişkinlerin dünyası ile çocukların dünyası çok ayrıdır. Bu durumları değerlendirirken bakış açımızı onların penceresine yöneltmeliyiz. Yetişkin bir sanık ya da şahide yönelttiğimiz gibi soruları çocuklara yöneltemeyiz. Konunun uzmanı olan pedagog ,sosyolog vb.. kişilerin gözetiminde oluşturulan ifade alma ,çocuğu dinleme usulü çocuğun psikolojik dünyasına göre olmalıdır. Her hangi bir olay ile ilgili çocuğun şahitliğine ya da görsel tanıklığına başvurulacaksa, olay çocuğa yetiştikine anlatılır gibi anlatılmamalıdır.

Ülkemizdeki yargılama sürecinde özellikle mahkemelerde hâkimlerin çok hızlı yargılama yapma alışkanlıkları ve dosya fazlalığından kaynaklı aşırı yorgunluk ve gerginlikler sebebiyle

duruşmalar mahkeme salonundaki avukatlar üzerinde dahi ciddi baskı oluşturmaktadır. Bu durumun mağdur çocuğun dinlenmesinde oluşmaması için azami gayret gösterilmelidir. Çünkü zaten çok hassas olan çocuk için hakikatin ortaya konulmasından önce bu baskıcı ortamdan bir an önce kurtulmak öncelikli hedef haline gelecektir. Ayrıca çocuklar, iletişim kurmaya direnç gösterebilirler ya da dikkatleri dağınık olabilir. Görüşmecinin tüm bu olumsuzlukların üstesinden gelebilecek denli tecrübeli olması ve uygun iletişim tekniklerini etkin biçimde kullanabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda görüşen kişi çocukla empati kurmak ile mesafeli davranmayı aynı anda başarabilmelidir. Çocuk tanık ve mağdur çocuğun bilgisine başvurma durumunda bazen eki eşyalardan, çocuğun yaşadığı ortamdan faydalanmanın mümkün olduğunun da gözden uzak tutulmaması gerekir. (Tang, 2006)

Ayrıca çocuğun dikkatini başka bir noktaya çekmek ve sonra tekrar konuya geri dönmek de iletişimi kolaylaştırıcı bir yöntem olarak önerilmektedir. Hiç şüphesiz ki yaşanması muhtemel bu tür güçlükleri bertaraf etmek görüşmeyi yapan kişinin başlıca sorumluluklarından birini oluşturmaktadır. Araştırmacılar sakin davranmanın ve acele etmemenin görüşmenin selameti açısından önemli olduğunu bildirmekte ve özellikle sorular arasındaki sessizliğe tahammül etmek gerektiğinin önemi üzerinde durmaktadırlar. Sorular arasındaki beklemlerin çocukta, daha çok şey söylemesi gerektiği intibainı uyandıracak unutulmamalıdır. Ayrıca çocuğa ifade etmek istediği her şeyi söyleme fırsatı verilmelidir. Çocukların pek çoğu ilk seferde görüşen kişinin sorusunu anlayamayabilirler. Bu tür durumlarda çocukla görüşen kişinin sorusunu açıklamaya hazırlıklı olması gerekir. Sorunun açıklanması, sakin bir biçimde sorunun tekrarlanması ya da aynı sorunun başka kelimeler kullanılarak yeniden sorulması şeklinde yapılmalıdır (Myers ve ark., 1996).

Çocukla kurulacak iletişimin kalitesi ve kendinizi ifade ediş tarzınız çocuktan alacağınız cevapları da etkileyecektir. Kelimeleri kullanmamız kurduğumuz sözlü iletişimi ortaya koyarken, kendimizi gözlerimizle, mimiklerimizle, sesimizin tonu ve yüksekliği ile el kol hareketlerimizle, oturma şeklimizle ifade etmemiz sözsüz iletişimin yollarından bazılarıdır. Çocuk adalet uzmanları için iletişim becerileri ve sahip olunan bu becerilerin kullanılması önemlidir. Çocuğun sözsüz mesajları da bize pek çok konuda fikir verebilir. Ancak bu mesajların genellenebilir, her zaman ve herkes için geçerli, kesin, bilimsel anlamları yoktur. O nedenle sözsüz mesajlardan görüşmenin içeriğine dair anlamlar çıkartılmamalıdır. Ancak bu mesajlar, çocuğun içinde bulunduğu duygu durumunu anlayıp, ona yardımcı olmak için kullanılabilir (Sattler, 1998).

Çocuk Adalet Uzmanının görevi, çocuğu kendi istediğı doğrultuda yönlendirmek ve amaçladığı cevaplara ulaşmak olmamalıdır. Özellikle adli görevlilerin doğrudan sonuca gitme odaklı yargılama eğitiminin bu yönde olduğu dikkate alındığında, yetişkinlere göre çok farklı özellikler taşıyan çocuk ifade usulünde bu durumun hassasiyeti çok daha büyük önem arz etmektedir. Kaldı ki çocuğu bu şekilde yönlendirmek etik bir davranış da değildir, çoğu durumda hukuka da aykırılık oluşturur. Çocukla görüşürken onu yönlendirmekten kaçınabilmek için soru tiplerini ve etkilerini bilerek hareket etmek Çocuk Adalet Uzmanının işini kolaylaştırır. Böylece amaca uygun ve ihtiyaç duyulan bilgileri almak ve bunların hukuken değer ifade eder nitelikte olması mümkün olur (Bull, R. & Corran, E. 2002).

Çocukla görüşmeye, öncelikle çocukların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri sorularla başlamak önerilir. Bu amaçla kullanılabilecek soru tipi açık uçlu sorulardır. Açık uçlu sorular “evet” veya “hayır” gibi tek kelimelik kesin cevapları olmayan sorulardır (Myers ve ark., 1996).

Bu yönüyle muhatabı nezdinde gereksiz bir stres oluşturmaz. Bu tür sorularda alacağınız cevaplar çocuğun kendisini en iyi ifade edeceği bildirimler olacaktır. Açık uçlu soru sormanın bir başka faydası da olası yönlendirmelerden tamamen uzak olmasıdır. Bir başka deyişle açık uçlu sorular “nötr” yani “yüksüz” sorulardır. Cevap veren kişide yönlendirici bir etki bırakmazlar. Açık uçlu sorular doğru ve yanlış cevap ve/veya evet-hayır şeklinde görüşmeyi kilitleyecek türde cevaplara engel olurlar ve görüşmenin devamlılığını sağlarlar. Sorulacak açık uçlu sorularda amaç; çocuğun, olayın nasıl gerçekleştiğini, olayla ilgili düşünce ve görüşlerinin neler olduğunu anlatmasını sağlamak olmalıdır. Açık uçlu sorular çocuğu konuşmaya devam etmesi için teşvik eder. Bu soru türü, olayla ilgili resmin tamamını görmeye ihtiyaç duyduğumuzda, çocuğun yaşam hikâyesini anlatmasında, problemin ifade edilmesinde, çocuğun yaşam koşullarının açığa çıkarılmasında oldukça yararlıdır. Çünkü açık uçlu sorulara verilen cevaplar oldukça geniş kapsamlı beyanlara kapı aralayan sorunun cevaplarıdır (Tang, 2006).

Açık uçlu sorular; belirli bir konuda detaylı bilgi almak için sorulan sorulardır. Ne, niçin, neden, nasıl, nerede, hangi vb. sözcükleri içeren sorular bu türdendir. Görüşmelerde genellikle bu tür sorular sorulur. Bunlara, "sistemleştirilmemiş" ya da "özgür yanıt" sorular da denilmektedir. Burada bir soru sorulmakta ve yanıtlayıcıya özgürce ve kendi seçtiğı sözcük ve kavramlarla dilediğı gibi yanıtlayabilmesi olanağı tanınmaktadır. "Bilgi" ve "sondaj" soruları genellikle açık uçlu sorular şeklinde biçimlendirilmektedir. Açık uçlu sorular, herhangi bir

cevap alternatifi içermeyen, sorulardır. Cevaplayıcı, genel kapsamdaki bu sorulara serbestçe cevap verir; yük daha ziyade cevaplayandır (Myers ve ark., 1996).

İki seçenekli bir soru sadece evet-hayır, katılıyorum-katılmıyorum veya benzeri iki yönlü yanıt olanağı olan sorulardır. Bu sorular çeşitliliğe izin vermemesine rağmen soru tipleri arasında tablollanması en kolay olanıdır. Bunları kullanırken en önemli kaygı bunların yanıtlarda uygun hassasiyet sağlayıp sağlamadıklarıdır. Bir bilginin doğrulanması veya belirli sonuçlar arasından seçim yapılması amacı ile sorulurlar. Bu tür sorular ile çok sınırlı bilgi alınabilir. Kapalı uçlu sorular “evet” veya “hayır” gibi tek kelimelik kesin cevapları olan sorulardır. Bu tür sorularda alacağınız cevaplar, çocuğun kendisini geniş biçimde ifade edebilmesinden çok merak edilen bir konunun kısaca aydınlatılmasına yönelik olacaktır. Bu tür soruların sadece belirli bir cevabı olduğu için çocuğu serbestçe konuşmaya teşvik etmez. Ve bu sebeple elde edilen bilgiler çocuğun gerçek meramını ortaya koymaya yeterli değildir. Adli amaçlı görüşmelerde temel bilgi ve gerçekler öğrenilmek istendiğinde kapalı uçlu sorulara ihtiyaç duyulur. Kapalı uçlu sorular, gerektiğinde açık uçlu sorularla alınmış bilgileri teyit için kullanılır. İletişim tamamen kesildiği hallerde de kapalı uçlu sorular kullanılabilir (Tang, 2006).

Yönlendirici sorular, yanıtı sorunun içinde yer alan sorulardır. Adına çapraz sorgu denilen yöntemin en çapaşık problemidir. Yargılamada adli hatalara sebep olabilecek bir durumdur. Adli görüşmede sorular, yönlendirici, yanlı ya da yargılayıcı olmamalıdır. Yönlendirici sorular sadece çocuk için değil büyükler bakımından da kendisini olduğu gibi dile getirmesine engel olup önemli adli hatalara da yol açabilirler. Yanlı ve yargı içeren sorular, çocuğun yargılandığı hissine kapılmasına ve görüşme sürecinden korkmasına neden olarak çocuğa zarar verir. Çocuk Adalet Uzmanı yargısız ve yansız olarak sorduğu bir soruda sadece bilgi alma amacıyla olduğu mesajını çocuğa verir, bu nedenle soruların yansız ve yargısız olması da önemlidir. Yönlendirici sorular gerçeği ortaya çıkarmanın ötesinde, soran kişinin kurgusuna bağlı cevaplar verilmesi riski taşır. Zaten yönlendirici sorunun hatalı olarak değil de bilerek sorulmasının amacı soruyu soran kişinin istediği cevabı almaktır (Peterson, Dowden & Tobin,1999).

Örnek Soru Çeşitleri:

Olay ne kadar sürdü. (Açık uçlu)

Olayın gerçekleştiği sokağı tarif eder misin? (Açık uçlu)

“Bana buraya geliş sebebini anlat lütfen.” (Açık uçlu)

“Oraya Neden Gittin?” (Açık Uçlu)

“Ailenle ilişkilerin kötü müdür?” (Kapalı Uçlu)

“Neden buradasın?” (Açık Uçlu) “

“ Okuldan eve döndükten sonra neler yaparsın?” (Açık Uçlu)

“Sana.....zarar veren kişiyi görecekt kadar ışıkt(Aydınlatma) var mıydı şeklinde yönlendirici soru yerine

“Hava karanlık mıydı?” şeklinde kapalı uçlu soru tercih edilmelidir. Yada daha geniş şekliyle olay gündüz mü yoksa akşamı oldu şeklinde açık uçlu soru tercih edilmelidir.

“Bana aileni anlat.” (açık uçlu)

“Arkadaşınla beraber mi gittiniz parka ?” (Kapalı Uçlu)

“Kardeşin bu konu hakkında ne düşünüyor?” (Açık Uçlu)

“Sen ve ağabeyin o markete niçin gittiniz?” (açık uçlu)

“Ne oldu?” (açık uçlu)

“Birileri sana hoşlanmadığın bir tarzda dokundu mu “(Açık uçlu)

“Birileri senin özel bölgelerine dokundu mu”(Açık Uçlu)

“nasıl oldu”(Açık Uçlu)

“Konuyu biraz daha açar mısın” (Açık Uçlu)

“Hatırladığın başka bir şeyler daha var mı”(Açık Uçlu)

“En son olan olayı bana anlatabilir misin”(Açık Uçlu)

“Amcan olayı biliyor muydu”? (kapalı uçlu)

“Sonra neler yaptın?” (açık uçlu)

“Ne sıklıkta oluyordu?” (açık uçlu)

“Ne zaman oldu?” (açık uçlu)

“ Sana saldırdığında neler hissettin? (açık uçlu)

”Bana kavga anından dan bahsetmeni istiyorum. “ (açık uçlu)

“Futbol oynamayı sever misin?” (kapalı uçlu)

“Evden ağabeyin ile mi çıktın?” (kapalı uçlu)

“Adamın boyu benim kadardı değil mi?” (yönlendirici)

“Kel bir adamdı, değil mi?” (yönlendirici)

“Bakkalamcadan nefret ediyorsun değil mi?” (yönlendirici)

“Rıza sana silahı düşman olduğu için bilerek doğrultu değil mi?” (Bu yönlendirici soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Rıza ’nın sana yaptığı hakkında ne düşünüyorsun?” (Açık uçlu)

Markette gerçekleşen bu olayın sebebi neydi.? (Açık uçlu)

“Televizyon izlemeyi mi yoksa arkadaşlarıyla oynamayı mı tercih edersin?” (Bu tür iki uçlu sorular çocuğu zorlar. Özellikle küçük yaştaki çocuklar bu soruları cevaplamakta zorlanırlar. Onun yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Televizyon seyretmekten hoşlanır mısın.”

“Arkadaşlarıyla oyun oynamak hakkında ne düşünüyorsun.”

“Okul dışı zamanlarda ne yaparsın?” “Ailenle iyi bir şeyler yapabileceğini düşünmüyor musun?” (Bu tür yüklü ve zorlayıcı soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Okul dışında neler yaparsın”

“Ailenle nasıl zaman geçiriyorsun”

Olaydan önce sınıftaki görevli kişi ne yapıyordu.? (Açık Uçlu)

“Sence ailen senin için neler yapabilir?” (Açık Uçlu)

“Kardeşinle uzun zaman geçirir misin?” (Bu kapalı uçlu soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Sen ve kardeşin nasıl zaman geçirirsiniz?” (Açık uçlu)

“Yüzmeyi sever misin?” (Bu kapalı uçlu soru ve yüklü soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Yüzme hakkında ne düşünüyorsun?” (Açık uçlu)

“Ailenle sık sık kavga eder misin?” (Bu kapalı uçlu soru ve yüklü soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Ailenle nasıl anlaşırsın?” (Açık uçlu)

“Neden karşı koymadın “şeklinde suçlayıcı ve baskı yüklü soru yerine aşağıdaki gibi çocuğun kendisini rahatça ifade edebileceği şekilde açık uçlu soru sorulmalıdır.

“Olay nasıl oldu anlatır mısın”

“Sen okuldan geldiğinde annen evde oluyor mu?” (Bu kapalı uçlu soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Sen okuldan geldiğinde evde kim oluyor?” (Açık uçlu)

“Telefonunu hangi cebinden zorla çıkardı yönlendirici sorusu yerine aşağıdaki gibi açık uçlu soru tercih edilmelidir.”

“Telefonu nasıl aldı?” (Açık uçlu)

“Neden spor yapmıyorsun?” (Bu yüklü ve yargılayıcı soru yerine aşağıdaki gibi sorulmalıdır.)

“Ne tür sporlarla ilgileniyorsun?” (Açık uçlu)

“Öğretmenlerini ve okulu neden sevmiyorsun şeklinde yüklü sorular yerine aşağıdaki gibi soruları sormak gerekir.”

“Bana öğretmenlerin hakkında ne hissettiğini anlat.” (Açık uçlu)

“Şimdi de bana okulun hakkında ne hissettiğini anlat.” (Açık uçlu)

“Biraz da arkadaşların hakkında konuşalım.” (Açık uçlu)

“Arkadaşınla kavga ettiğinde ne hissedersin?” (Bu soru da içinde birden fazla soru barındırdığı için aşağıdaki gibi teker teker sormakta fayda vardır.)

“Arkadaşınla kavga eder misin?” (Kapalı uçlu)

“Böyle durumlarda ne hissedersin?” (Açık uçlu)

“Olay ne kadar sürdü?” (Açık uçlu)

Çocuklarla yapılacak adli amaçlı görüşmelerde, çocuğun kendiliğinden yaptığı bildirimlerin değeri çok büyüktür. Bu nedenle çocuk adalet uzmanlarının soru sorma aşamasında “huni tekniğini kullanması önerilmektedir. Çünkü bu teknikle çocuk en doğal ve rahat hali ile geniş bir çerçeve içinde konuşma imkânına sahip olmaktadır (Sattler, 1998).

Huni tekniğine göre; başlangıçta mümkün olduğunca açık uçlu sorulara yer verilmeli, ancak görüşmenin ilerlediği ve konunun özelleştiği aşamalarda konuyu daha net ortaya koyacak ve hüküm çıkarmaya uygun kapalı uçlu, doğrudan sorulara geçilmelidir. Bu tekniği kullanacak çocuk adalet uzmanlarının dikkat etmesi gereken bir başka nokta da kapalı uçlu, doğrudan soruların içerikleridir. Görüşmenin ancak sonlarına doğru ve çok az sayıda sorulması önerilen bu tür sorularda soru cümlesinin kelimeleri, çocuğun başlangıçta sorulmuş olan açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan oluşturulmalıdır zira buradaki amaç açık uçlu sorulara verdiği cevaplarla kendisini büyük oranda ifade etmiş çocuğun gene kendi ifade ettiklerinden kendisinin hüküm çıkarmasını temin etmektir. Bu aşamada çocuk adalet uzmanları çocuğun kesinlikle kendi hüküm ve yorumlarını soruya katmamalıdır (Myers ve ark.,1996).

Çocuk Adalet Uzmanları görüşmenin her aşamasında soruların açık, net ve anlaşılabilir olmasına dikkat etmeli ve mutlaka cevap istediğine ilişkin baskıcı bir tutumdan uzak durmalıdır. Çünkü çocuk beyanlarında gerçeğin oraya çıkmasına mani olacak en büyük olumsuz etken çocuğun baskı ve stres sebebiyle rahat olamayışıdır.

Çünkü araştırmalar Çocuk Adalet Uzmanlarının otorite figürünü temsil ettiğini ve çocuğun bu otorite figürü karşısında kendisini – soruyu tam olarak anlamasa ya da cevabı tam olarak hatırlayamasa bile – cevap vermek zorunda hissettiğini göstermektedir (Davis & Bottoms; 2002).

Çocukların, açık ya da kapalı uçlu sorulara cevap verme becerilerinin yaşa ve zihinsel gelişim düzeyine göre farklılık gösterdiği, büyük yaştaki çocukların küçük yaştakilere oranla açık uçlu sorulara daha verimli yanıtlar verdikleri bilinmektedir. Ayrıca bu alanda yapılan deneysel çalışmalar bireyin serbest bildirimde bulunması halinde, kapalı uçlu sorulara cevap verme durumundakinden daha az hatırlama hatası yaptığını göstermektedir. Kullanılması önerilen huni tekniğinin bir başka önemi de Çocuk Adalet Uzmanları - bilerek ya da bilmeyerek - çocuğa telkinde bulunmasının engellemesidir. Bu teknikte görüşmenin başlangıcında sorulması önerilen “Buraya gelişt nedenin nedir?”, “Bu konuya ilişkin neler hatırlıyorsun?” türünden hem açık uçlu ve hem de içi boş olan sorular içinde hiç bir hüküm bulunmadığı için telkin ihtimalini tamamen ortadan kaldıran sorular olarak tanımlanmaktadır (Myers ve ark.,1996).

Görüşme esnasında doğru sorular sormak kadar, iyi bir dinleyici olma becerisi de önemli bir rol oynamaktadır. Zannedilenin aksine konuşmak ve hitabet de bulunmaktan ziyade zor olan dinlemektir. Bunu başarabilmek için Çocuk Adalet Uzmanlarının çocuğun söylediklerine yoğunlaşmasının, bedensel tepkiler ve sözlü nidalarla onu “dinlediğini” hissettirebilmesinin önemi ısrarla vurgulanmakta ve Çocuk Adalet Uzmanının dinleme eyleminde yoğunlaştığını kendi kendine tekrarlaması önerilmektedir.

Çocuklarla adli amaçlı görüşmelerde, çocuğun son söylediklerinin uzman tarafından başka kelimelerle ya da soru biçimine sokularak tekrar edilmesi temeline dayanan “etkin dinleme” de Çocuk Adalet Uzmanına yardımcı olabilecek yöntemlerden biri olarak tavsiye edilmektedir (Sattler, 1998).

Görüşme sırasında çocuk da görüşen kişiye bazı sorular sorabilir. Böyle bir durumda çocuğun soracağı sorulara olabildiğince doğru ve açık ama kısa cevaplar vermek uygun olacaktır. Pek

çok yetişkin çocuklarla iletişim kurmada ve onların sorunlarına çözüm getirmede esas görevlerinin onlarla konuşmak, öğüt vermek, öneride bulunmak olduğunu zannederler. Oysaki çocuğun sorunlarını çözmede gerekli olan, uygun ortamı sağlayarak onu dinlemek ve anlamaktır. Bu da ancak etkin (aktif) bir dinleme ile mümkün olabilir. Bütün uzmanların öğrenmesi gereken çok önemli bir iletişim becerisi etkin dinlemedir. Etkin dinlemede en önemli özellik yalnızca işitmek değil; onu işitip dinlediğinizi karşınızdakine yansıtmanızdır. Etkin dinleme, dinlemeyi ve duyduğunu yansıtmayı içeren bir iletişim biçimidir. Yansıtma; karşınızdakine odaklanarak onun söylediklerini sözlerimiz ve davranışlarımızla geri bildirmek şeklinde gerçekleştirilir (Sattler, 1998).

Çocuklar çok hızlı bir şekilde sizin gerçekten dinleyip dinlemediğinizi veya dinliyormuş gibi görüldüğünüzü gözlemlerler ve farkına varırlar. Çünkü onların hisleri bizim zannettiğimizden çok daha kuvvetlidir. Eğer dinliyormuş gibi görünürseniz, çocuklar kendilerini kötü hissedecekler ve iletişimi keseceklerdir (Volbert ve Steller, 1998).

Etkin dinlemenin en önemli etkisi, karşınızdakinin sizin onu tam olarak anladığınızı düşünmesini sağlamasıdır. Çünkü iletişimin temel prensibi gereği sizin ne düşündüğünüzden ziyade muhatabınızın sizi nasıl anladığıdır önemli olan Bu sebeple çocuğu iyi ve etkin dinliyor olmak yetmez bu duygunun çocuk tarafından da hissedilir olması gerekir bu durum kişide, kendisinin tam olarak anlaşıldığı duygusu uyandırır. Onu önemseydiğinizi, onun anlattıklarına değer verip dikkat ettiğinizi gösterir (Greuel ve ark., 1998).

Etkin dinleme aynı zamanda ne sormanız gerektiğini kestiremediğiniz anlarda da size rehberlik eder. Sadece zaman kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda görüşmenin kalitesini de artırır. Etkin dinleme becerisi, çocuk ile çalışan görevlilerce bilinmesi ve kullanılması çok yararlı bir yöntemdir (Sattler, 1998).

3.Gereç ve Yöntem

Bu çalışma 2015 yılında İstanbul adliyelerinde görev yapan 5 Savcı 5 Hakim 10 Çocuk Adalet Uzmanı 10 Avukat olmak üzere toplam 30 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sosyal bilimler araştırma yöntemlerinden “Derinlemesine Mülakat “ tekniği kullanılarak nitel bir araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Derinlemesine mülakatta, önceden belirlenmiş olan konularda katılımcıların görüşleri sorulmuş ve birebir yüz yüze gerçekleştirilen bu görüşmeler sesli kayıt sistemi ile kayıt altına alınarak yazdırılarak yapılmıştır.

Katılımcıların görüşlerine başvurulmuş konu bazı başlıkları aşağıdaki gibidir:

Mevzuatın yeterliliği hususunda kanaatleri,

Uygulayıcıların meslek hayatları boyunca mağdur çocuğun dinlenmesine ilişkin eğitim programına katılma sıklıkları ve kendilerini bu konuda yeterli görüp görmedikleri,

Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının adaletin tecellisine bir katkısı olup olmadığı,

Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının yargılama süreçlerinin daha dikkatli olmasını temin edip etmediği,

Mağdur çocuğun dinlenmesinde özel tekniklere gerek olup olmadığı,

Çocuk İzlem Merkezlerinden haberdar olup olmadıkları,

Uzmanların ifade alma işleminden önce çocukla yeterli miktarda görüşme imkânlarının olup olmadığı,

Uzmanların görev sırasında, sürece müdahil olmak için hâkim savcı ya da kolluk görevlisinin iznini beklemeden doğrudan müdahil olabilirliliği,

Uygulayıcıların mağdur çocuğun ifadesi alınırken ikincil örselenme yaşanmaması için yeterli çaba gösterip göstermediği,

Uygulayıcıların mağdur çocuğun ifadesi alınırken çocuğun psikolojisini bozacak davranışlara bulunup bulunmadıkları,

En sık rastlanan kural ihlallerinin neler olduğu,

Avukatların görevlerini gereğince yerine getirip getiremedikleri.

Yapılan mülakatlarda elde edilen bulgular üzerinden yapılan mukayeseli değerlendirmelerle mevcut durumun tespiti, meslek grupları arasındaki farklı değerlendirmeler ele alınmış, çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

4.Bulgular

4.1. “Mevzuatın yeterliliği hususunda uygulayıcı kanaatleri”

Üç grup halinde yaptığımız görüşmeler sonucunda, her bir grubun birbirine yakın

Oranlar da bir kısmı mevzuatı yeterli bulurken, bir kısmı ise mevzuatı yeterli bulmadığını ifade etmektedir. Dikkat çekici husus ise mevzuatın yeterli olduğunu söyleyen bir kısım uygulayıcı mevzuatın yeterliliğine rağmen uygulamadan kaynaklı sıkıntılar olduğunu ifade etmektedirler.

Konuya ilişkin uzman görüşlerinden örnekler;

“İşin mevzuat kısmında önemli sıkıntılar olduğunu düşünüyorum, Sıkıntı mevzuata uygun hareket edilmemesi, mağdurun bir kez dinlenmesi ve dinleme sırasında uzman bulundurulması gerekmekte ise de uygulamada buna uyulmuyor.”

“Mevzuat büyük oranda yeterli. Ancak Hâkim Savcılarının bir kısmı her zaman yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple uzman merkezli bir uygulamaya dönüşmeli.”

“Ayrıntılı şekilde kullanılacak yöntem ve gereklilikler açıklanmamış bu sebeple yeterli buluyorum”

“Yeterli buluyorum ancak uygulamada bazı sıkıntılarımız var”

Konuya ilişkin olarak Hâkim Savcılarının ortaya koydukları kanaatlerden birkaç örnek:

“Mevzuat kısmen yeterli ama uygulamada çok sıkıntı var. Mevzuata çocuğun savcılık aşamasında bir kez dinlenebileceği ve bir daha dinlenemeyeceği konusunda yasal zorunluluk ilave edilmeli”

“Uygulama güzel ancak mağdur çocukla uzmanın görüşmesinde ilave düzenlemelere gerek var.”

“Mevzuatın yetersiz olduğunu düşünüyorum”

“Yeterli değil CMK 236 ile alakalı ayrıntılı yönetmelikler düzenlenmeli”

Konuya ilişkin olarak Avukatların ortaya koydukları kanaatlerden birkaç örnek:

“CMK 236 madde düzenlenmesinden önce hiçbir yasal düzenleme yoktu bu bağlamda iyi ama daha iyi olabilir”

“Yetersiz olduğunu söyleyebilirim”

“Yeterli buluyorum, birazda uygulayıcılar konuya duyarlı olursa sorun çözülmüş olur.”

4.2. Uygulayıcıların meslek hayatları boyunca mağdur çocuğun dinlenmesine ilişkin eğitim programına katılma sıklıkları ve kendilerini bu konuda yeterli görüp görmediklerine ilişkin kanaatleri.

Uzmanların hâkim savcı ve avukatlara oranla çok daha fazla meslek içi eğitime katıldıkları görülmektedir. Zira eğitim programına beş altı kez katılan olduğu gibi çoğunlukla üç ve üzeri sayıda eğitim programlarına katılım olduğu anlaşılmaktadır. Görüştüğümüz uzmanlardan bir kişi hariç, gerek aldıkları temel eğitimin içeriği ve gerekse de meslek içi eğitim programları sebebiyle mağdur çocuğun dinlenmesinde kendilerini yeterli gördüklerini ifade etmektedirler.

Konuya ilişkin uzman cevabı;

“Çok yeterli demeyi doğru bulmuyorum. Ancak Yetersiz de asla görmedim. Aldığım eğitimi çalışma anlamında yeterli buluyorum. Ayrıca tecrübelerinde yadsınamaz katkısı olduğunu düşünüyorum. Meslek içi eğitimler artırılmalı, hatta belli dönemlerde yeterlilik sınavları yapılmalı. Ancak sürekli eğitimle yeterli ve güncel bilgiye/ donanıma sahip olunabilir.”

“Almış Olduğum eğitim, yaşanmışlıklar- tecrübe kısmen yeterli olduğumu düşündürüyor.”

Avukatların ve hâkimlerin meslek içi eğitim faaliyetlerine katılımlarının ise uzmanlara göre kıyaslandığında yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Avukatların yarısı mağdur çocuğun dinlenmesinde kendilerini yeterli donanıma sahip kabul ederken diğer yarısı bu konuda yetersiz olduklarını kabul etmektedirler. Hâkim ve savcılarda büyük oranda kendilerini yeterli hissetmekte olup azda olsa bir grup hâkim savcı ise bu konuda yeterli donanıma sahip olmadığını kabul etmektedir.

4.3. Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının adaletin tecellisine bir katkısı olup olmadığı ile yargılama süjelerinin daha dikkatli olmasını temin edip etmediği konusunda uygulayıcıların kanaatleri.

Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasının adaletin tecellisine bir katkısı olduğu noktasında her üç grup uygulayıcı için bir kanaat birliğinden bahsetmek mümkündür. Zira otuz kişilik gruptan sadece bir kişi net olarak bir katkı sağlamadığını beyan etmiş iselerde diğer tüm katılımcılar uygulamanın adaletin tecellisine bir katkı sağladığı düşüncesindedirler.

Avukat bir uygulayıcının soruya ilişkin cevabı

“Sağlamış olması gerekiyor ama uygulamada sonradan gelip imza atma ya da gelip tabiri caizse bostan korkuluğu gibi durma şeklinde uygulamalarla karşılaştığım için niyet güzel olsa da uygulamanın çok oturduğunu düşünmüyorum. “

Yargılama süjelerini daha dikkatli olmaya sevk edip etmediğine ilişkin değerlendirmede. Katılımcılar büyük oranda yargılamanın daha dikkatli icra edilmesine fayda sağladığını düşünmekle beraber bir kısım uygulayıcı bu kanaatte değildir.

Avukat bir katılımcının ifadesiyle;

“Mağdur çocuğun ifadesi alınırken uzman bulundurulmasının uygulayıcının daha dikkatli olmasından ziyade, bir yükümlülüğü başkalarıyla paylaşmak ve işin icrası ve sorumluluğunu uzmana yıkmak şeklinde uygulamaya dönüşüyor. Tıpkı bilirkişilik kurumunda olduğu gibi(Hâkimler dosyayı bilirkişiye gönderiyor ve artık bilirkişinin verdiği rapor hâkim kararına dönüşüyor. Hâkim sadece bilirkişinin raporunu kendi düşüncesi gibi karar olarak yazıyor.)

4.4. Mağdur çocuğun dinlenmesinde özel tekniklere gerek varmı , ÇİM'leri biliyormusunuz soruları hakkında değerlendirme;

Avukatlar bu soruya verdikleri cevapta bir kişinin olumsuz görüşü hariç özel tekniklere gerek olduğu yönünde kanaat belirtmişler bir kişi ise olumlu ya da olumsuz bir cevap veremeyeceğini ifade etmiştir.

Hâkim ve savcılar da avukatlara yakın kararlılıkla özel tekniklere gerek olduğu yönünde kanaat belirtmişlerdir. Sadece bir hâkim ise olumlu olumsuz bir kanaat ifade edemeyeceğini beyan etmiştir.

Uzmanların yarısından fazlası kararlılık ve kesinlikle gerek olduğunu ifade ederken diğer kısmı ise çok kararlı olmasa da gerekli olduğuna dair kanat ortaya koymuştur.

Konuya ilişkin birkaç uzman görüşü;

“Evet gerek vardır. Zira özellikle çocuğun ifadesi öncesi hazırlanması ancak özel teknikleri bilen uzmanlar marifetiyle sağlanabilir. Soruların yöneltilmesinde özel uzman- tekniklere gerek vardır. “

“Evet vardır”

“Mesela bir çocuk tecavüz ve taciz kavramını bilmez bunları anlatmak için özel teknikler özel testler veya bebek vb uygulamalara tabî ki ihtiyaç var, kesinlikle ...”

Avukatlar ile hâkim ve savcıların yarısından fazlası ÇİM leri bilmediğini ifade etmiştir. (Duymadığını)

Uzmanların tamamı ise ÇİMLeri bildiklerini ve hatta belli oranda özellikleri hakkında da bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir.

4.5. Uzmanlar ifade alma işleminden önce çocukla yeterli miktarda görüşme imkanı bulabiliyorlar mı ve uzmanlar görev sırasında, sürece müdahil olmak için hakim savcı yada kolluk görevlisinin iznini beklemeden doğrudan müdahil olmalıdır.

Mağdur çocuğun dinlenmesi öncesinde uzmanların yeterli oranda zaman bulup bulmadığına ilişkin değerlendirmede avukatların yarısı yeterli zamanın sağlandığını düşünmekle birlikte, azda olsa aksi yönde kanaat belirten avukatlar olmuştur. Asıl önemlisi söyleşi yapılan avukatlardan dikkate değer oranda bir grubun konuya ilişkin bir değerlendirmede bulunamayacağını ifade etmiş olmasıdır.

Avukatların onu hakkındaki örnek beyanları;

“Uzmanlar öncelikle karakolda avukat bile gelmeden ifade alınmasında sesleri çıkmıyor ve çok pasifler dolayısıyla yeteri kadar süre verilip verilmediğini konuşabilmek için önce uzmanların bunu talep etmesi lazım henüz o safhada değiliz. Ancak hakim yargılama safhasında (Kovuşturma) kısmen görüşme talebi oluyor. “

“Evet uygulamada uzmanların çocukla görüşmek için yeterli imkanı bulabildiklerini düşünüyorum”

“Bence hâkimler uzmanlara çocukla görüşmek için yeterli imkânı veriyorlar bununla ilgili olarak adliyelerde de görüşmeyle ilgili yer ve imkân d tahsisi edilmiş olduğunu biliyorum”

“Bence yeterli imkân verilmiyordur zira uygulamada şartlar oluşmadığından dolayı “

Uzmanların çocuklarla görüşmesi için yeterli zaman sağlanıp sağlanmadığı konusunda hâkim ve savcıların yarından fazlası uzmanların çalışması için yeterli zamanı çoğunlukla verdiklerini ifade etmekte iseler de bir kısım hâkim savcının aksi kanaatte olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan bir savcı ise konu hakkında bilgisi olmadığını beyan etmiştir.

Konuya ilişkin örnek hâkim savcı kanaati;

“ yeterli zamanın verildiğini düşünüyorum en azından ben uygulamada uzmanların benden talep ettikleri zamanı sürekli tanıdım sıkıntımız olmadı diğer arkadaşlar da uzmanın talep ettiği kadar zaman tanımışlardır. Şu an adliyelerde sürekli uzman istihdam edildiğinden biz duruşmadan yaklaşık bir saat bir buçuk saat önce haber veriyoruz. Bu şekilde her hangi bir sıkıntı ile karşılaşmıyoruz. “

“Kesinlikle uzman istediği kadar ön görüşme yapabilir. Benim uygulamam bu yönde, biz genelde duruşmadan bir gün önce yazı ile duruşma günü ve saatini uzmanın ilgili bulunduğu makama yazıyoruz. Uzman duruşmadan önce dosyaya bakabildiği gibi duruşma gününde çocukla istediği kadar görüşme yapma imkânına sahiptir. “

“Duruşmadan önce talep edilen zamanı veriyoruz. Bu güne kadar uygulamada benden daha fazla zaman isteyen uzmana denk gelmedim.”

“Zaman zaman bazı uzmanlardan gerektiği kadar görüşme imkânı bulamıyoruz diye yakınmalar oluyor.”

Çocukla yeteri kadar görüşme imkânı bulabiliyor musunuz soruna uzmanların verdikleri cevapta, büyük oranda sorun yaşanmakla birlikte kısmen görüşme imkânı bulabildikleri yönünde tezahür etmiştir. Ancak bir uzman net olarak yeteri kadar fırsat bulamadığını beyan ederken, bir uzmanda görüşme imkânı hiç bulamadıklarını ifade etmiştir.

Konuya ilişkin birkaç uzman görüşü;

“Bu durum hakimden hakime değişiyor.Genellikle bir an önce işimizin,, görüşmenin bitmesini istedikleri , bunu söyledikleri, en iyi ihtimalle hissettirdikleri için yeterli konuşma imkanı bulmuyorum. Çocuklarla görüşecek uygun bir yer yok. Kalemlerde savcı odalarında en kötü koridorlarda görüşüyoruz.”

“Mahkemenin hâkimin haline göre değişen bir durum”

“Duruma göre değişiyor.”

“Bazen sıkıntı oluyor. Bazı hâkimler ise fırsat veriyor. Rapor istenirse bir saat ya da kırk beş dakika görüşme yetiyor. Rapor istenmezse duruşmadan önce on on beş dakika görüşme yeterli oluyor. Bir iki olayda grşmene ne gerek var denildi bana ama anlatınca ikna oldular.”

“Her zaman olmasa da zaman zaman yeterli imkânı bulduğumu söyleyebilirim”

Mağdur ocuğun ifadesi alınırken uzmanların bu işleme aktif olarak katılımının gerekliliğine ilişkin yapılan mülakat da, avukatlardan bir kişi hariç tamamının çok net olarak uzmanların hâkim ve savcı yada polisten onay beklemeden müdahale etmesi gerektiği yönünde görüş belirttikleri sadece bir katılımcının aksine beyanda bulunduğu görülmüştür.

Uzmanların yargılama sürecine doğrudan müdahalesine dair avukatların görüşleri;

“Uzmanlar yargılamada çok pasif, mevcut mevzuata göre uzman isterse zaten müdahale edebilir.Dolayısıyla bu konuda yasal düzenlemeye gerek yok.Aksine hakim ve savcılar ifade alırken uzmanın yönlendirmesini bekliyor ki bu d zaten adaletin tecellisini zedeliyor.Zira mağdurun korunması kadar şüphelinin de haksız yere mahkûm olmaması yada gereğinden fazla ceza almaması gibi bir adalet hedefi söz konusu, ben şimdiye kadar yargılamada bir uzmanın hakimden söz isteyip hakimın söz vermediğini görmedim.Dolayısıyla uzmanlar isterlerse hakim ve savcıdan söz istemeden müdahil olabiliyorlar. “

Hâkim ve savcılar uzmanların yargılama sürecine müdahilliği konusunda yarıdan fazlasının uzmanın müdahale etmesinin uygun olacağı kanaatinde iken geri kalan kısım ise bu durumun yargılamayı zora sokacağı kanaatiyle aksi kanaatte olduğunu ifade etmiştir.

Konuya ilişkin birkaç hâkim savcı görüşü

“Uzmanı bir taraf gibi düşünemiyorum müdahil olmamalı”

“Sadece kendi görev alanıyla sınırlı olarak müdahil olmalı, yoksa soruşturmaya müdahil olmamalı”

“Mağdur çocuğu dinlendikten sonra uzman veya pedegoga görüşü sorulmalı ve ondan sonra görüşü alınarak gerekirse yeniden mağdur çocuğun dinlenmesi veya tekrar soru sorulması gerekir.”

Uzmanların çoğunluğu da hâkimden izin istemeden yargılamaya müdahil olmaları gerektiğini düşünmekte ise de az da olsa bir kısım ise aksi kanaattedir.

Konuya ilişkin bir uzmanın söyledikleri;

“Evet hâkim savcıların bir kısmı işi usulen uyguluyor. Onlara laf geçirebilmek için uzmanların müdahale hakkı olmalı, bu konuda hâkim savcı ile bize birlikte eğitim verilmeli ki aynı ekibin içinde olduğumuzu hakim savcı anlayabilsin.”

4.6. Uygulayıcılar mağdur çocuğun ifadesi alınırken ikincil örselenme yaşamamaları için yeterli çabayı gösteriyor mu?

Avukatlar bu soruyu cevaplandırırken uygulayıcıların büyük oranda, çocuğun ikincil örselenme yaşamamaları hususunda yeterli özeni göstermediği kanaatinde olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat kayda değer bir sayı ve oranda uygulayıcının ise, mağdurun ifadesi alınırken yeteri kadar hassasiyet gösterdiğini düşündükleri görülmektedir.

Hâkim ve savcılardan ise bir kişi hariç diğerlerinin uygulamada bu konuda bir aksaklığın olmadığı ve gerekli ihtimamın gösterildiği kanaatinde oldukları anlaşılmaktadır.

Uzmanların değerlendirmesinde kayda değer bir oranda gerekli anlayışın gösterildiği kabul edilmekte ise de dikkate değer sayıda ki diğer uzmanların aksi yönde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Konuya ilişkin görüş belirten uzman beyanları;

“Her kes göstermiyor .Bir kere sistem izin vermiyor yeterli imkanlar söz konusu değil

“

“Çimde alınıp gelen ifadelerde dahi gene de savcılar ifade alıyor. Bunun zaman zaman sırf savcının kişisel merakı uğruna bunu yaptığına da şahit oluyorum ki asıl acı veren tarafı bu”

4.7. Uygulayıcılar mağdur çocuğun ifadesi alınırken psikolojisini bozan davranışlara sebep oluyorlar mı, eğer oluyorsa en sık rastlanan ihlaller nelerdir.

Avukatlar genel olarak mağdurun ifadesinin alınmasında hakim ve savcılar yada kolluk kuvvetlerince genellikle çocuğun psikolojisini olumsuz bir şekilde etkileyecek davranışlara şahit olduklarını ifade etmekte olup görüşme yapılan avukatlardan iki kişi böyle bir ihlale denk gelmediğini ifade etmiştir.

En sık rastladıkları ihlalin ne olduğu sorusuna verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır.

“Mağdur çocuğu aşağılayan idaresini etkileyen yanlış müdahaleler”

“Mağdur çocuğu lüzumsuz yere baskı ve yönlendirmeye tabi tutuma ”

“Mağdur çocuğun korkutulması ve baskı altında ifadesinin alınması”

“Çocuğun üzerinde baskı kurmak mağdur çocuğu korkutabiliyor”

“Aile baskısı ile ifadesinin değiştirilmesi”

“Baskı ve yanlış yönlendirmeler”

“Mağdur çocuğa büyük adam muamelesi yapılıyor”

“Mağdur çocuğu mağdur oluşuna pişman eden uygulamalar, görevli olduğum bir dosyada babanın kızına tecavüz dosyası vardı ve tüm teknik bilgiler suçun işlendiğini göstermesine rağmen mahkeme heyeti çocuğu sanki yalan söylüyor yargısıyla adeta suçlu gibi sorguladılar. Ve böylece çocuk hâkimi ikna edebilmek adına olayı onlarca kez yaşamak zorunda kaldı”

“Özellikle mağdurun yaşının çok küçük olduğu olaylarda hâkim kendisini taraf gibi hissediyor ve mağdur çocuğu başlangıçtaki ifadesine aykırı ve sanığın lehine olan beyanları söz konusu olduğunda çocuğu baskı ve yönlendirme ile yargılamanın selameti açısından ciddi sonuçlar doğurabilecek ihlallerde bulunuyor.”

Hakim ve savcılar, böyle bir ihlale hiç rastlamadıklarını ifade ederken sadece bir kişinin nadiren de de olsa böyle bir ihlale şahit olduğunu ifade etmiştir. En sık rastladıkları ihlalin ne olduğu sorusuna verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır;

“İfade alma işleminin çok uzun sürmesi ve çocuğun bekletilmesi ve birkaç kez ifadesinin alınması”

“Mağdurun ifadesinin ikinci kez alınması”

“Mağdur çocuğun birden fazla dinlenmesi”

“Muhtemelen azarlamadır”

“Gereğinden fazla sert tavır ve çocuk olduğunu unutmak”

Uzmanların genel kanaati ise uygulamada mağdur çocuğun ifadesi alınırken çok sıklıkla olmasa da uygulayıcıların çocukların psikolojisini olumsuz yönde etkileyen tutum ve davranışlarına şahit oldukları yönündedir. Görüşülen kişilerden birisi bu ihlallere çok sıklıkla şahit olduğunu ifade ederken diğer bir kişi ise hiçbir zaman çocuğun psikolojisini kötü etkileyen bir davranışa şahit olmadığını beyan etmiştir.

Mağdur çocuğun ifadesi alınırken ruhsal dengesini bozan davranışlara şahit olan uzmanların aktardıkları;

“Bağırma çağırma şeklinde oldu, çocuğa açıktan iradesini etkileyecek şekilde yalan söylüyorsun şeklinde baskı kuruldu”

Uzmanların en sık rastladıkları ihlalin ne olduğu sorusuna verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır;

“Baskı ifadesinin tekrar alınması gibi durumlar”

“Çocuğun ifadesinin kalabalık ortamda (kalemde) alınması”

“Mağdur çocuğa hassasiyet gösterilmemesi”

“Uygun şartların sağlanılmaması, ifade alınırken odaya girilmesi, özel eğitimli kişilerin olmaması”

“Yaşadığı olayı defalarca anlatmak zorunda kalması”

“Mağdurun mağduriyetinin unutulması”

“Suçlunun yanında ifadesinin alınması”

“Çocuğun özel durumunun pek farkında olunmaması”

“Mağdurun birden fazla dinlenmesi”

4.8. Avukatlar görevlerini gereğince yerine getiriyor mu?

Avukatlar özellikle CMK (baro tarafından Görevlendirilen avukatlar) avukatları’nın mağdurun dinlenmesinde gerekli müdahaleleri yapmadıklarına dair bir kanaat varsa da yarıdan fazlası aksi kanaat de olup avukatların yeterince hassas davrandıkları kanaatindedir.

Konuya ilişkin olarak verilen cevaplar

“Avukatlar karakola çok geç çağırıldıkları için çoğunlukla ifadesi polis tarafından avukat gelene kadar alınmış oluyor ve meslektaşlar bu duruma müdahale etmiyor. Yani aslında avukat mağduru daha henüz aydınlatmadan mağdur ifadesini vermiş oluyor. Ve özellikle veliler çocuk üstünde baskı kuruyor ve böylece çocuk şikayetten vazgeçiyor veya olayı inkar etmeyi tercih ediyor ki bu noktada avukatlar çocuğun akraba etkisinden kurtarılması adına hiçbir girişimde bulunmuyorlar”

“Avukatlardan fazlasını yapanı bile gördüm ama konuya ilgisiz olana hiç rastlamadım”

“Henüz yargılamanın temel meselelerinde bile bir uygulama ve gelenek oluşmadı biz avukat olarak zaten görevimiz yaparken temel konularda bile zorlanıyoruz dolayısıyla mağdur çocuğun dinlenmesinde de gereği kadar müdahalede bulunmamıza şartlar müsait değil. “

Hâkim ve savcılar, avukatların mağdur çocuğun dinlenmesinde yeteri kadar görevleri ifa edip etmedikleri sorusuna verdikleri cevaplarda, Avukatların önemli bir kısmının işinin hakkını verdiğini ve fakat özellikle CMK dan görevlendirilen avukatların bu anlamda yeterince hassas davranmadıkları şeklinde bir yargının hakim olduğu tespit edilmiştir.

Bu konuya ilişkin birkaç hâkim savcının görüşü;

“Gerçekten işine bağlı işini yapmak isteyen avukat arkadaşlar bu konuda hassaslar ama kimisi de sadece görev olarak burada bulunuyor ve baştan savma iş yapıyor ve mağduru da düşünmüyor “

“Benim uygulamalarımda gördüğüm gerekli müdahaleleri yapıyorlar “

“Avukatlar ifadenin sonucunun nereye varacağını bile bilemiyorlar ki bu konuda müdahalede bulunabilsinler.”

Uzmanlar dan görüşülen beş kişi prensip olarak avukatların görevlerini gereği gibi yerine getirdiklerini beyan ederken diğer yarısı ise aksi kanaate olduğunu ifade etmiştir.

Uzmanların konuya ilişkin örnek beyanları;

“Avukatlar görevlerini yapıyorlar yani bu mağdurların haklarının korunması anlamında ihlallere müdahale ediyorlar”

“CMK avukatı sadece ifadesine katılıyorum diyip gidiyor ama ücretli avukatlar hassasiyet gösteriyor.”

“Daha etkin olabilirler”

5.Tartışma

Mağdur çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulmasına dair uygulamanın on yıllık bir geçmişi olmasına rağmen henüz yeni bir uygulama olduğu ve özellikle hukuk kökenli uygulayıcılar nezdinde mesleki eğitimlerine ilişkin temel eğitim döneminde hiç karşılaşmadıkları ve ancak meslek sonrası karşılaşılan bir durum olduğu hesaba katıldığında konunun sağlıklı bir şekilde kavranması için meslek içi eğitimin önemi büyüktür. Fakat buna karşın meslek içi eğitimin neredeyse hiç olmadığını söylemek abartı olmayacaktır. Zira avukatlardan meslek içi eğitime katıldıklarını söyleyenlerinde CMK kapsamında yapılan eğitim toplantılarında çok az “belli belirsiz “ oranda bu konuya ilişkin eğitim aldıklarını ifade etmektedirler. Nitekim eğitime katıldığını söyleyen 5 kişi olmasına rağmen ÇİMLeri bildiğini söyleyen avukat sayısı dördtür. Yani eğitime katılmasına rağmen ilgili kişiyi ÇİM in varlığından bile haberdar edemeyen eğitim programlarının varlığı ile pek fazla bir şeyin değiştirilemediği ortaya çıkmaktadır.

Uygulayıcıların mağdur çocuğun ifadesinin alınmasına ilişkin olarak kendilerini yeterli görüp görmedikleri sorusuna verdikleri cevaplarda avukatlar bu konuda meslek içi eğitim faaliyetine katılmamış olmalarına paralellik arz edecek şekilde kendilerini yeterli bulmadıklarını ifade etmektedirler. Aynı şekilde Çocuk Adalet Uzmanları da meslek içi eğitim programlarına katılmış olmalarına koşut olarak kendilerini bu oranda yeterli hissettiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Fakat görüşülen hâkim ve savcıların meslek içi faaliyetlere neredeyse hiç katılmamış olmalarına ve çocuk gelişimi yada psikolojisine dair bir eğitimleri olmamasına

rağmen, en az çocuk adalet uzmanları kadar bu konuya ilişkin olarak kendilerini yeterli gördüklerini beyan ettikleri tespit edilmiştir.

Meslek içi eğitimin bakımından en zayıf grup olan hâkim savcılarının konunun en önemli aktörü olduğu düşünüldüğünde uygulamadaki sıkıntıların artacağı anlaşılmaktadır.

Nitekim mesleğin 18. Yılında olan bir savcının beyanı bu konudaki eksikliği çok güzel ifade etmektedir;

”Uzun süre İstanbul gibi büyük şehirde çocuk savcılığı yapmış olmama rağmen bir defa bile bu konuda meslek içi eğitime katılamadım.”

Çimlerin bilinirliği anlamında uzmanların tamamının konu hakkında bilgi sahibi olması sevindirici ise de yaptığımız mülakatlarda çimlerin içeriği anlamında asıl sürükleyici aktör olan uzmanlarında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Zira ÇİM ler hakkında gerek uygulamadan kaynaklanan eksiklikler ve gerekse de standartları hakkında hiçbir değerlendirmede bulunulmamıştır. Bu sebeple mağdur çocuğun dinlenmesin de, vazgeçilmez değere sahip olan çim ve benzeri kurumsal yapılanmaların henüz uzmanlar nezdinde bile bir ihtiyaç olarak hissedilmediği söylenebilir. Bu bağlamda mağdur çocuğun dinlenmesinde çocuğun üstün yararı prensibinin hayata geçirilmesi için gerekli kurumsal yapının gerekliliği ve içeriği anlamında bilgilendirme ve eğitim faaliyetinin gerektiği bir tespit olarak ifade edilebilir.

Avukatların tamamına yakını ÇİM ‘leri bilmediğini ifade etmiştir. Hakim ve savcılardan ise sadece birkaç kişi biliyorum diye beyanda bulunmuştur. Fakat her ne kadar birkaç hakim savcı ÇİM’leri biliyorum diye beyanda bulunmuş olsada yaptığımız mülakatlardan elde ettiğimiz genel kanaate göre hakim ve savcıların “Adliye ile ilgili böylesine önemli bir konuyu bilmiyorum diye söylersek eksiklik olur kaygısıyla” biliyorum dediklerini söylemek mümkündür. Bu tespit sonrasında avukatlar ve hakim, savcılar arasında *mağdur* çocuğun ifadesinin alınmasında, uzmanın varlığına ve gerekliliğine dair CMK 236. madde metnine dair bir bilgiye sahip olunmanın ötesinde başkaca bir derinlemesine bilgi ve farkında lığın gelişmediğini söylemek pek ala mümkün ve gereklidir.

Mağdur çocuğun ifadesinin alınmasında özel tekniklere gerek var mıdır? Sorusunun cevabı olarak birkaç hâkim savcı hariç tüm katılımcıların evet cevabı vermesi konunun bir nebze de olsa anlaşıldığı ve öneminin kavranıldığını göstermektedir. Ancak burada özellikle hâkim savcı ve avukatların özel tekniklerin ne olduğunu bilerek evet dediklerini söylemek mümkün

değildir. Çoğunlukla özel teknikten kastın mağdur çocuğun ifadesi alınırken uzman bulundurulmasını kastettikleri anlaşılmıştır. Zira mağdur çocuğun ifadesinin alınmasında özel tekniklere gerek yoktur diyen hakim ve savcının özel tekniğin ne olduğunu bilmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Zira görüşülen hakim savcı ve avukatlardan hiç birisinin özel teknik olarak uygulanan yöntemlerin (*Oyun terapisi, Resim yöntemi, Çizim yaptırma, hikaye anlatma, bebek vs. Yada yaşa göre görüşme teknikleri olarak mağdurun bilişsel gelişiminin tayini için sayı saymak, renkleri ayırt etmek, iç- dış, yukarı- aşağı, alt-üst gibi kavramları sorgulayarak anlatma becerilerinin özel tekniklerle oraya çıkarılması*) hiç birisinden bahsetmemesi meselenin bu grup uygulayıcılar tarafından bilinmeğinin delili olarak kabul edilmelidir.

Yapılan görüşmelerde hiç bir görüşülen kişiden adliye görüşme odaları “ *teknik odanın* “ donanımı hakkında her hangi bir talep ya da değerlendirme gelmemesi meselenin yeterince fark edilmediğinin işareti olarak değerlendirilebilir. Ya da *Çocuk Adalet Uzmanının* görüşmeyi *nasıl* yapması gerektiği konusu da. Zira ifade alma odalarında alınan ifade sayısının yok denecek kadar az olduğunu söylemek mümkün. Ancak yapılan görüşmelerde Çocuk Adalet Uzmanlarının çocuklarla genellikle koridor ya da kalemelerde görüşmek zorunsa olduklarına dair şikayetlerinin varlığı dikkate alındığında adliye görüşme odalarının eksikliğinin uzmanlar bağlamında belli oranda fark edilip talep edildiğini ifade etmek gerekir.

Hâkim ve savcılar ifade alma sırasında uzmanların sürece doğrudan müdahil olmasını yargılamanın seyrini zorlaştıracak gerekçeyle karşı çıkmakta iken avukatların tamamına yakınının aksine kanaat belirttiği anlaşılmaktadır. Bu durum bize aslında meselenin uzmanın duruşmada bulunması ve yargılamaya katkı sağlamasına ilişkin beklentinin yalnız bu konu kapsamında değerlendirilip sonuç alınmasının mümkün olmadığını Türk ceza yargılamasında halen hâkim ve savcı odaklı baskın bir usulün devam ettiğini göstermektedir. Zira Soruşturma ve kovuşturmayı yürüten hâkim ve savcılar henüz avukatların rollerini dahi yeterince içselleştiremedikleri, adaletin tecellisinde yalnız başına ortaya koyacakları çaba ile sonuca ulaşabileceklerini düşünmektedirler. Kendileri dışında kalan tüm unsurları çoğu kez lüzumsuz bir yük olarak görmekte, ya da sadece kendilerinin müsaade ettiği kadar işin içine müdahil olmalarına rıza gösterme eğilimindedirler. Zira avukatların tamamına yakınının uzmanların hâkim ve savcılardan onay beklemeden sürece müdahil olmalarını istemelerinin arka planındaki asıl gerekçenin yargılama makamının bu aşırı otoriter tavrına karşı gelişen tepkisel bir ruh hali olduğu pekâlâ düşünülebilir.

Bu konuya ilişkin uzman görüşleri değerlendirildiğinde, yaptıkları görevin hakim ve savcılar tarafından yeterince algılanmadığını düşündükleri. Çoğu zaman hâkim ve savcının keyfi tutumu ile karşı karşıya kaldıklarını ve bu sebeple mevzuat değişikliği ile artık yargılamanın bir parçası olarak sürece doğrudan müdahil olmalarının temin edilmesini bekledikleri anlaşılmaktadır. Zira uzmanların hâkim ve savcılar tarafından tabi tutuldukları muamelenin , “gereksiz bir usul işleminin ifası” şeklinde cereyan ettiği kanaati yaygındır. Konuya ilişkin bir uzmanın söyledikleri;

“Evet hâkim savcılarının bir kısmı işi usulen uyguluyor. Onlara laf geçirebilmek için uzmanların müdahale hakkı olmalı, bu konuda hâkim savcı ile bize birlikte eğitim verilmeli ki aynı ekibin içinde olduğumuzu hâkim savcı anlayabilsin.”

Konuya ilişkin birkaç hâkim savcı görüşü

“Uzmanı bir taraf gibi düşünemiyorum müdahil olmamalı”

“Sadece kendi görev alanıyla sınırlı olarak müdahil olmalı, yoksa soruşturmaya müdahil olmamalı”

“Mağdur çocuğu dinlendikten sonra uzman veya pedegoga görüşü sorulmalı ve ondan sonra görüşü alınarak gerekirse yeniden mağdur çocuğun dinlenmesi veya tekrar soru sorulması gerekir.”

Uzmanların çocuklarla görüşme için yeterli zaman sağlanıp sağlanmadığı konusunda hâkim ve savcılar birazda savunma psikolojisi ile genellikle yeterli zamanı verdiklerini hatta duruşmadan bir gün önce yazı yazmak suretiyle uzmanın çalışması için yeterli zamanı çoğunlukla verdiklerini ifade etmekte iseler de, mülakata katılan iki hâkim savcı ise uzmanların tam olarak yeterli zamanı bulamadıklarını düşünmektedirler.

Konuya ilişkin örnek hâkim kanaati

“ yeterli zamanın verildiğini düşünüyorum en azından ben uygulamada uzmanların benden talep ettikleri zamanı sürekli tanıdım sıkıntımız olmadı diğer arkadaşlar da uzmanın talep ettiği kadar zaman tanımışlardır. Şu an adliyelerde sürekli uzman istihdam edildiğinden biz duruşmadan yaklaşık bir saat bir buçuk saat önce haber veriyoruz. Bu şekilde her hangi bir sıkıntı ile karşılaşmıyoruz. “

Konuya ilişkin hâkim ve savcı görüşüne göre yeterli zaman verildiği ifade edilmekte ise de işin asıl muhatabı olan uzmanların kanaatleri ise büyük oranda aksi yöndedir.

Konuya ilişkin birkaç uzman görüşü

“Bu durum hâkimden hâkime değişiyor. Genellikle bir an önce işimizin,, görüşmenin bitmesini istedikleri , bunu söyledikleri, en iyi ihtimalle hissettirdikleri için yeterli konuşma imkanı bulmuyorum. Çocuklarla görüşecek uygun bir yer yok. Kalemlerde savcı odalarında en kötü koridorlarda görüşüyoruz.”

“Mahkemenin hâkimin haline göre değişen bir durum”

“Duruma göre değişiyor.”

Bazen sıkıntı oluyor. Bazı hâkimler ise fırsat veriyor. Rapor istenirse bir saat ya da kırk beş dakika görüşme yetiyor. Rapor istenmezse duruşmadan önce on on beş dakika görüşme yeterli oluyor. Bir iki olayda görüşmene ne gerek var denildi bana ama anlatınca ikna oldular.”

Özet olarak söylemek gerekirse uzmanların ifade ettikleri duruma göre, öncelikle fiziksel şartların yetersizliğinden kaynaklı olarak ve henüz konunun kurumsal bir düzeye taşınıp tüm yönleriyle standartlara bağlanmamış olmasından kaynaklı aksaklıkların olduğu gibi buna ilave olarak uygulayıcı hâkim ve savcıların mağdur çocuğun ifadesinin alınmasında gerekli hassasiyeti göstermemesinden kaynaklı olarak sıkıntıların olduğu anlaşılmaktadır. Konu ile alakalı olarak yeterli miktarda bir meslek içi eğitim programının uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

Mağdur çocuğun beyanının alınması esnasında kural olarak avukatın müvekkilinin yanında veya birbirlerine soru sormalarına imkân verecek kadar yakınında olması gerekir (Mağdur çocukla görüşme adliye görüşme odasında yapılıyorsa avukat bağlantılı teknik odada olmalıdır.) Çocuk isteği halinde ifade alma, veya duruşma esnasında avukata soru sorabilmelidir. Avukat da bu işlemler sırasında çocuğun serbestçe görüşlerini ifade edip edemediğine dikkat etmeli, çocuğun herhangi bir sebeple kendisini baskı altında hissetmesi halinde müdahale etmelidir. Örneğin; ara verilmesi veya sorunun soruluş biçiminin değiştirilmesi talep edilebilir. Sorulan sorunun çocuğun gerçek iradesini ortaya koymasına mani olacak şekilde kapalı uçlu ya da yönlendirici veya karmaşık olması halinde yargılamaya müdahale edilmelidir. Tüm işlemlerin icrasında ifade almanın tüm safhalarında hazır bulunan

Çocuk Adalet Uzmanının da aynı şekilde çocuğun üstün yararı çerçevesinde gerekli müdahaleleri yapması görevinin gereği olarak kabul edilmelidir. Ve bu konuya ilişkin yasal standartlar oluşturulmalıdır. Çocuk Adalet Uzmanının duruşma sırasında çocuğun görüşlerini serbestçe ifade etmesini temin etmek üzere duruşmanın seyrine müdahale edebilmelidir. Kanaatimce bu konuya ilişkin olarak Çocuk adalet Uzmanının müdahale hakkına ilişkin usul hakkında yasal bir çerçeve oluşturulmalıdır. Çocuğa sorulacak sorular önceden yetkililer tarafından incelenmeli ve çocuğun psikolojisini ve sosyal hayatını olumsuz yönde etkileyecek bir durumun olmayacağı kanaatine ulaşılması halinde soru sorulabilmelidir. Diğer taraftan uzmanlar cevabı aranan soruların çocuğa yöneltilebilecek şekilde değiştirme hakkına da sahip olmalıdırlar. Hâkim ya da başka her hangi bir adli görevlinin doğrudan çocuğun üzerine gitmesine müsaade edilmemelidir. Görevlinin izni dışında farklı sorular yöneltememelidir. Çocuğun psikolojik ya da sosyal gelişimini bozacak şekilde bir vücut dili ya da sözlü ifade kullanılması halinde Çocuk Adalet Uzmanının bu duruma müsaade etmemesi görevinin gerekleri arasında yer almalıdır.

Uygulamadan örnek olması adına bir sosyal hizmet uzmanının yaşadıklarını buraya aktarmak faydalı olacaktır.

“Ben bir uzmanım ve gerek duruşmalarda gerekse savcılık ifadesi alınırken çağırıyoruz. Ancak tabi ki hâkimin tavrına göre yaptığımız iş belirleniyor. Kendi işine katmak istemeyen sadece kanun maddesi emrettiği için uzman çağırın hakim olduğunda oturuyoruz sıkılarak.. Aklımıza gelen şeyleri söyleme fırsatı olmuyor, çocuğa sorulamayacak şeyler oluyor müdahale edemiyoruz, çocuk için sakıncalı kişiler duruşmada oluyor söz söyleyemiyoruz.

Ama uzmana değer veren hâkim olduğunda mutlaka görüşlerimizi duruşma sırasında ve sonunda alıyor ve zapta geçiriyor Ben esasen uzmanın çocuk için sakıncalı bir durum olduğunda söz hakkına sahip olabilmesini ve söylediklerinin zapta geçmesini isterim ancak elbette hâkimin takdir yetkisi vardır. “

Bu durum Çocuk Adalet Uzmanlarının yargılama safhalarındaki konumunu aşağı yukarı özetlemektedir. Çünkü henüz tam manasıyla hâkim ve savcılar tarafından uzmanların yargılamaya gerekli katkıyı sağalmalarının önü açılmış değildir. Çünkü gerek savcılıklarda gerek mahkemelerde dinlenen çocuğun yanında uzman bulundurulduğu durumlarda ise, bu uzmanın rolü konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Salt yanında bulundurma biçiminde uygulamalar yapılmakta, bu kişilerin çocuğu bilgilendirmesi ve sürece hazırlaması

mahkemeyi çocuğun durumu ve ihtiyaçları hakkında bilgilendirmesi ve ifadesinin alınması sırasında alınması gereken önlemler ile ilgili önerilerde bulunması sağlanamamaktadır.

Çocuğa bir özne olmak hakkını bile vermeyen anlayışın çocuğun ne olduğunu keşfetmesi mümkün olamayacaktır. Çocuğu sadece sevmek hatta sınırsız bir sevgiyle sarmalamak güzel olsa da yeterli değildir. Sevgisiz olmaz elbette ama sadece severek gerçeği ıskalamamak için önce çocuğun kendi ölçüleri ve bütünlüğü olduğunu ve bu çerçevede kendi içinde kusursuz bir yapı olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

Günümüz çocuğunun içinde bulunduğu çıkmazı anlamaya çalışarak işe başlamak gereklidir. Tarık Buğra “televizyon çocuğu” yazısında televizyon çocuğunu şöyle yorumluyor: “Çilesiz, çabasız, araştırmaz ve asıl önemlisi içten gelen heves ile hakkını ödemedi öğreniyor; seçmeden, yeteneklerinin içgüdüğü ile benimsemeyen öğreniyor. Kimi yüksek atlamak, kimi çekiç atmak, kimi maraton veya şu-bu mesafeden koşmak için yaratılmış ama tümü aynı yarışta koşturuluyor”(Şirin,2006) Tarık Buğra’nın bu veciz ifadesiyle çağdaş dönemin kitle kültürü-iletişim kültürünün çocuk üzerindeki trajik etkisi çocuğun ne olduğu sorusunun cevabı olarak öncelikle çözüme kavuşturulması gereken bir husustur. Çünkü tek tip insana dönüştürülen tüm yerküre üzeri artık hiçbir farklılığı barındırmayan ve adeta hayatı siyah ve beyaz renkten ibaret hale getiren modern tüketim kültürü çocuğun kendisi olmasının önündeki en büyük engel olarak durmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının artan gücünün beraberinde getirmiş olduğu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması imkânsız hale gelmiştir.

Kitle iletişim araçlarının gücü her geçen gün artıyor. Ve bu güce karşı olmak ya da yönünü değiştirmek güçlü bir nehrin yatağını değiştirmekten daha zor görünmektedir. İnsanoğlu kitle iletişiminin gücü karşısında çaresizlikle boyun eğmek zorunda kalıyor. Dünyanın hegomonik güçlerinin elinde güçlü bir silaha dönüşen kitle iletişim araçları ile dünya adeta bir bilim kurgu filmi gibi, aslında küçük bir uzay üssünden yönlendirilen- yönetilen ama dünyalılarının çok azının fark edebildiği küçük bir köye dönüşmüş durumdadır. Sanki bizim dışımızda birilerinin senaryosunu yazdığı ve bizim mecburen oynamak zorunda olduğumuz sahneden ibaret bir dünyada yaşıyoruz. Sanayileşmesini tamamlamış toplumlar kendi ürettikleri kültürü de kitle iletişim araçları üzerinden kitle kültürü olarak tüm dünyaya dayatmakta ve böylece dünyanın dört bir yanındaki farklı kültürleri dönüştürüp yok etmektedirler. Gizli bir el kendi çıkarları doğrultusunda Dünyayı kültürsüzleştirmektedir. Bu kitle – popüler kültürün tüm çeşitleri nihayetinde ticari maksatlara hizmet etmek için üretilmiştir ve reklamlarla sağlanan

iletişiminin en kolay kitlesi ve pazarın müşterisi de yine ÇOCUKLARDIR. Tüm dünyada oluşturulan bu illüzyonla popüler kültürün dünyanın ortak malı olduğu yalanı insanlara yutturulduktan sonra dünya bu yapay uygarlığın hâkimiyeti altına alınmaktadır. Amerika'nın çöl sıcağında giyilmesi gereken kıyafetin kuzey kutbunda yaşayan insanlara giydirilmesinden daha anlamsız ve zararlı bir şekilde insanlar tek tip kültürel anlayışa mahkûm ediliyor. İşte bu yapay ve tüketim eksenli popüler kültüre karşı savunmasız olan çocuğun bu durumdan kurtarılmasına dair bir çocuk tasavvurumuz olmalıdır.

Bu popüler kültür modern çocuğu kendisi tanımlamış

Çocuk nedir sorusunun cevabının içerisinde çocuk geleceğimizdir sonucu olduğu dikkate alındığında elbette ki bizim de toplum olarak kendi medeniyetimizin çocukluk anlayışını oluşturmamız gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Tıpkı Japonların yaptığı gibi Çocuğa ve doğasına ilişkin kuramlar; çocuğun yetiştirilmesi ve eğitiminin amaçları; çocuk yetiştirme ve eğitiminin yöntem ve süreçlerine ilişkin olarak temel hedefler belirlenmeli ve buna göre toplumun geleceği güvence altına alınmalıdır. Japonların kendi medeniyet köklerine bağlı kalarak modern bir eğitim modeli geliştirdiklerini ve yola çıkarak kendi medeniyet havzalarından beslenen bir insan anlayışını hedefleyen “çocuk anlayışları ortaya koydular” Bu hedefi gerçekleştirmek içinde çocukların yetiştirilmesinde sadece eğitim sürecinde değil çocukla hayatın her boyutunda kurulan iletişimde cari olan ana prensip “yumuşak ve anlayışlı davranmak, asla sabırsız ve kızgın olmamak” modern dünyada kendilerine özgü bir sonuç da elde etmeyi başardıklarını söylemek pek ala mümkündür. (Modernitenin bazı tuzaklarına düşmekten kurutulamadıklarına dair kimi düşünürlerin eleştirilerine rağmen) Japon düşünürler ait oldukları Konfiçyüsçü düşüncenin temel ilkeleri olan “uyumlu insan ilişkileri” ve “kişinin toplum içindeki görevini eksiksiz yerine getirmesi prensipleri üzerinden eğitimin temel metodu olarak da çocuklara yumuşak disiplin yöntemleri uygulayarak çocukları hayata bu iklim içinde alıştırmışlardır. Japonlar çocuk eğitimini asla bir teknik mesele olarak görmemişler işin özü itibarıyla özellikle çocuğun anne ve baba ile temasında karşılıklı derin bir saygı ve bağlılığın esas olduğunu Konfiçyüsçü anlayışın kendilerine öğrettiğini kabul etmişlerdir. Çünkü Konfiçyüsçü anlayışta sevgi tek yönlü bir ilişki ile değil ancak karşılıklı etkileşimle ve daha derin bir ilişki biçimine dönüşmesi halinde insan ruhunu olgunlaştırabileceği kabul edilmiştir. Japonların medeniyet merkezli bu çocuk yaklaşımının bizim için tetkike değer bir tecrübe olduğunu düşünüyorum.

İki bin üç bin yıl önce tanrılara kurban edilen çocuklar acı bir talihsizliği bize hatırlatmakta iken çağdaş zamanlarda da benzer mağduriyetlerin (fuhuşa zorlanan çocuklar, uyuşturucu kullanımı vs.) yaşandığını bilmek kat edilmesi gereken çok daha fazla yol olduğunu bize göstermektedir. Yirminci yüzyılın başlarında İngiltere’de dört yaşındaki çocukların günde ortalama 16-17 saat çalıştırılıp tam ücretin ¼’ü miktarına ücretle sanayi bacalarını temizlemesi ve yine Roma toplumunda olduğu gibi özürlü ve istenmeyen çocukların kentin çöplüğüne bırakılarak ölüme terk edilmesi, yeni doğan çocuğun aileye kabul edilip edilmemesine ilişkin verilen karar sonucu çocuğun yaşama hakkının elinden alınması çocuk mağduriyetinin, insanoğlunun yeryüzündeki hayat serüveni boyunca kesintisiz devam ettiğini çok acı bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim her yıl başta kızlar olmak üzere yaklaşık bir milyondan fazla çocuğun milyonlarca dolarlık seks ticaretine sokulduğu ve yine buna bağlı değişik sebeplerle farklı çocuk mağduriyetlerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Tüm bu mağduriyetler yaşanırken çocuklara ilişkin etkin ve yaygın, uluslararası ölçekte genel kabul görmüş sözleşmeler ancak 20.yüzyılın sonlarına doğru kabul edilebilmiştir. Bu durum açıkça ortaya koymaktadır ki başta çocuk pornografisi olmak üzere çocuk mağduriyeti yeryüzündeki insanoğlunun sürdürmekte olduğu hayat serüveninin en acı gerçeği olarak devam etmektedir.

Çocuklara geçmişe kıyasla çok daha fazla toplumsal ve kültürel olanaklar tanındığı, haklarının daha çok teslim edildiği bilinen bir durum olmakla beraber, buna rağmen bu günün çocuklarının geçmişteki çocuklardan daha özgür, daha mutlu olduğunu söylemek zordur. Zira günümüzde çocukluğun kurumsallaşmasının çocuklara belli bir korunma sağladığı buna karşılık bağımsızlıklarından ve özgürlüklerinden birçok şey götürdüğü düşünülebilir. Çünkü çağdaş zamanlarda çocuklar eskiye oranla çok daha erken yaşlarda bir şeyleri başarmaya mecbur edilmektedir. Hayatın pek çok alanında çok küçük yaşlarda başarılı olmaya mecbur bırakılan zamanın çocuklarının, çoğu kez çocuk olmaya, oyun oynamaya ayıracak vakitleri olmamaktadır. Eskiden çocuklarla yetişkinler arasındaki ayrım çok daha belirgin idi. Fakat şimdi çocukların kılık kıyafetinden başlayarak oynadıkları oyunlara yada yaşadıkları sorunlara kadar (Uyuşturucu, Alkol kullanımı, Kumar, Cinsel suçlar vb.) büyüklerle aynı şeyleri yaşadıklarını görüyoruz. Hatta çekirdek aile bağlamında atomize olan ilişkiler, ve bencilliğin artması sonrasında artan boşanma vakalarında anne ve babanın yaşadığı travma sebebiyle dahi çocuklar anne babalara desek olmaları beklenmektedir. Sonuç itibarıyla çocuklar bu defa da çocuk olamayacaklar. *Çocukların içinde bulundukları bu sosyolojik durum onların yaşadıkları kültür içinde edilgen olmadıkları ve kültürün oluşumuna bizzat katkı sunduklarına dair sosyolojik kuramı doğrulamaktadır.*

Adalet sisteminde yapılması gerekenlerin zamanında ve etkili biçimde yapılmaması, mağdur çocuğun ihtiyaçlarının dikkate alınmaması ikincil mağduriyetine neden olur. Örneğin, cinsel istismara maruz kalan çocuğun adalet mekanizmasına girdiğinde uygun tıbbi destek hizmetlerine yönlendirilmemesi sebebiyle bulaşıcı hastalığa yakalanması, adli sürecin devamında çocuğun defalarca dinlenmesi veya muayene edilmesi sonucu travmayı yeniden yaşamak zorunda kalması veya delillerin uygun biçimde toplanmamış olması ikincil mağduriyet olarak tanımlanabilir. İşte bu sebeptir ki ceza yargılamasının asıl konusunu oluşturan suçluyu bulup ortaya çıkarmak ve hak ettiği cezaya çarptırmak asıl hedefine doğru yol alırken farkında olmadan kendi eliyle yeni mağduriyetlere sebebiyet vermemesi için mağdur çocuklarla ilgili yargılama sürecinde yeni usul ve yöntemler geliştirilmiştir. Zira Ceza yargılamasındaki aktörler çoğu zaman çocuğun korunma ihtiyacının farkında olmadığı için sadece sanığın cezalandırılması üzerine bir yargılama yürütülmektedir. Ancak ÇHS gereğince sanığın cezalandırılması yanında çocuğun korunması da temel amaç olduğundan, her iki sistemin birlikte veya yan yana yürütülmesi gerekmektedir. Böylesi bir uygulama; çok disiplinli yaklaşımla çocuğun korunması ihtiyacının adli sisteme anlatılması, gösterilmesi ya da adli sistemin kullanılması ile mümkündür. Adli sistemle birlikte çalışabilmek için adli sistemin işleyişi ve her aşamada çocuğun korunması konusunda nasıl müdahale edileceğinin bilinmesi gereklidir. Çocuk adalet sistemi çalışanlarının çocuğu tehdit eden riskleri fark edememesi ve uygun hizmete yönlendirilmemesi çocuğun gördüğü zararın etkisinin artmasına veya yeni mağduriyetlere neden olmaktadır. Sürece girdiği andan itibaren olayı birden fazla defa anlatmak zorunda kalmaları, çocukların adalet sistemi içerisinde zarar görmesine neden olmaktadır. Bu zararın önüne geçmek için çocuğun prensip olarak yalnızca bir defa dinlenebileceği kuralı getirilmiştir. Öte yandan, bu süreçte yaşanan zorluklar mağdurların,(Hancı,1999) suça maruz kaldıklarında, suçu bildirmekten ve yardım istemekten çekinmelerine de neden olmaktadır. Mağdurun değeri, suçu ihbar etmesi ve tanıklık yapmasıyla ölçülmektedir. Mağdur mahkeme sürecinde de yorgun, depresif ve şaşkın bir hâle gelmektedir. Ayrıca mağdur, ceza adalet sisteminde önemli bir yer tutmaktadır. Suçların ortaya çıkması ve suçluların cezalandırılması, mağdur ile ceza adalet sistemi arasında iyi bir ilişkinin kurulmasına bağlıdır. Bu iyi ilişkinin kurulabilmesinin yolu da öncelikli işi çocuklarla iletişim kurmak olan adalet çalışanlarını istihdam etmektir. Suçun bildirilmesi, delillerin toplanması, suçlunun teşhis edilmesi ve mahkemede tanıklık, suçun aydınlatılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu şekilde uzun ve birbirinden bağımsız olmayan sürecin zorunluluğu da suçun aydınlatılmasını zorlaştırmakta, hatta imkânsız hale getirmektedir. Çocuk adalet sistemi çalışanı, mağdur çocukla çalışırken (aslında tanık

çocuğun ve suça sürüklenen çocuğun da mağdur olduğu düşünülürse, adalet sistemi içindeki tüm çocuklarla çalışırken) çocuğun ikincil mağduriyetinin önlenmesine özel önem vermelidir.

6. Öneriler

Uygulamada karşılaşılan en önemli sorun Çocuk adalet Uzmanlarının yargılama sürecindeki konumlarının belirsizliğidir. Çünkü yasal düzenleme uzmanların teknik bilgilerini yargılama sürecine dâhil etmelerini sağlayacak yetkileri içermemektedir. Bu sebeple uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi anlamında yeterli ve etkili müdahale söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle öncelikle konuya ilişkin yasal düzenlemenin daha etraflıca ve uzmanların yanı sıra müdahale hakkını sağlayacak şekilde yeniden yazılması gerekir.

Çocukla görüşen ve konuya hâkim olmayan kişilerin sıklıkla yaptıkları hata anlaşılabilir bir dil ya da ses tonu kullanılması veya çocuğu tedirgin edecek bir sertlikle konuşulmasıdır. Gene bu çerçevede çocuğa küçümsenen bir dille muhatap olunması iletişimden elde edilmesi düşünülen faydayı büyük oranda ortadan kaldıran kötü sonuçlara sebebiyet vermektedir. Bu anlamda ortaya çıkan aksaklıkların hemen olay anında ilgili uzman tarafından müdahale edilerek giderilmesi gerekir.

Uygulamadaki bu aksaklıkları ortadan kaldırmak için çocukla yapılacak tüm görüşmelerin sorulacak soruların tamamının Çocuk Adalet Uzmanınca sorulması prensibi kabul edilmelidir. (CMK 66/6) düzenlemesi uygulayıcıların istemesi halinde bu prensibi oluşturmak için yeterlidir. Çocuk görüşme odaları dışında dinlenen mağdurlar yönünden soruların hepsini uzman tarafından sordurmak mümkün olmasa dahi en azından tüm soruların ancak uzman onayı alındıktan sonra çocuğa yöneltilmesi uygulaması geliştirilmelidir.

Çocuğun aynı konuya ilişkin olarak birden fazla dinlenmesi halinde oluşacak hasarı ortadan kaldırmak için prensip olarak bir defa dinlenmesi kuralı getirilmiş ve bu kapsamda çocuklar dinlenirken ses ve görüntü kaydı yapılması yasal bir zorunluluk olarak düzenlenmişse de (CMK 52/3) bu hususta yeteri kadar hassasiyet gösterilemeyerek çocuğun birden fazla dinlenmesi yoluna gidilmektedir. Bu durumun önüne geçmek için CD kaydına rağmen çocuğu yeniden dinlemenin şartları sıkı kurallara bağlanmalı ve bu kuralın ihlali halinde dosya bozulup çocuk yeniden dinlenemeyeceği için ilgili hâkime eski terfi uygulamasında olduğu gibi eksik not verilmeli.

Bu tip vakalarda çocuk için en uygun zamanın belirlenmesi, çocuğun fizyolojik (açlık, uyku, tuvalet) gibi ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, ifade öncesi tüm hazırlıkların inceliklerle yapılması, ifade alınacak yerde çocuğun uzun süre tutulmaması,

Sorgulayıcı ve yargılayıcı tutumdan uzaklaşarak, belirli bir güven çerçevesinde olayı daha çok kendisinin özetlemesinin desteklenmesi,

Mağduriyet sebebi gözetmeksizin tüm mağdur çocukların mevcut adli yargı (sulh ceza, asliye ceza, ağır ceza) mercilerinden uzak tutularak kesinlikle mahkeme ortamı ve yapılarıyla yüzleştirilmemesi, (Çocuk İzlem Merkezlerinin, Adliye Görüşme Odaları, Üniversite Çocuk koruma merkezleri, sayılarının artırılması) Adliye içindeki çocuk görüşme odalarının giriş çıkışlarının mutlak surette yetişkinlere ilişkin kısımlarla ayrılması

Mağdur çocukların ilk ifadelerinin kolluk tarafından alınması ve buna dayalı olarak işlemlerin sürdürülmesi hem mağdur çocuk hem de sanık bakımından adli hatalara neden olmaktadır. Bu sebeple mağdurun çocuk olduğu davalarda soruşturmanın bizzat cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesi yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir.

Kollukta ayrı bir Çocuk Adalet Uzmanı istihdam edilmeli. Zira uygulamada henüz polis teşkilatında bağımsız bir Çocuk Adalet Uzmanı istihdamı başlamamıştır.

Zorunlu müdafilik sisteminin iyileştirilmesi sağlanmalıdır.

Çocuk görüşme odalarının ve Çim 'lerin kuruluşu personeli görev ve sorumluluklarına ilişkin yasal düzenlemeler sağlanmalıdır.

Çocuk Adalet Uzmanlarının sistem içindeki rolünün, etkisizliğinin düzeltilmesi gerekir.

Mağdur çocuğun dinlenmesinde çalışan farklı uzmanlık alanları temsilcilerinin birbirlerine rakip değil aynı amaca ulaşmak için bir EKİP olduklarının anlatılması

Personelin kapsayıcı ve uzun süreli olarak uzmanlık alanı hakkında eğitimi programlanmalıdır. Zira özellikle Hâkim Savcı ve Avukatların çocuğun dinlenmesine ilişkin temel eğitimleri yoktur.

Aslında hukuk sisteminden ziyade uygulayıcılardan kaynaklı bir problemin olduğu klasik yargılama metodlarından kurtulamayan uygulayıcıların uyum probleminin asıl sorun alanı olduğu gerçeğini gözden uzak tutmamak gerekir. Her değişikliğin bir zamana ihtiyaç duyduğunu gözden uzak tutmadan, mağdur çocuğun dinlenmesindeki özel teknik ve usullere

ilişkin uygulama yaygınlaştıkça diğer ceza usul kaideleri gibi rutin bir uygulama olarak Türk Hukuk Sistemindeki yerini alacaktır.

Konuya ilişkin temel hedefin; birbirlerinin görev ve sorumluluklarını tanıyan ve saygı duyan, etkili işbirliği içinde hareket eden farklı uzmanlık alanlarının uyum içinde çalışacağı bir bütünü oluşturmak şeklinde olması gerektiği kanaatindeyim

7. Kaynaklar

Akt: Ziyalar ve Atasoy, 2001; Davies, Westcott, 1999; Sattler, 1998

Akyüz, Emine, (2000), *Ulusal ve Uluslar arası Hukukda Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi. S43

Akyüz, Emine, (2013), *Çocuk Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık S;85,86,87,88,93,94,95,96

Araz, Yahya, (2013), *16. Yüzyıldan – 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak*, İstanbul: Kitap Yayınevi. S52,53,54,88,89,95

Bacanlı Hasan (2001). Gelişim veÖğrenme. (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım S 40

Bee, Helen; Boyd, Denise, (2009), *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları. S58

Berk, Laura, (2013), *Çocuk Gelişimi*, ss: 36, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.S 63

Bull, R., & Corran, E. (2002). Interviewing child witnesses: Past and future. Int'l J. Police Sci. & Mgmt., 4, 315.

Bull, R., & Corran, E. (2002). Interviewing child witnesses: Past and future. Int'l J. Police Sci. & Mgmt., 4, 315.

Bumin, Kürşat, (1998), *Batı'da Devlet ve Çocuk*, 2. Baskı, İstanbul: Patika Yayınevi. 9,20,21,46,75,76,153,169

Cin, Halil; Akgündüz, Ahmet, (1990), *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları. S 16,17

Çelik, Hüseyin, (2011), *1.Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı - 2*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. 463,471,472

Davies, G., & Westcott, H. L. (1999). Interviewing child witnesses under the memorandum of good practice: A research review (No. 115). Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.

Davis, S. L., & Bottoms, B. L. (2002). The effects of social support on the accuracy of children's reports: Implications for the forensic interview. Memory and suggestibility in the forensic interview, 437-457.

Dolunay, Şenol; Sıtkı, Yıldız, (2013), *Çocuk İhtiyaçları Çocuk Ve Anne Baba Bakış Açılılarıyla*, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.

Erem, Faruk, (1997), *Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi*, Ankara: Adil Yayınevi.228,229,258,291,305

Göç, Lütfi, (2006), *Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı Konulu Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı*

Hamit Hancı,Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisinin 10-11 Haziran 1999 Tarihli Çocuk ve demokrasi küçüklere özgü yargılama hukuku sempozyumu

Heywood Colin (2003)*Baba bana top at! Batıda Çocukluğun Tarihi* Kitap yayın evi İstanbul

Illich Ivan, (2015) Okulsuz Toplum, Şule yayınları 17,21,23

Karadeniz Özcan (1977) Roma Hukuku Ank Üniversitesi Hukuk fakültesi yayınları. Ankara .S:62

Meyer, J., & Jesilow, P. (1996). Research on bias in judicial sentencing. NML Rev., 26, 107.

Mutluay Nazmiye (2007) Yunan Ve Roma Uygarlığında Çocuk Ütopya Yayınevi Ankara, 23,24,25,38,39,52,54,55,56,103,109,110,

Myers, J. E., Saywitz, K. J., & Goodman, G. S. (1996). Psychological research on children as witnesses: Practical implications for forensic interviews and courtroom testimony. Pac.LJ, S 28,3.

Onur, Bekir. (2007) Toplumsal Tarihte Çocuk. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.S 6,25,2,29,42,44

Öcal Adem (2007) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerinin Mekansal Biliş Becerilerinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı,Doktora Tezi –S 28

Öktem,Niyazi,(2006) Çocuk ve genç adalet sistemi sempozyumu İstanbul barosu Yayınları İstanbul-S 25

Öztan, Bilge, (1987), *Şahsın Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi. S 12-13-48

Öztürk, Bahri; Tezcan Durmuş, vd., (2009), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları.S 225

Parlar, Ali; Hatipoğlu, Muzaffer, (2008), *Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu*, Ankara. S 1471,1472

Peterson, C., Dowden, C., & Tobin, J. (1999). Interviewing preschoolers: Comparisons of yes/no and wh- questions. *Law and Human Behavior*, 23(5), 539-555.

Peterson, C., Dowden, C., & Tobin, J. (1999). Interviewing preschoolers: Comparisons of yes/no and wh- questions. *Law and Human Behavior*, 23(5), 539-555.

Polat, Oğuz, (1997), *Çocuk Hakları*, İstanbul: Analiz Yayınları.-49

Rousseau, Jean Jacques, (2005), *Emile Bir Çocuk Büyüyor*, İstanbul: Selis Kitaplar.-62

Ruhi Şirin, Mustafa (2006), *Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü*, İstanbul: İz Yayıncılık.11,19,39,147,148

Ruhi Şirin, Mustafa,(2006), *Dersimiz Çocuk*, İstanbul: İz Yayıncılık. 7,9,10,12,13,17,22,53

Sattler, M.J. (1998) *Clinical and Forensic Interviewing of Children and Families*. San Diego, Jerome M. Sattler, Publisher, Inc.

Senemoğlu Nuray (2001). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi 12

Steller, M., & Volbert, R. (1997). *Glaubwürdigkeitsbegutachtung. Psychologie im Strafverfahren*. Huber, Bern, 83.

Süzek, Sarper, (2008), *İş Hukuku Genişletilmiş*, 4. Bası, İstanbul: Beta Yayınları. 826

Şahin, Haşim; Şafak, Nurdan, (2012), *Osmanlı Toplumunda çocuk olmak*, İstanbul: Dem Basımevi. 7,133,135,136,137,139

Tan, Mine, (1993), *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, ss:8, Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 8

Tang, C. M. (2006). Developmentally sensitive forensic interviewing of preschool children:

Some guidelines drawn from basic psychological research. *Criminal Justice Review*, 31(2), 132-145.

TUİK, (2012), *Türkiye'nin Demografik Yapısı Ve Geleceği*, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 2010-2050, sayı:13140.

Uluğtekin, Sevda, (2004), *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği. 83,84,85,86,87

UNICEF (2013) Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6. Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı.pdf>

Volbert, R., & Steller, M. (1998). Aussagefähigkeit von Kindern. Entwicklungspsychologische Aspekte der forensischen Aussagepsychologie. Sexualstraftaten und Gewaltdelinquenz. Kriminalistik, Heidelberg, 235-257.

Yavuzer, Haluk, (2012), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi. 35, 28

Yazgan İnanç, Bilgin; Kılıç Atıcı, Banu, Mehmet, Meral, (2013), *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 5,6,69,70,71

Yenisey, Feridun; Nuhoglu, Ayşe, (2015), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Ziyalar, N. (2006) *Hukukçular İçin İletişim ve Mağdurla Görüşme Teknikleri*. İstanbul: Goa Yayınları.

Ziyalar, Neylan; Atasoy, Sevil, (2002), *Çocuklarla Kriminolojik Amaçlı Görüşme Teknikleri*, 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara: AÜ ATAUM.

8. Özgeçmiş

Av. Celal BABAYİĞİT

1971 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimimi Trabzon'un Araklı ilçesinde tamamladı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1992 yılında mezun oldu. 1995-2000 yılları arasında hakimlik stajyerliği ile Manisa ili Alaşehir ilçesinde Hakimlik yaptı. Bu süre içinde Sırasıyla; Ağır Ceza Mahkemesi, Sulh Ceza Mahkemesi ve Sulh Hukuk Mahkemesinde hakimlik görevlerinde bulundu. 2000 yılında kendi isteğiyle hakimlik görevinden ayrılarak, iş hayatına serbest avukat olarak devam etmektedir. 2004-2009 yılları arasında İstanbul ili Büyükçekmece ilçesi Tepecik Belde Belediyesi Meclis Üyeliği ve 2004-2005 yılları arasında aynı yerde Belediye Başkan Yardımcılığı, 2004-2009 yılları arasında Büyükşehir Belediyesi Meclis ve Encümen Üyeliği görevlerinde bulundu. evli ve 2 çocuk babasıdır.